

For de unge mennesker, der er kommet til Verden, efter at Tante Fikke har forladt den, er disse faa Linjer skrevet.

Fikkens Døbenavn var Henriette Frederikke Antoinette Find. Om sin Afstamning og Barndom har hun selv fortalt, hvad der er at fortælle.

Men efter den Tid er der en Lakune, som hun desværre ikke nåede at udfylde, Tiden i Hjarup, hvor hun styrede sin Fars Hus.

Fuld af Historier ogsaa fra den Tid var hun, men hvem kan huske dem og fortælle dem? Nej, den Tante Fikke, vi, der overlevede hende, husker, var Fikke fra alderen omkring de 60, indtil hendes Død, naar hun om Søndagen efter Kirketid kom paa besøg hos sine Venner, stærkt opskørtet ved Hjælp af et Snoreværk af Elastik og med sin uadskillelige brune Fløjlspose med en Løbegang af Benringe, den Pose, som Børnene i de forskellige Familier skænkede saa stor en Opmærksomhed, om den nu skulde gemme den lyserøde Papirpose med "Reliefchokolader" og i saa Fald, hvornaar Fikke vilde finde det passende at lukke op for Herlighederne.

Efter sin Fars Død var hun nemlig flyttet til København, hvor hun fandt sig tilrette i Københavns Valgmenighed. Af Slægt og Venner havde hun Grüners paa Grundtvigsvej, Onkel Carl og Tante Hanne paa Kochsvej og Andreas Jensens paa Engtoftevej. Og da der begyndte at komme Smaafolk hos de unge Familier, saa droges hun dertil.

Lidt streng var hun, paa Vagt overfor en alt for hurtig Udvikling af Børnerigdommen, hovedrystende iagttog hun de første tegn til et nyt Skud paa Stammen, men laa der saa en lille i Barnevognen og smilede til hende, saa stod baade hendes Hjerte og hendes Pose paa vid Gab. Lidt Pædagogik drev hun jo ogsaa. Den bestod i at skamrose de fraværende Børn overfor de nærværende, saa de gensidig saa paa hinanden som Dydsmønstre, og de er i den Alder ikke i høj Kurs. Men alle holdt de af hende, og velkommen var hun.

Den sidste Tid af hendes Liv plagedes hun af en Hjærtesygdom. Tilsidst sad hun i sin Stol, sammenkrøben, med sin Overkrop støttet til Bordet i Kamp mod Aandenød. Hun klagede aldrig, ikke et bittert Ord, ingen Bebrejdelser. Sygeplejerske vilde hun ikke have, før hun nødtes til at gaa til Sengs og ikke kom op mere.

En Dag, medens hun endnu var oppe, bad hun mig tage 2 Kollegiehæfter fra Skrivebordsskuffen. Udenpaa stod: Tilhører Maleren Ludvig Find. Det var denne lille bog, skrevet paa ivrig Opfordring af hendes unge Venner.

I et par Aar efter hendes Død spekulerede jeg paa, hvorledes man bedst skulde mangfoldiggøre hendes Erindringer, saa alle i Familien kunde faa et Eksempplar.

Først da jeg fik talt med min gamle Ven, Bogtrykker Langkjær, kom der Plan i det; han gjorde det muligt for mig at faa en Bog ud af det, og jeg bringer ham min hjerteligste Tak.

Altid, siden jeg fik disse Hefter, har vi kaldt dem: "Tante Fikkens Memoirer", nu kan vi ikke tænke os at give dem en anden Titel. Hendes Skrivemaade og hendes Tegnsætning er der ikke rørt ved; hendes Billede skal ikke retoucheres, hun kan taale at være, som hun er.

Ludvig Find

Baldersbrønne, Oktober 1936

*Naar jeg har tænkt paa at efterlade nogle optegnelser om Familien Find saa langt tilbage som jeg kan huske eller har hørt fortælle om, samt om den Tid i hvilken de levede og virkede, er det, fordi jeg har tænkt, det dog maaske kunde interessere nogle af den yngre Slægt engang i Tiden at faa lidt at vide om deres Forfædre. Jeg har nemlig selv følt det som et Savn, ikke at have faaet mere at vide om den ældste Generation, og det gælder baade paa min Faders og min Moders Side, særlig den Sidstes Slægt ved jeg næsten intet om, og har mange Gange fortrudt ikke at have spurgt og maaske kunne faaet noget mere at vide, men det tænker man ikke over i Børne- og Ungdomsaarene, det er først naar man bliver Ældre og lader Tankerne gaa tilbage istedetfor som tidligere fremad, at sligt melder sig, men hvis det altsaa maaske skulde gaa nogen af dem der nu ere Børn, ligesaadan engang i Tiden, er det jeg vil prøve paa, om muligt at give dem lidt Svar paa Spørgsmaalene; om det vil lykkes mig ved jeg ikke, eller om de Optegnelser jeg har tænkt mig at gøre, nogensinde bliver fuldførte ved jeg ikke, jeg vil som sagt kun forsøge derpaa, og det vil i alt Fald være til Adspredelse og Glæde for mig selv at gennemleve den svundne Tid.*

*F. Find*

Det er iøvrigt ikke langt tilbage, man kan følge Familien Find, kun til min Oldefader, hvorfra han stammer, og hvem hans Forældre var vides ikke, mærkeligt at min Bedstefar aldrig har talt om eller vidst hvem hans Farfar var, det sidste er vel det sandsynligste, siden han aldrig har nævnt det, men alene det er jo mærkeligt, at han saa ikke har fortalt, at han slet ikke kænte noget til sine Bedsteforældre; jeg antager snarere, at det laa i den Tids umaadelige Respekt, som Børnene havde for deres Forældre, at de aldrig spurgte, om hvad der ikke blev fortalt dem, dels deri, og dels maaske i LigeGYldighed eller Mangel paa Interesse, man interesserede sig ikke for, hvad der laa længere tilbage. Fotografier eksisterede jo heller ikke, det er jo nu et mægtigt Hjælpemiddel til at holde Erindringen i Live; det var jo aldeles almindeligt, at Bønderne dengang ikke vidste, naar de var født eller i hvert Fald kun ved en Betegnelse af Aaret eller en efter anden Begivenhed, f. Eks. (mi Muer haar saaet, det var den Aar, vi haaet den streng Tørk), saa det var meget almindeligt i min Bedstefars Tid, at en Bonde kunde komme og sige „a vil gjan tillad mig aa spør æ Præjst nær a æ føj”, hvad der, naar man ikke var inde i Sagerne, kunde synes et lidt nærgaaende Spørgsmaal. Kan man saaledes ikke finde noget om Familien Finds Oprindelse, thi paa Efterforskninger har det ikke manglet, navnlig har min Fætter, der nu er Herredsfoged i Odense, været ivrig for den Sag, og ogsaa fra anden Side af Slægten, idet min Bedstefar havde en eneste Søster, der var gift med en Landmand Baastrup, har den været Genstand for Undersøgelse, den Gren af Slægten er iøvrig uddød. Saa har man jo anstillet Gisninger, og er, hvad

navnlig min Fader gjorde gældende, kommet til det Resultat, at det første Skud paa Stammen maatte være et Hittebarn, som det dengang kaldtes. Det forekom nok nemlig ofte at uægte Børn eller Børn som Mødrene ikke selv kunde sørge for (den Slags de nu for det meste afliver) blev lagt ud paa Vej eller Gade, hvor de saa blev fundne og anbragt i Hittebørnsasyler som der fandtes, eller opdraget af Finderen selv, hvis han eller hun var istand dertil, da det nok antages at bringe Lykke, naar man antog sig et saadant Barn, deraf Navnet „Find”. Det kan jo være meget sindrigt udtænkt, og maaske heller ikke usandsynligt, men selv har jeg nu en anden Opfattelse, jeg senere skal gøre gældende, hvis vi da ikke skulde stamme fra Trolden Find, der vilde omstyrte Lunds Domkirke og er hugget i en af Stenpillerne, Navnet staves i det mindste ens. Lad mig lige her ogsaa bemærke, at der her i København findes en Familie Find til, der staver Navnet lige saadan med d (der er Flere Finn), ogsaa med dem er der, fra begge Steder forresten, indledet Forbindelse for mulig at finde en fælles Rod, men forgæves.

Vallø Sogns Kirkebog udviser, at i Aaret 1782, Onsdag den 28de August, blev Frederik Jensen Find og Birthe Marie Chirning ægteviede i Vallø Kirke af Hr. Andreas Wøldike. Dette er altsaa det første sikre Spor, vi har; samme Kirkebog udviser, at Tirsdag den 15de Marts fødte Madam Find en Søn, der blev døbt den 22de Marts 1785 og kaldet Henrik Carl Wilhelm Find, dette er altsaa min Bedstefar. Hvem denne Birthe Marie Chirning var, ved vi ikke noget om. Min Oldefar havde, som det kaldtes, Gæstehold ved Vallø Slot, nu vilde man vel sige Hôtel, men det var dog af en egen Art, Vallø Kloster eller Slot, som det almindelig hed, beboedes dengang, som nu, udelukkende af adelige Damer, men det var dengang hovedsagelig tysk Adel tildels kommen herind og protegeret af Dronning Juliane Marie. Dansk blev aldrig talt, Sproget var udelukkende tysk, de faa danske Damer,

der var, blev fuldstændig overset, og vilde de ikke tale tysk var det fransk, dansk blev ikke taalt. Nu var Klosterreglerne imidlertid saadan, at ingen Gæst maatte være der Natten over, naar saa Frøknernes Slægt og Venner vilde besøge dem, og de Fleste kom jo langvejsfra, maatte de have et Sted, hvor de kunde overnatte og opholde sig, naar de ikke var paa Slottet, derfor blev dette Gæstehold eller Gæstgiveri, som dog lyder mere dansk, selv om det ikke er saa fint, oprettet. Fint var det imidlertid, saa fint at ingen Borgerlig blev taalt indenfor dets Mure. Min Bedstemor har fortalt, at en Vinteraften sent væltede en Vogn ikke ret langt derfra, og da Vognen var gaaet istykker og Nogle af dem var en Del forslaaede, og der var et godt Stykke Vej til den nærmeste Kro, der desuden var temlig uhyggelige Opholdssteder, forsøgte de at komme ind paa Gæstgiveriet, men umuligt, her hjalp hverken gode Ord eller Betaling, der var iforvejen nogle tyske Adelsmænd og saa kunde de jo ikke være under samme Tag, og selv om der slet Ingen havde været, turde de dog ikke være bleven modtaget, det kunde have kostet Oldefar hans Stilling. Af det her anførte kan man jo nok forstaa, det var ingen helt almindelig Kromand eller Gæstgiver, der var valgt til at være Vært for saa høje Herskaber, og efter Bedstefars Skildring af sin Far, skal han have været en meget smuk Mand med et fint fornemt Væsen, talte flere Sprog navnlig tysk og fransk flydende, havde rejst meget, vistnok med en adelig Herre som Kammertjener eller Sekretær, rimeligvis har denne haft Slægtninge paa Vallø' Kloster og vel under et Ophold der forskaffet sin Tjener Bestillingen som Bestyrer af Gæstgiveriet, men hvad var da egentlig rimeligere end at han ogsaa selv er kommen fra Udlandet og haft hjemme der, det eneste der taler derimod er det danske Navn Jensen, men Navne kan jo let forvanskes, blot et lille e istedetfor et a f. Eks., men det er jo kun en Gisning blandt de andre, selv om den forekommer mig

sandsynligere. Bedstefader blev altsaa født den 15de Marts 1785 og hans Fødsel havde nær kostet Moderen Livet, Fødslen var meget streng og trak ud i flere Dage, i sin Fortvivlelse herover gik Faderen ind i sit Værelse, kastede sig paa Knæ, bad og anraabte Gud om Hjælp, og hvis Gud vilde høre hans Bøn, lovede han ham, at hvis Barnet blev født og det blev en Søn, skulde han indvies til hans Tjeneste og være Præst.

Da der saa ganske kort efter virkelig blev født ham en Søn, da tog han det, ikke blot som et Svar fra Gud paa hans Bøn, men tillige snarere som en Kontrakt, der var oprettet mellem Gud og ham, nu havde Gud holdt sin Del, nu skulde han holde sin, og derfor maatte og skulde Drengen være Præst, uagtet han hverken følte Kald eller Lyst dertil, men havde helt andre Interesser, men tidlig og sildig hørte han jo, at det var et helligt Løfte, der ikke kunde brydes og at han maatte bøje sig for sine Forældres og frem for alt for Guds Villie. En mærkelig Opfattelse, som om Gud skulde bryde sig om tvungne Tjenere, men det bundede vel i Tiden, der var saa gennemtrængt af Pietisme, hvor den ikke var afløst af Rationalisme, de vidste ikke, at „Trælle han aldrig har hyret, men kun frivillige Folk”. Bedstefar elskede Musik, han fik Undervisning deri og mærkelig nok fik han dog Lov til at vedblive dermed en Tid og arbejdede saa videre paa egen Haand, han skal have spillet smukt, en Tid ogsaa selv givet Undervisning; endnu som gammel Mand kunde hans øjne finkle, naar han talte om Mozart eller Beethoven, særlig Mozart elskede han, den moderne Musik brød han sig ikke om, den forstod han ikke. Han ejede et gammelt Klaver (Spinnet), der eksisterer endnu, men Toner tror jeg ikke der er nogen tilbage af; det har han ofte sagt var hans eneste Trøst i mange tunge Timer. En Ting var der dog, der stod hans Hjerte endnu nærmere, nemlig Tegning og Maling, og hele hans Hu og Lyst stod

til at blive Kunstner, han har vistnok haft et ikke saa lille Talent, derom vidner de Smaaarbejder, der foreligger fra hans Haand uden nogensomhelst Undervisning kun hvad han har lært sig selv, thi da man var klar over, i hvilken Retning hans ønsker gik, gjaldt det jo om for enhver Pris at undertrykke en saa farlig Tilbøjelighed. Præst skulde han jo være, alt hvad der heed Tegning blev strengt forbudt og nøje vaaget over at han ikke fik Lejlighed til det. Helt undertrykke sin Lyst kunde han dog ikke, og i Smug dyrkede han sin kære Tegning. Damerne paa Slottet, der jo stod i stadig Forbindelse ned Gæstgiveriet, gav sig meget af med den kønne opvakte Dreng han skal have været, og stak ofte en Skilling til ham til Slikkeri, alt hvad han paa denne Maade erhvervede gik imidlertid til Blyanter og Farver. Lysestumper sparede han sammen, klædte sig altid af og paa i Mørke og tiggede ellers hos Pigerne, hvoraf især En var hans gode Ven og gemte hans smaa Produkter for ham. Da han senere kom til København og saa de store Mestres Arbejder der, kunde han jo nok forstaa, at der skulde anderledes Uddannelse og Arbejde til om der skulde naas frem paa den Vej; han havde en Tid drømt om, om han ikke godt kunde blive baade Maler og Præst, om det ikke kunde forenes, nu indsaa han det umulige heri, og fra den Tid rørte han aldrig en Blyant eller Pensel.

Sin Kærlighed til Tegnekunsten bevarede han forsaavidt som alle hans Børn skulde lære at tegne, selv Døtrene, hvis Uddannelse der ikke blev ofret saa meget paa, skulde i Tegneskole.

Ingen af dem havde imidlertid noget videre Talent og heller ikke Lyst; mærkelig nok valgte begge hans ældste Sønner af fri Villie det Studium, han selv var bleven dreven ind paa. Han vilde glædet sig over at have set sin Sønnesøn, der dog ogsaa har arveligt Talent fra sin Moders Side at slægte paa, naa det Maal han selv higede efter.

Om det var før eller efter sin Konfirmation ved jeg ikke, men det var dog i den Alder, at han kom i Huset hos en Pastor Kynde, der skulde læse privat med ham og forberede ham til Studentereksamen. Opholdet der gik ham ganske vist »aldrig af Minde», det har han ofte nok talt om, og det var ogsaa af den Art, at blev et Arbejderbarn behandlet saadan nu, skulde Værgeraadet snart været der. Han havde et Kvistværelse lige under Taget, hvor der aldrig var Varme, han maatte sidde og læse i Kulden, der laa tidt hele Snedriver derinde, Vintrene var jo tilmed langt strengere end nu, og skrive Stile med Fingre, der var aldeles stive og tykke af Frost, og naar han ikke kunde, fik han Prygl; mange Nætter laa han og kunde ikke sove for Kulde, og saa op Klk. 5 og ud og slaa Hul paa Isen i Vandtruget ved Posten og vaske sig. Han havde endnu som gammel Mand store Ar paa Benene efter Frostknuder og Saar; undertiden maatte han sulte en hel Dag, fordi man skulde vænne sig til Alt. Paa den anden Side kunde Præsten saa igen til Tider være meget god imod ham, og tog f. ekspl. aldrig ud nogen Steder uden at tage ham med, undertiden var det dog en blandet Fornøjelse, for naar han sad paa Vognen og frøs og tidt rystede af Kulde, saa smed han ham ned og sagde: saa kan Du løbe bagefter, og skønt det naturligvis var en skrap Kur, saa var det vel nok alligevel det, der reddede ham for Følgerne af Kulden. En Gang var det dog nær gaaet galt, det har Bedstefar fortalt saa ofte, for det holdt han meget af at dvæle ved, han var ogsaa den Gang ude at køre med Præsten i Kane, i streng Frost, det var sent om Aftenen eller snarere Nat, de havde været ca. 3 Mil borte hos en Nabopræst, imidlertid var Bedstefar bleven klog af Skade og talte ikke om at han frøs, skønt han næsten var helt stiv. Præsten maa vel have tænkt det, for saa skete det sædvanlige, at da de ikke engang var Halvvejen, kom han ud af Kanen med Ordre til at løbe bagefter. Der stod han saa, alene ved Nattetid, midt paa Landevejen, kænte

tilmed ikke Vejen rigtig, og var ogsaa angst ved at være der alene, desuden var hans Fødder saa hævede og daarlige af Frost, at han næsten ikke kunde gaa, saa da han havde gaaet lidt, gav han sig til at græde og smed sig i Fortvivlelse ned i sneen, hvorlænge han har ligget ved han ikke, men han havde selv Følelsen sf, at han var ved at sove ind og glide ud af Livet, da det pludselig var, som om Nogen tog et haardt Tag i ham, og en Stemme lød i hans øre: op og løb, op og løb; han saa sig om, men der var Ingen, men nu var han bleven vaagen og ligesom faaet fornyede Kræfter, og da han var gaaet et Stykke, hørte han Kaneklokker, det var Pastor Kynde, der dog var bleven bange for Drengen og vendt om. Først skændte han, at han ikke var kommen længere, men da han hørte han havde været ved at sove ind i Sneen, blev han tavs, men fra den Dag kom han ikke mere ud af Vognen, men fik et Tæppe om sig naar han frøs. Bedstefader nærrede selv ingen Tvivl om, at det var en Advarsel fra Gud selv, der havde lydt til ham og vakt ham op af Søvnens, og skønt han ikke direkte har udtalt det, er jeg fuldt forvisset om, efter den Maade hvorpaa han altid talte om denne Begivenhed, at det for ham har betydet mere end en Frelse fra Døden. Den nat derude i Sneen alene med sin Gud har nok været et Vendepunkt i hans Liv og en Indvielse til den Præstegerning han nu syntes at have forsonet sig med. Dette hænger dog maaske ogsaa sammen med, at han ikke længe efter lærte den unge Pige at kenne, hvis fromme elskelige Sind, og fra Ungdommen af faste Kristentro vel nok har haft stor Indflydelse paa hele hans Aandsliv. Det var vistnok kun et halvt Aarstid efter at han forlod Pastor Kyndes Hus, og hvad man saa ellers kan sige denne paa, en god Lærer maa han have været, thi Bedstefader bestod Studentereksamen, som han nu indstillede sig til, med en god 1ste Karakter, uagtet der ved Eksaminerne blev taget særlig haardt paa Privatister.

Iøvrigt hældede Bedstefader i de senere Aar, naar han talte om og tænkte tilbage paa Opholdet i Pastor Kyndes Hus, at han ikke har været fuldt normal. Ved Afskeden skrev han følgende Digt til ham:

Min Henrik! snart du vandrer ud  
Paa Rejse, den Du end ej kjender.  
Du var betroet i mine Hænder,  
Jeg anbetrør Dig nu til Gud.  
Saa vist som han Dit Hjærte kjender,  
Saa vist han og vil lede Dig.  
O! Du er tryk i disse Hænder,  
Og ene det betrygger mig.

Saa meget alt er glemt af mig,  
Men aldrig — aldrig kan forsvinde  
Den Stunds højtidelige Minde,  
Din Fader mig betroede Dig.  
Min Haand han paa sit Hjerte lagde,  
En Perle i hans øje stod  
Og med et Smil — et Suk han sagde:  
O gjør ham mindre lærd end god!

Din redelige Faders Bud  
Med Forsæt jeg ej svige kunde.  
Jeg havde altfor mange Grunde  
Til Troskab, Ærlighed og Flid.  
Men om hvert Middel, jeg anvendte  
Det bedste var, jeg det ej veed.  
Nok er det — Gud min Hensigt kjendte,  
Og han velsignede min Sved.

Tilbring Din Ungdoms favre Vaar  
I munter Flid, i rene Sæder.  
O! det bereder Aanden Hæder,  
Naar Ungdoms Fryd engang forgaar.  
Thi, som den Møje Vaaren byder  
Bereder Høstens muntre Dands,  
Saa og ved Ynglings Daad frembryder  
Hver Blomst til Mandens Hæderskrans.

Da vorder Du Forældres Lyst,  
Da vorder Du Din Lærers Hæder,  
Som Yngling da du nyder Glæder  
Som Olding, Hjærtets sidste Trøst.

I Livet da den Mand Du ligner,  
Som skænkte Dig sit Hæders Navn.  
I Døden da Dit Støv man signer,  
Fordi Du fremmed Brødres Gavn.

Jeg veed Du skønner paa min Flid,  
End mere Du derpaa vil skønne,  
Naar Manddoms Frugt engang skal lønne  
Din Barndoms velanvendte Tid.  
Jeg veed — mit og mit Huses Minde  
Vil altid altid følge Dig;  
Jeg veed, Din stille Graad vil rinde,  
Naar man engang begraver mig.

Gaa nu, min Søn, ad Banen hen,  
Dig Godheds Fader huld ledsage,  
Kom snart til elsket Egn tilbage,  
Men kom for alting god igjen.  
O! skønt mit øje Dig ej følger,  
Mit Hjærte dog ej sviger Dig.  
I Trygheds Havn — blandt Modgangs Bølger  
Du har en trofast Ven i mig.

*H.A.Kynde. 1804.*

Nu kom Bedstefar altsaa hjem som Student og blev Sommerferien over i sit Hjem, og i den Tid besøgte han, naturligt, sine gode Veninder paa Klosteret, og da ganske særlig en Komtesse Wedell, der stadig var syg og sengeliggende; hvad hendes Sygdom egentlig var, var Lægerne nok dengang, da Lægekunsten ikke stod saa højt, ikke klare over, men hun laa til Sengs i 30 Aar, tilsidst helt lam. Hun satte selvfølgelig megen Pris paa, at den unge Student kom og holdt hende lidt med Selskab og læste højt for hende, og han gjorde det hellere end gerne, ikke alene fordi han virkelig holdt meget af Komtesse Wedell, men fordi han der traf en ung Pige, som han syntes næsten bedre om, og som ogsaa senere blev hans Hustru. Da Komtessen kom til Vallø havde hun en Selskabsdame med sig fra Vestfrisland, men da Komtessen senere blev syg og Sygdommen tog til og hun jo ogsaa selv blev ældre, blev det hende for besværligt, og

hun maatte have Hjælp; hun foreslog da at skrive til en Broder, der var Forstraad i Anrich i Vestfriesland, hvor der var to unge Døtre, om at faa en af dem herved. Forældrene gik ogsaa ind derpaa, idet de mente, at det kunde være udviklende og gavnligt for en ung Pige at komme lidt ud at se sig om, men da Moderen var svagelig og ikke godt kunde undvære den ældste Datter, blev det den yngste, Henriette Annette Margrethe Ungerland der 17 Aar gammel kom hertil - hun saa aldrig sit Hjem mere. Det var efter min Bedstemors Skildring vistnok et ganske udmærket Hjem, hun kom fra, det var et meget religiøst Hjem, hvor Børnene tidligt havde lært at elske og samle sig om Gud og hans Ord, og et fint dannet Hjem, hvor der ikke var sparet noget paa Børnenes Opdragelse; Bedstemoder skal have talt smukt Fransk, spillede kønt og skal i det Hele været langt forud for, hvad de fleste unge Piger paa den Tid lærte. Hun var vistnok ogsaa køn, Bedstefar sagde hun var smuk, men hans Dom var vel ikke helt paalidelig; som gammel Kone var hun imidlertid noget af det yndigste man kunde se, jeg var jo ung dengang, Bedstemor døde samme Aar jeg blev konfirmeret, og Unge plejer jo sjældent at have øje for noget kønt hos Gamle, men jeg ved, at jeg syntes Ingen var saa køn som Bedstemor. Som hun sad der i sin Lænestol, i de senere Aar, da hun ikke kunde gas, lammet af Gigt, i Rullestol, med sit sølvhvide Haar, der lige til det sidste var saa tykt og svært, med brede Flætninger foran den store hvide Kappe med den brusende vide Pibe om, noget lignende forresten som Diakonisserne nu bruger, og med en Teint saa hvid og rød som en ung Pige, staar hun altid for mig; og saa var der et saa fromt elskeligt Udtryk over hende, som man uvilkaarligt blev greben af, det ved jeg næsten Alle gjorde, der saa hende første Gang. Det var dog ikke Riddertiden dengang, men jeg husker en ung Lieutenant, der var i Besøg paa Egnen ved Hjarup i

Bedstemors sidste Aar, han blev saa betaget af hende, at han faldt paa Knæ for hende og kyssede hende paa Haanden. Og jeg husker en tidligere Nabopræst, der kom i Besøg med sin engelsk fødte Hustru, der talte daarlig Dansk. Talen var om, at hvis man vilde være køn og navnlig have en køn Teint, skulde man gaa tidlig i Seng og have den meste Søvn før 12, at hun vendte sig til Bedstemor og sagde: »Du lille Mor, Du har sovet før 12”. Jeg husker det saa tydeligt, fordi jeg var saa forbavset over, hun sagde Du til Bedstemor, det var det engelske you. Da hun som ung Pige kom til Vallø længtes hun som naturligt var meget efter sit Hjem og led meget af Hjemvé, særlig hendes eneste Søster savnede hun saa meget, de to unge Piger havde været inderlig knyttet til hinanden og delt alt med hinanden, uagtet de aldrig saas mere, vedligeholdte de en stadig Korrespondance ligetil søsterens Død som gammel Kone. En Broder der var Lieutenant kom ofte hjem med Kammerater, her kom hun blandt lutter gamle eller dog ældre Damer. Dertil kom, at hendes Tante var alt andet end elskværdig, hun var egenkærlig og herskesyg i høj Grad, det var hende, der raadede og styrede det Hele og tyranniserede i høj Grad den syge Komtesse, hertil kom maaske ogsaa Jalousi, da Bedstemoder snart kom til at holde uendelig meget af den fromme, blide og i sine Lidelser saa taalmodige Komtesse, der snart kom til at holde lige saa meget af hende og fuldt ud gav hende en Datters Plads sit Hjerte; det var to beslægtede Sjæle her mødtes, og naar Bedstemor ogsaa senere i Livet selv kom til at kænne til Smerte og Lidelse, sagde hun altid, hun tænkte paa Komtesse Wedell og hvad hun kunde bære med Taalmodighed, saa skammede hun sig for sig selv, naar hun vilde klage. Hun lovede da ogsaa hun vilde blive hos Komtesse til hendes Død, som hun selv dengang mente var nær forestaaende (det varede dog i 7 Aar), kun vilde hun gerne hjem paa et Besøg til hendes kære Hjem, hun længtes saa meget efter. Det var jo imidlertid en temlig

vidtløftig Historie dengang, det tog lang Tid at rejse, en Rejse til Jylland kunde alene vare 14 Dage, hvad saa ikke til Tyskland. Jernbaner fandtes jo ikke, Rejseselskab skulde opspørges, en ung Pige kunde med de Rejseforhold, der var, ikke rejse alene, meget kostbart var det ogsaa, men endelig engang var alle Hindringer ryddede til Side, og jublende glad pakkede hun sin Kuffert for den næste Dag at skulle rejse til Købennavn og derfra fortsætte Rejsen hjem, men da Dagen tom, erklærede hendes Tante, at der blev ingen Rejse af, en ung Pige havde godt af at lære at forsage, nu havde hun haft Glæden af at tænke paa det, det maatte være nok; nu skulde hun pakke Kufferten ud igen og lære, at Livet var Resignation, det vilde gavne hende senere. Hun maatte gøre det, her hjalp hverken Bønner eller Taarer. Komtessen, der ogsaa bad for hende, truede Tanten med, at hvis hun kom til at rejse, skulde hun nok sørge for, hun aldrig kom tilbage mere; maaske har Komtessen ogsaa selv tænkt, at der laa en Fare deri, eller hun virkelig ikke kunde sætte noget igennem, men Resultatet blev da at Bedstemor maatte blive hjemme. Komtessen trøstede hende med, at hun nok skulde sørge for hun snart skulde komme hjem, det skete dog ikke, idet Forholdene i hendes Hjem i Løbet af et Par Aar undergik en fuldstændig Forandring. Hendes eneste Broder, den unge Lieutenant, omkom ved et Vaadeskud paa en Jagt, og hendes Far, der nok selv havde opfordret ham til at springe over et Gjerde, hvorved Bøssen gik af og endte hans Liv, tog sig det saa nær, at han aldrig forvandt det, men døde et Aarstid efter af en Hjertesygdom, og dermed blev Forholdene helt anderledes, idet Enken efter 6 Ugers Forløb maatte fraflytte Stedet, da det var en Embedsbolig, uden at eje andet end den lille Pension, der blev tillagt hende; det havde efter Bedstemors Sigende altid været et livligt gæstfri Hus, og Sønnens Uddannelse og Stilling som Officer kostet meget. Et Lyspunkt var der dog, idet

den ældste Datter var bleven forlovet med en senere temlig bekænt Præst i Emden Tholens (de to Søstre blev saaledes begge Præstekoner), og da han havde en ganske vist ikke meget lønnet Stilling som Hjelpepræst, og tillige gav Timer i Skoler, besluttede de at gifte sig, og tage Moderen i Huset da de saa nok kunde klare sig, naar hendes Pension kom til, og saaledes ogsaa sikre hende Hjem. Den yngste Datter skulde jo saa alligevel være henvist til at sørge for sig selv og være blandt Fremmede, og skønt hun led meget ved at være borte fra sine Kære under al deres Sorg, slog hun sig dog nu til Ro hos sin Tante og sin elskede Komtesse. Lidt bidrog det maaske ogsaa til det, at det netop var paa den Tid hun gjorde Bekæntskab med Bedstefader, et Bekæntskab der jo senere førte til Forlovelse. Skønt Bedstefader straks følte sig tiltrukken af hende, varede det dog et Par Aar inden de blev forlovede, og i de første Par Aar hemmeligt, kun Komtesse Wedell var indviet deri, da han med Rette gik ud fra, at Forældrene vilde modsætte sig en saadan Forbindelse, dels paa Grund af hans Ungdom da de vel vilde mene, det vilde virke hemmende paa hans Studier, og dels fordi hun jo nu var en fattig ung Pige og de drømte om et bedre Parti for den vordende Præst. Langtfra at virke hemmende ansporede det imidlertid Bedstefader til nu at sætte alt ind paa at blive Kandidat og naa sit Maal; han studerede nu flittigt i København, men mærkeligt nok har jeg aldrig hørt omtale eller hørt ham selv omtale sit Ophold i København. Min Fader, der jo selv studerte i København, var saa fuld af Fortællinger og Oplevelser fra den Tid, og det var min bedste Fornøjelse som Barn at faa ham til at fortælle om Hovedstaden og alle Herlighederne der, men skønt Bedstefader ofte var Tilhører dertil, har jeg som sagt aldrig hørt ham knytte nogen Bemærkning dertil fra hans Tid eller nævne Theatret som dog ellers alle Unge, der kom til København, var opfyldt af, dette kom dog maaske af, at

hans Hjem var pietistisk farvet, navnlig var hans Moder vistnok stærkt paavirket deraf, skønt danset har han dog, han omtalte altid Dans med stor Glæde, saa det kan alligevel ikke været det. Naar han omtalte Dans, var det Dansen fra hans Ungdom, den sirlige Menuet og grasiøse Vals med den Tids Ridderlighed og Ærbødighed over for Damerne, som Bedstefar bevarede til det Sidste. Som gammel Mand var han engang Tilskuer ved et Bal hos sin Datter for hans unge Datterdatter, men det forargede ham forfærdeligt den Maade at fare afsted paa og trykke Damerne ind til sig, hele den nonchelante Maade Herrerne behandlede dem paa – og saa danse i Støvler – istedetfor Sko med Spænder paa – saadan “Lømler” sagde han. Hvad mon han vilde sagt nu? En Begivenhed var der dog fra sit Københavner Ophold han talte om, som havde gjort et dybt aldrig glemt Indtryk paa ham, Københavns Belejring og Bombardement af Byen 1807, da var han med i det frivillige Studenterkorps, der skulde hjælpe til at forsvare København, og han gik paa Vagt om Natten paa Volden og saa derfra, hvorledes det halve af Byen brændte, og da han var forberedt paa, at ogsaa Stedet hvor han boede kunde gaa op i Luer, og hans faa Ejendele brænde, vilde han redde det kæreste han ejede, den første Gave han havde faaet af sin Forlovede: et Par Kopper, han vidste jo heller ikke om han selv slap uskadt derfra, men saa skulde de følge ham i Døden. Han pakkede dem ind saa godt han kunde, puttede dem i Lommen og gik saaledes med dem paa Post. Han kom helskindet fra den Affaire, men hvad der er det mærkelige, Kopperne med, de eksisterer endnu 112 Aar gamle, det er vist en Rekord at slaa for Kopper. Med dyb Harme talte han altid om Englænderne og deres Rov af hele vor Flaade, som han var Vidne til sejlede bort, og kunde siden den Tid aldrig forsones sig med England eller hvad der var engelsk, han hadede dem, saavel som Tydskerne, om hvem han altid sagde de var nederdrægtige, men Englænderne lumske og

falske. Derimod var han Tilhænger og stor Beundrer af Napoleon den Første.

1811 blev Bedstefar theologisk Kandidat med bedste Karakter, men derfra og til at faa Præsteembede eller en Stilling hvor han kunde gifte sig var der et langt spring, det var ikke som nu, hvor en Kandidat næsten gaar lige fra Eksamensbordet til Embede, der kunde godt gaa flere Aar, den almindelige Vej var først Huslærer, saa personel Kapellan, saa først kunde der være tale om at søge, og gøre sig Haab om et Embede, og saa kunde det dog vare længe; jeg kan huske Bedstefader sagde, det første Embede han søgte var der nogle og halvfjerdsindstyve Ansøgere til.

Bedstefar gik altsaa ogsaa den Vej og tog ud som Lærer, men den Tid véd jeg næsten Ingenting om, én Tid véd jeg dog han var hjemme og gav Timer i en skole. Moderen var død Aaret før han blev Kandidat, ingen af Forældrene opnaaede at se ham som Præst, idet Faderen ogsaa døde et Par Aar efter. Han var nu sin egen Herre og i Besiddelse af lidt Formue efter forældrene, og tænkte nu alvorligt paa, maaske som Lærer eller lignende, at skabe sig en Stilling som han kunde gifte sig paa, indtil han kunde faa Præsteembede. Bedstemoder vilde imidlertid ikke forlade Komtesse Wedell, der var sygere end nogensinde, ogsaa hendes Tante var svag, saa hun næsten havde to at passe, hvad der egentlig oversteg hendes Kræfter og maaske nok lagde Spiren til hendes senere altid svage Helbred. Imidlertid døde, mærkelig nok, hendes Tante og Komtessen omtrent samtidig, eller dog med kort Tids Mellemrum. Inden sin Død havde Komtessen indsat Bedstemor til Arving over alt hvad hun ejede, Penge var der vist ikke videre af, men Sølvtøj, Smykker, Møbler, og frem for alt en Mængde fint Linned, Dækketøj, Lagener, endnu har jeg nogle gamle Servietter med Krone, Lagener har der ogsaa været til den seneste Tid, Tante Klara blev begravet i et af de sidste Par ligesom hendes Mor og Søstre før

hende, hun havde udtrykkelig gemt et Par til det øjemed. Endnu inden sin Død havde Komtessen overgivet et Maleri af sin Fader, Grev Wedell, til Bedstemoder og bedt hende om at tage det i sin Varetægt, og love hende, at det altid vilde blive i hendes Familie, hvad Grunden nu har været, om der har været Uenighed i Komtessens Familie véd jeg ikke, men jeg véd, at Bedstemoder overgav det til sine Døttre med Bøn om aldrig at skille sig ved det, nu er det hos mig, og jeg lader nu denne Bedstemors Bøn gaa videre. Ligeledes det gamle Uhr, der ogsaa stammer fra Komtessen. — Bedstemor stod jo ogsaa nu Ene, at rejse tilbage til Tyskland vilde Bedstefader ikke høre Tale om, de havde ogsaa nu været forlovede i 9 Aar, saa købte han et lille Sted i Allerslev Sogn ved Præstø, med lidt Jord til, Bedstemor havde jo hele Udstyret, og saa mente han, at da Svogeren, som var Landmand, kun boede et Par Mil derfra, kunde han nok hjælpe ham med Raad, og saa maatte det sagtens kunde gaa. Bygningen staar iøvrigt endnu uforandret som dengang, det vil sige nu kun som et jordløst Hus, men da der i Kirkebogen staar Allerslevgaard, maa der vel nok have været flere Bygninger til. Den 13. Oktober 1815 blev saa Kandidat Henrik Carl Vilhelm Find og Jomfru Henriette Margrethe Annette Ungerland ægteviede, og dermed blev saa Grunden lagt til et Samliv, der varede i 54 Aar, og hvor Kærligheden vist var ligesaa stor den sidste, som den første Dag. Ja hvor elskede Bedstefar dog sin Jette, som han altid kaldte hende, jeg kan næsten endnu høre ham sige: »hvor er min Jette«, naar han kom ind i Stuen og hun ikke var der, og hvor kunde han gøre alt for at opfylde et ønske af hende. Hun holdt vist ligesaameget af ham, men som hun jo i det Hele var mere stille og indadvendt, gav det sig mere Udslag hos ham, desuden var hun jo Mor, medens jeg tror, at hvor meget han altid holdt af sine Børn, kom de dog i anden Række. Bedstefar saa sandelig ikke ned paa Kvinden, og Underdanighed har

han vist aldrig forlangt, men at tænke sig hende som Kammerat paa den Maade som nu eller ligestillet med Manden, det vilde vist været en umulig Tanke, hun skulde æres og ses op til, beskyttes som den svagere; noget andet er, at Bedstemor vistnok havde umaadelig Indflydelse paa ham, og han foretog sig vistnok ikke noget uden at raadføre sig med hende. Bedstemor sagde altid, naar Nogen sagde: Manden er Kvindens Hoved: ja! men Kvinden er Kronen paa Hovedet, hun skal smykke og forædle ham. Hver Morgen, saalænge Rosentiden varede, fra den første til den sidste, bragte han hende en Rose paa Sengen. Bedstemor havde jo som allerede omtalt mange Kundskaber, men én Ting var der, hun absolut ikke havde noget Kendskab til, og det var Husholdning og Husførelse, her stod hun aldeles paa bar Bund, upraktisk var hun vistnok ogsaa, dertil kom ogsaa, at hun jo nok paa en Maade havde en streng og navnlig en meget trist Ungdom, men det var mere i Retning af Sygepleje og navnlig Nattevaagen, men paa en vis Maade var hun alligevel forvænt og vant til større Forhold end dem hun kom til at leve under, og med Bedstefars Indsigt i Landvæsenet var det vist ikke en Smule bedre bevænt. Til at styre Huset eller idetmindste til Hjælp for Bedstemor fik de en Slægtning af Bedstefar i Huset, om det virkelig har været en Søster til hans Mor, véd jeg ikke rigtig, jeg synes det forekommer mig, jeg har hørt det var længere ude beslægtet, men blev i det mindste altid omtalt som Moster. Efter de vare bleven gifte begyndte Bedstefar allerførst med at lære Bedstemor Dansk, hun havde jo nok siden sin Forlovelse lagt sig noget efter det, men da hun altid daglig talte Tysk, havde det ingen rigtig Art, og hun var i det Hele fremmed for dansk Aandsliv, men nu i sit eget Hjem vilde Bedstefar ikke høre et tysk Ord, og hun tilegnede sig da ogsaa det danske Sprog til Fuldkommenhed, man kunde aldrig senere høre det ikke var hendes Modersmaal (kun ved ganske enkelte

Lejligheder, naar hun blev betaget af eller bange for noget, kunde der komme et Udbrud som Ach Gott), og dansk var hun af ganske Hjærte; Bedstefar havde indpodet sin glødende Fædrelandskærlighed i hende, saa i de to Krige med Tyskland hun oplevede, var der ikke hos hende Tvivl om, hvor hun hørte hjemme, men dog sagde hun, og det lige til det Sidste, at hun tænkte paa Tysk, og naar hun rigtig skulde bede, var det ogsaa paa Tysk, det kom uden hun selv vidste af det, selv om hun ogsaa begyndte paa Dansk. Syv Aar boede Bedsteforældrene i Allerslev, og det blev trange Aar for dem. Den 11te August 1816 fødte Bedstemor en Søn (min Far), han kom næsten en Maaned for tidlig og var i hele sin Opvækst lille og svagelig, efter sin Fødsel var der Ingen der havde troet, han havde levet. Bedstemor var før og efter hans Fødsel meget svag og lang Tid sengeliggende, og da hverken hun eller den ældre Moster havde nogen Forstand paa at passe Børn, særlig saadan et svagt lille Væsen, maatte der antages en Amme, saa Udgifterne steg hurtigt og slugte langt Indtægterne, som vist var lig Nul. Da saa Pengekrisen kom og hele Staten gik Fallit, blev al Formue nedsat til det Halve, og hvad der blev til Rest, havde egentlig heller ingen Værdi, der blev givet Anvisninger paa Papir, som ikke senere kunde indløses med Sølv, gjaldt kun i Handel Mand og Mand imellem, og Alt var saa dyrt, at næsten Intet kunde købes. Det er underligt for mig, der lige fra min Barndom har hørt om de skrækkelige Tider, da et Par Støvler kostede 15 Rigsdaler (30 Kroner) og en Tønde Rug ikke var til at købe, da den kostede 16 Daler, nu at staa ved de samme Priser igen, men Springet var jo rigtignok større dengang. Den Smule Formue Bedstefar havde, svandt under de Omstændigheder snart ind, og Jorden indbragte Intet. Børneflokken voksede, og Nøden var tidt stor. Der blev ialt født i Allerslev: min Far, der som før omtalt var født 11te August 1816 og døbt Ludvig Frederik Find, derefter kom Marie Amalie (opkaldt efter

Frk. Sperling) f. 8de Januar 1818, Louise Sophie f. 12te Maj 1819, Henrik Carl Vilhelm født paa sin Faders Fødselsdag d. 15de Marts 1821 og bærende hans Navn. Bedstemor maatte, for at skaffe det daglige Brød, skille sig af med alle Kostbarheder hun havde fra Komtesse Wedell, Sølvtøj og Smykker, Alt hvad der havde lidt Værdi, og hvor svært det var for hende kan man jo nok forstaa, særlig talte hun altid senere om et Toiletspejl med svær Sølvindfatning og tilhørende Stager (et Par Stager blev dog reddede), - der havde været saa kostbart og som hun særlig satte Pris paa, det havde kostet hende mange Taarer at skille sig ved, ikke af Forfængelighedshensyn, men Hensynet til Komtesse Wedells Minde, der havde betroet hende Alt, fordi hun vidste, hun vilde holde det i Ære, og nu solgte hun det, dog det var den bitre Nød, og fremfor Alt, det gjaldt Børnene, saa var hun ogsaa vis paa, Komtesse vilde forstaaet og tilgivet hende, men Kamp kostede det, og saa var det desuden hende, der maatte holde Modet oppe hos Bedstefader der var nær ved at fortvivle, navnlig over, at have ført hende ind i den Elendighed. Bedstefar søgte nu alle de Embeder, der var nogen Rimelighed for at kunne faa, men det var bleven endnu vanskeligere, dels fordi Norge jo var blevet afstaaet, saa en Del Præster var vendt tilbage derfra, og dels fordi han ikke var gaaet den almindelige Vej som personel Kapellan, men i flere Aar været uden Forbindelse med Præstegerningen, saa det var stedse forgæves. Hans Svoger, som han ogsaa havde ventet sig nogen Støtte af, døde ogsaa i de Aar, uden at efterlade sig det mindste, uagtet han overalt paa Egnen var anset for en meget rig Mand, saa der almindelig blev paastaet han havde gravet sine Penge ned, hvad der dog vist ikke havde noget paa sig, saa det syntes som om alle Sunde vare lukkede, men Bedstemor satte hele sin Fortrøstning til Gud, vis paa han nok skulde hjælpe. Hun havde ogsaa

erfare det, at naar der var Dage, hvor hun ikke vidste, hvor hun skulde skaffe Mad fra eller Klæder til Børnene, og saa tillidsfuldt havde bedt Gud om Hjælp, var den ogsaa kommen paa uventet Maade. Hun havde en god Veninde paa Vallø, en Frøken Sperling, som hun satte meget højt, og som lige til sin Død altid tænkte paa at glæde hende; Tanterne fortalte saa ofte om, hvilken Jubel der blev, naar der i deres unge Dage kom en Kuffert fra Frk. Sperling, fordi der gerne var Stads og Baldragter i til dem, ogsaa nu kom der en Dag, det var vistnok den første, hun sendte, hun havde vel ikke tænkt Bedstemoder trængte til det, en hel Kuffert fuld af Børnetøj. En anden Dag kom min Far, der legede ude ved Vejen, ind med nogle Specier i Haanden han havde faaet af en Dame i en Vogn, der havde sagt han skulde gaa ind med dem til sin Mor, det var Baronesse Stampe fra Nysø, der ogsaa senere paa anden Maade kom dem til Hjælp.

Endelig tog Bedstefader en rask Beslutning, fik lidt Penge skrabet sammen og rejste til København (det meste af Vejen kørte han med en Hønsekræmmer, forresten en ikke ualmindelig Befordring i de Tider) for at søge Audients hos Kongen og klage sin Nød til ham, Frederik den 6te var jo bekænt for at tage sig af sine Undersaatters Ve og Vel. Det lykkedes da ogsaa for Bedstefar at komme ind til Kongen og fik hans Løfte om, at han nok skulde huske paa ham og ikke glemme ham. Bedstefar kom nu hjem, jublende glad, at tvivle om sin Konges Løfte kunde aldrig falde ham ind, og det varede da heller ikke saa længe, inden han blev kaldet til at være ordineret Kateket (vel omtrent svarende til residerende Kapellan nu, dog ikke ganske) og Førsteærer ved Borgerskolen i Assens, det vil sige, hvis han, som der staar i Kaldsbrevet, efter foregaaende Overhørelse i Lærdom saa dygtig, i Liv og Levnet saa skikkelig samt af den Alder at Prædike-Embedet kan ham betros. Og skal han i dette Embede nyde 300 Rigsdaler (600 Kr.) i Sølvs, i aarlig Løn, samt 80

Rigsdaler i Sølv til Husleje og Brændsel, og en Offerdag af Menigheden, naar der udtrykkelig staar, at Lønnen skal ydes i Sølv, var det jo fordi, som allerede nævnt, Papir ingen Værdi havde. Skønt det jo var anderledens nøjsomme Tider og anderledens Forslag i Pengene, kan man jo dog alligevel ikke forstaa, det kunde tænkes muligt for en Familie med 4 Børn at eksistere, og dog var det med stor Glæde og i Følelsen af økonomisk Tryghed at Bedsteforældrene i Foraaret 1822 drog til Assens. Dertil kom jo ogsaa, at Bedstefar mente at have bedre Udsigter i en By til at kunne tjene noget privat og for Bedstemor lettere med Husførelsen og Børnene. De fik Stedet i Allerslev solgt, rigtignok med Tab, men dog saaledes, at de kunde bestride Flytningen, og paa bar Bund, men dog uden Gæld, idetmindste af nogen Betydning, begyndte de nu Livet der. Om Opholdet i Assens talte de altid med stor Glæde, og jeg er ikke vis paa om det igrunder ikke, idetmindste for Bedstefars Vedkommende, var nogle af hans lykkeligste Aar, ogsaa i økonomisk Henseende gik det bedre, selv om de ikke lagde Penge op, havde de dog ingen Næringssorger. Dertil bidrog, for det Første, at Bedstefader gav Undervisning i Musik og blev snart bekendt som en dygtig Lærer, og da hans Timer vel ikke var særlig dyre, og der næsten Ingen var der underviste heri, kunde han faa langt flere Elever, end han kunde overkomme, men dernæst ogsaa, at de Børn der gik i Borgerskolen, var den jævne, i Reglen velstaaende Borgerstands Børn, og da Bedstefar var afholdt som Lærer, fik de sendende saamange Fødevarer, at Bedstemor, særlig ved Juletid, havde Spisekamret propfuldt. Aaret efter de var kommen til Assens, fik Bedstemor Tvillinger, en Dreng og en Pige, den lille Dreng døde dog efter 14 Dages Forløb, medens Pigen levede og blev døbt Birthe Marie, hun blev dog altid den mindste i Sødskendeflokken. Ved den Lejlighed blev der sendt saameget Sødssuppe, proppet med Svedsker og

Rosiner, og saamange dejlige Tærter, Butterdejgs med Svedsker, at det var et rent Slaraffenliv for Børnene, som de aldrig glemte, og som foranledigede min Far til at sige: aah! Mor, vil du ikke nok snart ligge i Barselseng igen. Det ønske gik i Opfyldelse to Aar efter, da der blev født en Dreng 25de August kaldet Frederik Jensen Find, om Resultatet blev lige saa godt for Børnenes Vedkommende véd jeg ikke, men det har det vel nok. For Børnene var det ogsaa en gylden Tid i Assens, som jeg ofte har hørt min Far fortælle om, de Ældste var nu selv begyndt at gaa i Skole og fik snart Kamerater, særlig blandt Købmandsfamilierne, og de mange morsomme gammeldags Købmandsgaarde der fandtes, var jo rigtig Tumlepladser for Drengene, og desuden gik det jo ikke saa nøje til med en Haandfuld Svedsker og Rosiner. Det Sted hvor de dog særlig kom, var den senere berømte Billedhugger Jerichaus Forældre, som ogsaa mine Bedsteforældre blev knyttet meget til. Madam Jerichau, som de kaldtes dengang, da kun adelige var Fruer, skal have været en meget praktisk Kone og var en udmærket Støtte og Raadgiverinde for Bedstemor, og da Børnene var omtrent jævnaldrende, var der dagligt Samkvem; blev der bagt Æbleskiver eller Pandekager hos Jerichaus, var det en Selvfølge, at de Findske Børn stillede og fik deres Part. Det allervidunderligste var dog en stor Sirupstønde, der stod i Butikken, og i den Tønde var en Pind, som enhver Kunde, der kom, havde Lov til at trække op og tage en Slik, det vil sige at slikke paa den og saa ned i Tønden igen, og det var sjældent at nogen undlod at gøre dette, og for Børnene især var det jo en stor Herlighed, selv om det ikke maatte benyttes i udstrakt Maalestok, blev der dog ofte givet Tilladelse; naar de legede i Gaarden, kunde der blive raabt "Slik" og saa stormede de Allesammen afsted, det gjaldt, hvem der kunde komme først til Tønden; udsøgt Hygiejne var det vel ikke, men de har dog ikke taget Skade deraf, eftersom de Alle blev henimod eller

over 80; for min Fars Vedkommende, der hele sin Barndom igennem led af en svagelig Mave, var det dog maaske ikke den bedste Kur. Samkvemmet med Jerichaus blev ikke afbrudt, da Bedsteforældrene flyttede fra Assens; de Unge vedblev at komme sammen i Ferierne, og der var nær bleven knyttet varigere Forbindelse, nemlig med en af Døttrene og min Far, der dog heldigvis ikke blev til noget, han havde vistnok daarligt kunde passet ind i den excentriske Familie, det senere blev. Der er ogsaa bleven fortalt, at den vordende Billedhugger en Tid sværmede, ikke saa lidt, for min ældste Tante Marie (hvad der vistnok ikke blev gengældt), men han kunde ikke finde sig i, at hun, der ellers blev regnet for køn, ikke havde regelmæssige Træk, navnlig paastod han altid Næsen var skæv, han vilde altid tegne hende, men naar han saa kom til Næsen blev han rasende og rev det Hele i Stykker. Han har senere som gift besøgt mine Bedsteforældre i Hjarup sammen med sin Kone. Endnu engang blev der gjort et Forsøg paa at knytte de to Familier sammen, min Tante Maries bedste og jevnaldrende Veninde blandt de Jerichauske Børn, Bine, var bleven gift med en Møller Schwartz i Faaborg, de besøgte stadig hinanden, ogsaa efter at Tante Marie var gift, var hun der, og tilsidst sammen med sin eneste Datter, og da Schwartz's havde en jevnaldrende Søn, mente Fru Schwartz det kunde være et passende Parti og Venskabet saaledes holdes vedlige; han kom ogsaa til Kolding, hvor min Tante dengang boede, men min Kusine betakkede sig, og var forresten ogsaa forlovet om end endnu ikke officielt, og dermed ophørte saa al Forbindelse med Familien Jerichau. Var Bedsteforældrene end saaledes meget tilfredse i Assens, kunde de dog ikke tænke paa at forblive der, dertil var Embedet altfor lille, og kun betragtet som et Begynder-Embed og ikke for en Familie med 6 Børn, saa Opholdet der blev da ogsaa kun 5 Aar, den 4de Maj 1827 blev Bedstefar kaldet til

Sognepræst for Seest Sogn i Jylland 1/4 Mil fra Kolding, nu var Vejen gaaet fra Sjælland over Fyn til Jylland, og i Jylland blev han nu til sin Død. Jeg maa dog endnu inden jeg gaar fra Assens omtale, at Bedstemor var den Første der indførte Juletræ i Assens, det var noget aldeles ukænt der. Hun havde allerede kænt det i sit Hjem, og paa Vallø havde de undertiden haft det, hun havde fortalt sine Børn om det, og nu her i Assens lovede hun dem en Jul, de skulde faa et Juletræ, hun havde faaet Løfte om et lille Grantræ hos en Familie der havde Skov, og Børnene havde i Skolen fortalt om den vidunderlige Begivenhed. Bedstemoder havde pyntet saa godt hun kunde, med hvad der var forhaanden, Julelys eksisterede jo ikke, men man havde noget der hed Voxstabler, ganske tynde Snoninger af kulørt Vox, man brugte at have paa Skrivebordene til at tænde, naar man skulde forsegle Breve, der blev saa brækket smaa Stykker af og svøbt om Grenene, saa at et Stykke kunde staa op og tændes, andet kænte man heller ikke i min Barndom, primitivt har det Hele vel nok været, sammenlignet med Nutidens Juletræ, men da det stod der i sin bedste Pynt, og blev tændt, var Gaden sort af Mennesker, og dermed holdt Juletræet sit Indtog i Assens. Naar Bedstefar saa forholdsvis hurtigt blev forflyttet til et langt bedre Embede skyldtes det meget, sagde han, sin Sognepræst, der tillige var Amtsprovst og som saadan havde gode Forbindelser, han interesserede sig meget for Bedstefar, til hvem han stod i et sjelden godt Forhold; hans anbefaling af Bedstefar til Seest ligger her endnu, hvoraf man bedst kan se det.

Jeg anfører den her, da jeg synes den tjener Bedstefar til Ære.

I Supplikanten H. C. W. Find har nu Borgerskolen i 5 Aar haft en udmærket Lærer og jeg en elskelig Broder. Ved tro opfyldelse af sine Pligter, i sit egentlige og byrdefulde Kald, ved velvillig Overtagelse

og heldig Udførelse af mange af mine Forretninger har han endmere dueliggjort sig til Præsteembedet. Hans blide Sind, hans beskedne Væsen og eksemplariske Vandel, har forskaffet ham alles Agtelse og mit oprigtige Venskab. Hans Bortgang vil smerte mig meget, men desuagtet kan jeg ikke andet end paa det kraftigste anbefale hans allerunderdanigste Ansøgning om Seest Præstekald, med den fuldeste Overbevisning om, at han der vil virke til Velsignelse.

Assens d. 22. Decbr. 1826.

*Tilemann,*  
Anitsprovst og Sognepræst.

I Foraaret 1827 holdt Bedsteforældrene saa deres Indtog i Seest efter en meget besværlig og langvarig Rejse og Flytning, som Bedstemor aldrig kunde tænke sig at gøre om igjen, saa hun senere tiggede Bedstefar om at Lade være, naar han talte om senere at søge Embede paa Sælland. Derimod kunde den Egn, de kom til, ikke undlade at gøre Indtryk paa dem, særlig Bedstefar, der elskede Naturen som faa. Ingen af dem havde været i Jylland før, men de havde aldrig tænkt sig, at Naturen kunde sammenlignes med den sællandske; da de nu iærmere sig Kolding og saa den stolte Slotsruin knejse der ved Søen og Fjorden, og de store Bakker rundt om, bleve de aldeles betagne. Nu var det ogsaa i den allersmukkeste Tid, de kom derover, saa Bedstefar var henrykt; der var en stor og smuk Have til Seest, og navnlig en, efter Egnens Forhold, temlig god Frugthave, og fra en Høj i Haven den dejligste Udsigt over Kolding og Kolding Fjord. Præstegaarden var ældre, men dog ganske bekvem, den er omtrent uforandret endnu fra den tid. Kirken laa lige ved Siden af Præstegaarden, saa det var et meget mageligt og bekvemt Embede, det er da ogsaa senere, næsten altid, været ældre eller svagelige Præster, der har trukken sig tilbage til det Embede, men for Bedstefar, der jo dog omtrent var en Begynder i Præstegerningen, har der, vel især i Begyndelsen, været nok at sætte sig ind i, ogsaa Sproget voldte ham en del Vanskelighed, det var et ganske anderledes udpræget Jydsk dengang, nu er det meget forfinet.

Hvor stort Seest Sognekald var dengang, véd jeg ikke, men ret stort var det ikke, skønt det naturligvis var langt bedre end Assens, men Udgifterne steg jo ogsaa, navnlig med Skolegang til Drengene, der kom i Kolding Skole, der dog kun var Realskole dengang og temlig daarlig, navnlig i de sidste Aar, særlig af min Faders skolegang. Medens det for min Onkels Vedkommende ikke var Tale om andet end at han skulde studere, syntes der ingen Mulighed for at min Far skulle kunne det, da han stadig var svagelig, og voksede næsten ikke. Han var saa lille, da han blev konfirmeret, at han ikke kunde have høj sort Hat, hvad Konfirmanderne ellers brugte, det var ham en stor Sorg. Først da han var 16-17 Aar, begyndte han at vokse, saa stærkt, at han i Løbet af et Par Aar naaede en anselig Højde, samtidig bedredes hans Helbred, og han fik nu sat igennem at faa Lov til at studere, som Bedstefar egentlig mente var for sent, da han jo var langt bagefter den yngre Bror, og blev senere Kandidat. Foreløbig kom de nu Begge i Kolding Skole, hvis Rektor Grønlund vist i sin Tid havde været dygtig, nu var han ældre og sløvet, tildels apoplektisk, og forstod aldeles ikke at sætte sig i Respekt, hverken hos Disciple eller Lærere, hvoraf de Fleste var uduelige og forfaldne, det gik endogsaa saa vidt, at de i en Klasse tog den store Vægtavle ned og spillede Kort paa. Naturligvis var der Undtagelser, der var Borgen, som C. Ploug har skrevet sit smukke Digt til, og som navnlig tog sig meget af min Far; da han mærkede han gerne vilde studere, tog han ham med sig hjem og læste privat med ham. Det samme gjorde iøvrigt ogsaa Rektoren selv, der godt kunde bibringe de Enkelte, han læste med, gode Kundskaber, men ikke magtede Skolen. Rektor Grønlunds Børn, der omtrent var jevnaldrende, blev snart Venner med de Findske Dreng, et Venskab der varede Livet ud; der var den senere Professor Chr. Grønlund og Oberstlieutenant Grønlund samt en Bror, der faldt i Slaget ved Kolding, der særlig var min Fars Ven. En lille Pige,

jevnaldrende med min yngste Tante, og hendes trofaste Veninde lige til hendes Død, som 87-aarig, lever endnu, næsten 90 Aar. I det Hele taget var det mange Venner og Kamerater de fik der i Skolen, der var Brødrene Vaupell, Plougs, dog ikke saa meget Karl Ploug som en Broder Gerhard Ploug, men de kom meget i det Plougske Hjem, og en Søster til C. Ploug blev mine ældste Tanter kære Veninde. Men alle disse Bekæntskaber førte jo til, at ogsaa Forældrene efterhaanden kom sammen, og skønt Bedstemor ikke selv tog meget ud paa Grund af sit altid noget svage Helbred, var hun meget gæstfri, og Bedstefar ikke mindre, han var altid glad, naar der kom Fremmede, og Børnene havde altid Lov til at tage Kammerater med hjem, det blev der aldrig sagt noget til, de kom tidt hjem om Lørdagen med Venner, der blev Søndagen over, og frit og uhindret kunde de tumle sig og lege ude og inde, men der blev heller ikke taget noget Hensyn, de maatte finde sig i samme Vilkaar som Husets egne Børn, samme Kost, som vistnok var meget tarvelig, og ikke altid smagte de mere forvante Købstadsbørn, og havde de end Lov til at more sig saameget de vilde, to Ting holdt Bedstefar strengt paa, Høflighed eller rettere Respekt for de Ældre, og han var ikke bange for at sige: har du ikke lært at bukke, din Lømmel. Og vé den, der prøvede at levne, naar det ikke rigtig smagte, saa lød det med Tordenrøst: vil Du se, Du spiser op, din Slubbet, her levner vi ikke, er Du kræsen kan Du gaa hjem og spise. Mere end En har senere som Ældre sagt, at naar de første Gang var her, havde de lovet sig selv her kom de aldrig mere, men saa morede sig saadan, at de blev ved at komme igen og igen. Der kunde jo heller ikke tænkes bedre Forhold til Legepladser end dem ved Seest, der var Skoven i Nærheden, hvor der kunde leges Røver og Soldater, der var Aaen, hvor der kunde vades og fiskes, og der var først og sidst de høje Bakker, som de kunde trille ned af lige fra Toppen og

havne i en blød Eng nedenfor, ikke at tale om Vinteren, hvilken Slædefart og Glidebaner der var. Alle disse Glæder fik de som sagt uhindret Lov til at nyde, skønt de ellers i mange Maader blev strengt opdraget, de maatte staa op og spise indtil de var 10 Aar, før fik de aldrig Lov at sidde ved Bordet, men paa 10 Aars Fødselsdagen fik de en Stol at sidde paa og en Sølvske at spise med, før den Tid fik de kun Træskeer, saa det var ikke saa sært, det var en eftertragtet Dag. Var der Fremmede kom de aldrig med til Bordet, men det gjorde man nu aldrig, i min Barndom heller ikke, først naar man var konfirmeret. Bedstefar og Bedstemor forresten med lagde megen Vægt paa pene Manerer, Gang og Holdning, et Par Gange om Dagen maatte de staa i en halv snes Minutter lige ret op af en Dør for at rette Ryggen. Saaledes formede Livet i Seest sig efterhaanden for Børnene, det har jo ikke været med et Slag, i Begyndelsen har det jo nok navnlig været svært for dem, skolegangen kneb det jo især med, den lange Skolevej, de maatte op om Morgenens Klk. 6 og ind til Bedstefar paa Sengen for at faa den sidste Overhøring af Lektierne, være paa Skolen Klk. 8 og da Skoletiden var delt, kom de først hjem naar det var mørkt (om Vinteren), naar de saa havde spist og kom til til at sidde i Varmen og skulde læse Lektier, kunde de næsten ikke holde Øjnene aabne, men Hovedet sank tidt ned paa Bordet. Belysningen 1 Tællelys paa Bordet, som alle Familiens Medlemmer sad omkring, skulde jo heller ikke bidrage til at gøre det bedre. For Bedsteforældrene medførte Alt dette, den store Bekændtskabskreds, de saaledes efterhaanden kom ind i, ogsaa i selve Seest Sogn, Drengenes Skolegang, der havde været fri i Assens, og ogsaa medførte mere i Retning af Klædedragt end i Borgerskolen, jo betydelig større Udgifter, saa de, trods de forøgede Indtægter, havde meget ondt ved at klare sig, navnlig i de første Aar, dertil kom, at der ogsaa til Seest hørte Avling, og det gik vist ikke bedre her end i

Allerslev, til Landhusholdning var og blev Bedstemor upraktisk, selv om det vel nok med Tiden, navnlig med Omgang med Landmandsfamilierne der paa Egnen, bedrede sig endel. Og Bedstefar nænte fremdeles ikke at bruge sine Heste, og han nænte ikke at hugge i Skoven, der hørte ikke saa lille en Skov til, men desuagtet talte Far og Tanterne altid om, hvor de frøs i Seest, de havde kun Varme i én Stue, og baade der, og paa Skorstenen, døjede de med vaadt Brænde, istedetfor som Andre at hugge Brænde om Efteraaret og køre hjem og sætte i Stak, saa det kunde tørre om Vinteren, saa blev der hentet et Læs i Skoven, naar de manglede; det drivvaade grønne Brænde varmede jo heller ingen Ting, og saa maatte de endda sjeldent fælde et helt Træ, kun Grenene kappes af, og saa blev det vaade Brænde stablet op i Køkkenet og ved Kakkelovnen for dog at tørre lidt, da det ellers var umuligt at faa Ild i, og den Os, det frembragte, kan man jo nok tænke. Den ældste Datter, min Tante Marie, led hele sit Liv igennem af Strubekatahr, hun mente egentlig det stammede derfra. Senere da de lærte en Familie Sprechler at kenne, der havde en meget stor Gaard i Sognet "Virkelyst", som blev deres bedste Venner, sagde Sprechler til Bedstefar: ja, vil Du ikke, saa kører jeg saagu ind med Karle og Heste og Vogne og hugger og kører Brændet hjem til Dig, for den Skandale at vores Præst bærer sig ad som en forrykt Mand, kan vi dog ikke have her i Sognet. Det hjalp dog noget. Bedstefar sparede saadan paa Skoven, at de senere Præster i Seest havde store Indtægter ved at holde Skovauktioner, da der skulde luftes ud. Det gentog sig iøvigt ogsaa i Hjarup, men det kom dog min Far til Gode. 11/2 Aar efter de var kommen til Seest blev der født en lille Pige, min yngste Tante Anna Clara f. den 8de November 1828. Hun blev den sidste i Sødskende-Floken, de 7 Sødskende, der holdt sammen og elskede hinnden i en Grad, som vist er sjelden

blandt Sødskende, Søstrene saa op til og beundrede Brødrene, og disse omfattede igen Søstrene med en Kærlighed saa stor, at da de senere bleve forlovede, var deres Kærester til at begynde med, inden de selv lærte at holde saa meget af og skatte deres Svigerinder, altid jaloux, de syntes Søstrene havde den første Plads, ja for den ene Svigerindes Vedkommende fortog det sig aldrig helt, hvormeget hun end selv holdt af sine Svigerinder. Denne yngste lille Pige havde nær kostet sin svagelige Moder Livet, et langt Sygeleje fulgte efter og kun langsomt kom Kræfterne tilbage, den Nervesvækkelse, Bedstemor altid maatte kæmpe med, forværredes yderligere, saa at det jo naturligvis gik ud baade over Pung og Hus, tilmed da de ikke der havde særlig paalidelige Tjenestefolk. Far har senere fortalt som Bevis paa, hvor upraktisk Husførelsen var, at da den lille Søster blev døbt, var der, vel af Hensyn til Bedstemors Svaghed, ingen Fremmede bedt, kun Fadderne (vistnok Spechlers) var inde og drikke Kaffe efter Kirke, men om Eftermiddagen kom der Fremmede for at lykønske, Møller Jørgensens fra Seest Mølle, som de kom meget sammen med, og en anden Familie, de skulde saa efter Skik og Brug blive til Aftensmad, det var altid varm Mad, men saa var der hverken Smør eller Sukker i Huset, og Far blev sendt afsted ud i Byen for at laane, han glemte aldrig den Begivenhed, for han huskede hvor flov og ulykkelig han var, og havde godt Forstaaelsen af, de smilte af ham, og Konen i Gaarden, hvor han kom, sagde: hva har I itt Smør og I har Barnedaab, det er da en sølle Red-lighed, saa kommer a vel til at gi Jer et pund; det var jo ogsaa temlig mærkeligt, især da de havde 6 Køer. Sukker kunde endda bedre forstaas, da der næsten altid blev brugt Sirup, Børnene fik aldrig hverken Kaffe eller The til daglig Brug; fik de lidt om Søndagen fik de Sirups Brød til og ingen Sukker i. Senere, da Bedstemor blev raskere, gik det dog bedre, og hun havde en udmærket Støtte og Raadgiverinde i Fru Sprechler. En Ting forstod

Bedstemor imidlertid til Gavns, og det var at sætte sine Døttre til, de maatte tidlig gøre Gavn, de vare ikke mere end 12 og 13 Aar, da de maatte op Klk. 6 om Morgen og smøre Skolemad til Brødrene, de maatte feje og gøre rent i Stuerne, da havde man kun hvide Gulve, der kun blev skurede om Lørdagen, og naar der var Fest eller skulde komme Fremmede, ellers blev de fejede og strøede med Sand, og det hørte der Kunst til at faa det jævnt og fint, strøet i smaa Toppe, det var Tante Marie en Mester i, men hun var lidt sartere og holdt ikke rigtig af at tage fat paa det grovere, det skubbede hun helst over paa Tante Louise; naar de skulde feje, sagde hun altid: nu skal jeg feje sammen til Dig, Louise, saa kan Du bare tage og feje det op og bære det ud, men det blev Tante Louise snart klog paa, saa skulde de skiftes, men saa var der det gale ved det, Tante Louise kunde ikke lære at strø fint Sand, saa Tante M. beholdt alligevel sin Overlegenhed. De maatte skure Knive og Gafler, der var mange Arbejder, man ikke kænner nu, man havde dengang ikke Sølv eller Plet Gafler, kun Staal, og de blev, naar de var vaskede, skurede blanke paa en Tørv, man blev ved at gnide dem paa en Tørv, til de skinnede som Sølv, Knivpulver kæntes heller ikke. De maatte om Aftenen vinde Garn, alt Uld blev jo kartet og spundet hjemme, og derpaa farvet, enten til Strømper eller Kjoler, saa skulde det vindes, det var et meget stort Arbejde især naar det blev »urede”. Eller der skulde om Aftenen laves Væger til Lysene, der skulde støbes, eller snittes Pølsepinde til Pølser. Tidlig blev de ogsaa sat til at stoppe og strikke Strømper til Brødrene, som de sled mange af, paa den lange skolevej. Det var dog ikke saaledes, at de ikke fik Tid eller Lov til at lege, naar Brødrene kom hjem om Lørdagen med Venner, var de to ældste Piger altid med i Legen og var ikke bagest, naar det gjaldt at trille ned af de høje Bakker, de skal i det Hele taget have været meget vilde og fuld af Spilopper,

især Tante Louise, som er rimeligt nok, for hun var det saamænd lige til sin Død, nærværd de 90. Det var især de 4 Sællændere, de to Fynboere var altid mere stille og indesluttede. Maatte Døtrene saaledes tidlig gøre Gavn i Huset, saa blev de til Gengæld ikke overbebyrdede med Lærdom, det kneb allerede nok med at holde Drengene i Skolen, at ofre noget paa Pigerne, kunde der ikke være Tale om, og desuden var Skolevejen for lang og besværlig, saa de maatte gaa i Landsbyskolen, der dengang langt fra stod paa det Trin som nu, og ikke havde Hverdags skolegang, 4 halve Dage om Ugen, for de ældste Klasser, 2 for de Yngre; det var kun Skrivning, Regning, Retskrivning, som Landsbybørnene idetmindste aldrig lærte, fordi det var saa forskelligt fra deres Udtale af Sproget, og Lærerne mestrede det vist ogsaa sjældent, en lille Smule Geografi og Historie, men det var omtrent lig Nul, kom idetmindste ikke udenfor Danmarks Grænser, og saa først og sidst Religion, Kathekismus og Bibelhistorie, lært paa Remse, det var hvad de dengang lærte i Landsbyskolerne og som Præstens Døtre ogsaa maatte nøjes med. De har som Ældre ofte talt om, og undret sig over, at Bedstefar, der dog havde været Lærer, ikke selv læste med dem, og endnu mere, han, der dog elskede Musik, og ogsaa deri havde givet Undervisning, ikke lærte dem at spille, det var næsten det mærkeligste; Embedet, med den ene Kirke, kunde dog ikke tage hele hans Tid, ganske vist læste han meget med Drengene og gennemgik alle deres Lektier med dem, men saa var der rigtignok et andet Arbejde, der om Sommeren mere og mere tog hans Tid og Interesse, og det var Haven, den arbejdede han utrættelig i, og lige til han var over 80, beskar han altid selv sine Roser. Bedstemor talte lidt Tysk med sine Døtre, lidt franske Gloser, men hun var jo altid svag og havde nok i den for hende saa besværlige Husførelse, maaske har hun ogsaa tænkt netop at lægge Hovedvægten paa det Punkt, hun selv saameget havde

savnet, trods alle sine Kundskaber, det Huslige. Vist er det ogsaa, at jeg fuldt ud tror, at mine tre kære Tanter aldrig var bleven til den Gavn og Velsignelse, de blev til, hvis de havde været optaget af andre Ting, uddannet i Musik eller blevet Lærerinder, nu blev de i Hjemmet og var deres Forældres trofaste Plejersker lige til deres Død, - gjorde som Præstedøtre udmærket Fyldest i Sognet, Bedstemor kom sjældent ud, men de var opvokset med, og havde i Skolen været Legekammerater med Bønderbørnene, kommet i deres Hjem og var fortrolig med Bøndernes Tankegang og Levevis som Faa, saa de forstod at tale med dem, og der var ikke mange Bryllupper (særlig senere i Vamdrup) eller Barnedaab, hvor ikke en af dem var Brudepige eller Fadder, men derfor gik de aldrig selv med til, som man siger, blive »bondsk» i deres Væsen. Det var dog ikke i sognet alene, men i videre Kredse i hele Familien, hvor der var Sygdom eller Trang til Hjælp, blev der altid sendt Bud efter en »Tante», der beredvilligt og gerne kom. Alle kom de dog til Kolding i Danseskole og Tegneskole, og efter som de blev konfirmerede, kom de ogsaa til Kolding og boede hos deres forskellige Veninder, og lærte Skræddersyning, som særlig Tante Louise blev perfekt i.

I Seest døde den gamle Moster, men det var vistnok kun en Lettelse, da hun i de senere Aar stadig var syg og temlig vanskelig. Børnene kunde hun ikke komme ud af det med, de gjorde hende for megen Støj og drillede hende, Tante Louise har som Ældre selv med Anger omtalt, at de var slemme imod hende, hun havde daarlige Ben, Huller paa Benene, saa hun havde ondt ved at gaa, saa hun gik og humpede afsted ved en Stok og skar Grimasser, rimeligvis fordi det har gjort ondt, men det forstod Børnene naturligvis ikke, saa humpede de Bag-efter hende og skar Ansigter; naar hun saa vendte sig om og saa det, blev hun rasende, glemte sine daarlige Ben og fo'r ind paa dem med løftet Stok, men de var selvfølgelig

lettere til Bens, men det var jo kun det, de ventede paa, havde hun ingen Notits taget af det, var det jo falden bort af sig selv, nu var det en stadig Kilde til Morskab; hvor ondt gjort det var, forstod de som sagt først langt senere, klaget over dem til Forældrene maa hun dog ikke have gjort, ellers var det neppe gaaet upaataalt hen. Kun min Far var hendes Kæledægge, ham gemte hun altid sit Kandis-Sukker, hun fik til sin Kaffe, til; han var jo den Ældste, saa han har vel været fornuftigere og havde desuden sin Moders fromme Sindelag.

Børnene har rimeligvis nok set Moster som Lig, og det har vel givet dem Idéen til, hvad jeg nu skal fortælle, til Bevis paa, hvor stor Skade Børn tidt kan forvolde ved deres Ubetænksomhed, maaske det ogsaa kan tjene til Advarsel. Det var en Dag Bedstefar og Bedstemor var i Kolding og Børnene ene hjemme. Tante Bertha havde sin lille Veninde Marie Sprechler i Besøg, de legede i Haven og her blev den lille Clara, der dengang var en 6 á 7 Aar gammel, vred paa Søsteren Bertha og slog løs paa hende, saadan som mindre Børn ofte gør det ved de Større, men saa blev de Andre enige om, at nu skulde hun straffes, og medens to af dem legede med hende i Haven og passede paa, hun ikke kom ind, havde de Andre travlt med at arrangere inde i „Salen”, som den store Stue altid kaldtes; rimeligvis har Pigerne været i Ledtog med, for de havde fuldstændig faaet ordnet det som naar der virkelig var Lig, Vinduerne tildækket med Lagner, bredt Halm paa et Bord (dengang blev Lig altid først lagt paa Halm, inden de blev lagt i Kiste, thi da man ikke som nu kunde købe færdige Kister, men de først skulde laves, tog det lang Tid) og saa Tante Bertha klædt af, iført en lang hvid Skjorte, saa blev hun lagt op som Lig, melet i Ansigt og Hænder, pyntet med Blomster, og da det Hele var i Orden blev den lille Clara ført ind og sagt til hende, at nu havde hun slaæet Søsteren ihjel, og nu var hun død og kom aldrig mere

igen, men det havde nær faaet et sørgeligt Udfald, for det iforvejen lidt nervøse Barn blev saa rystet og betaget, at da Forældrene kom hjem, las hun i Krampegraad og med høj Feber, og det varede længe inden hun forvandt det, og hele sit Liv igennem beholdt hun Indtrykket deraf, endnu i sin sidste Levetid talte hun om det, og de Børn, der havde været med dertil, glemte det vist heller aldrig. Det var vist den mindste Straf, at de Alle maatte blive hjemme fra et Skolebal nogen Tid efter. Skoleballerne spillede ellers en vigtig Rolle, især jo større Børnene blev. Drengene havde deres Damer blandt Søstrenes Veninder, og disse havde jo til Gengæld Kavallerer nok i Drengenes Kammerater, i det Hele taget blev de ikke saa sjældent bedte til Bal i Kolding, til Børnenes Glæde naturligvis, men en Kilde til Bekymring for Bedstemoder, det var ikke let For hende efterhaanden som de Smaa ogsaa voksede til og kom med, at faa 4 Døtre udstyrede og hun vilde saa gerne have sine Smaapiger lidt pene og nødigt, at de skulde staa altfor meget tilbage for Veninderne, men til alt hvad Bedstefar ansaa for Luksus var Bedstefar ikke let til at faa Penge fra, godt solidt dagligt Tøj, men til hvad der gik ud over det, vendte han altid, som han selv sagde, det døde Øre til, selv havde hun næsten Intet at raade over, og naar det var rent galt maatte hun saa ty til sin trofaste Veninde Frk. Sperling paa Vallø, og det var heller aldrig forgæves. En Jul har Bedstemor fortalt, at da Børnene var til flere Baller og Selskaber havde de først hvide Kjoler paa, saa var hun oppe om Natten for at farve dem røde og blaa, og saa blev de senere vaskede hvide igen, for at de ikke altid skulde være i et og det samme, ofte fik de ogsaa Baand særlig Livbaand (Skærf), der var en meget vigtig Ting, til Laans, naar nogen af Veninderne var særlig godt forsynet. I den Henseende var især Tante Bertha heldigt stillet, idet hendes Veninde Marie Sprechler, eneste datter af Sprechlers paa »Virkelyst», altid baade var meget

elegant (efter de Tider) og meget velforsynet, saa hun næsten altid kunde dele.

Samme Marie Sprechler blev som voksen meget omtalt for sin Skønhed, hun var min Onkel Karls Barndoms og første Ungdoms Flamme, Tanterne sagde, der var vist ikke mange Træer i Hjarup Skov, der ikke var skaaret et „M” i, men hun var nok temlig lunefuld, meget sentimental. Hun blev senere gift med en Pastor Møller, der døde som Præst i Hjerminde ved Viborg, der har jeg som Ung besøgt dem med min Fader, og hun har forresten ogsaa som gift oftere været i Besøg i Hjarup, hun var smuk endnu med en egen blid Ynde. Aarene gled nu ellers rolige i Seest uden større ydre Begivenheder, Børnene voksede til og blev konfirmerede, og tiden kom da de to ældste Sønner, efter hinanden, kom til København for at tage Studentereksamen og studere videre. Begge bestode Studentereksamen med en fin første Karakter, for min Faders Vedkommende var der den Mærkelighed, at han havde Laud i alle Fag og endogsaa Laud præceteris i Græsk, men Haud i sit Modersmaal. Da min Fader skulde til København fik han en specie med (8 Kr.) med den Tilføjelse af Bedstefar:

skulde Du komme i Forlegenhed, min Søn, kan Du nok gaa op til en eller anden bekendt Mand og laane nogle Penge; om det var Skik og Brug dengang, at Studenter kunde gøre det, véd jeg ikke, Fader gjorde i hvert Fald aldrig Brug af det, selv om det vel nok til Tider har knebet svært. Til at begynde med fik han det udmærket, han havde faaet et Kvistværelse lejet hos en velstaaende Haandværkerfamilie, tør Kost holdt han sig selv med, baade han og Broderen fik Madkurve hjemmefra med Smør, Ost, Æg, salt og røget Kød; ferske varer kunde ikke sendes, da det var 14 Dage undervejs, Middagsmad skulde de saa selv sørge for, men det blev ikke til mange Dage de fik det. Begyndelsen var imidlertid meget lovende for Fars Vedkommende, da Smedemilien (jeg tror nok det var Smed), havde ondt af den pene Student, og

ofte inviterede ham til Middag paa Flæskesteg og andre Herligheder, ja endogsaa tog ham med i Skoven om Søndagen med varme Æbleskiver og Chokolade, og Far lod sig det smage og var meget rørt over deres Godhed uden at tænke over, at der var et aber dabei i Form af en Datter, men han var alle Dage noget naiv, saa det gik slet ikke op for ham, før end Mutter, der vel nok fandt han var lidt tungnem eller sén i Vendingen, en Dag tog ham med og aabnede Skabe og Kister for ham med alle de dejlige Dynner og andre ferligheder, der var samlet til Datterens Udstyr, samt lod nogle Ord falde om den gode Medgift, saa blev han seende og trak sig mere tilbage, men saa var det ogsaa forbi med Herlighederne, og snart blev Paradiset helt lukket, og Straffen kom i Form af en Opsigelse. En anden fattig Student har maaske bedre forstaaet at gribe Lykken.

Det varede imidlertid ikke længe, inden min Fader kom ind paa Regensen, ogsaa min Onkel kom der, og de to Brødre levede, trods de stadig knappe Pengemidler og trods deres utvivlsomme Flid en glad og fornøjelig Studentertid. Deltagere i alt, hvad der var oppe i Tiden, og med i adskillige Spillopper, det morede altid Fader at fortælle om sin Studentertid, men Studenter og Regenslivet fra den Tid er jo saa udførligt beskrevet saa mange Steder, at jeg ikke skal komme ind paa det. Det eneste, der generede Fader en Del, var, at han havde sit Værelse i Stuen til Gaden, og for de Studenter, der ikke havde Nøgle eller Udgangstilladelse, som jo ikke kunde faas altfor tidt, var Porten ubarmhjertigt lukket til borgerlig Sengetid Kl. 10. Synderne, der saa kom for sent, maatte stikke Vægteren en Mark, saa stod han Buk for dem, og paa hans Ryg entrede de saa op, hvor de saa Lys i Stueetagen, og kom paa den Maade indenfor Murene. Det var jo ikke altid saa behageligt at blive afbrudt i sine Studier, naar det gik altfor ofte paa en Aften, ikke at tale om, at en glad Student, der kom ind paa

den Maade, ikke var saa let at blive af med igen, men det maatte man jo tage med, naar man selv ofte benyttede den Vej. For Vægteren har det vistnok været et Hoved-Erhverv. Mange Kammerater fik de og kom gennem dem igen i Forbindelse med Andre, og kom saaledes efterhaanden i flere ogsaa velstillede Hjem, hvad der jo hjalp en Del paa Budgettet, men paa den anden Side jo rigtignok ogsaa stillede større Fordringer til Toilettet. De var, navnlig min Onkel Carl, meget søgte som Balkavallerer, Onkel Carl skal som Student have gjort megen Lykke hos Damerne og nok været lidt af en Kur-mager. Fader, der var Kassemester, var idetmindste tidt fortvivlet over ham, naar han viste sig altfor meget som Kavaller og hentede Damerne med Vogn eller inviterede dem efter Ballet paa Salep og Kager. Salep var den eneste Nydelse, Damer kunde tillade sig hos en Konditor, at en Dame skulde kunne gaa ind paa en Restaurant var noget aldeles utænkeligt. Det Bekænts-kab, der havde størst Betydning for dem, af dem de gjorde paa Regensen, var med en Student Boy, som særlig Fader sluttede sig til; han var lidt ældre end ham, skal have været et meget begavet ungt Menneske, skrev pene smaa Digte, vilde ligeledes studere Theologi, kort sagt, de sluttede sig til ham og blev snart indført i hans Hjem, der ogsaa snart næsten blev som et Hjem for dem; Moderen var Enke, men havde 3 Døttre ældre end Broderen, hun havde en stor Systue, den første dengang i København, de syede for de Kongelige, og næsten alle Adelige skulde have deres Dragter derfra, særlig den ældste Datter, der nok var lidt vanfør, hende har jeg aldrig kært, forestod Systuen; den Yngste, som jeg som Barn næsten regnede som en femte Tante, og forresten kaldte Tante Rebekka, tog imod Damerne, underholdt dem, hjalp dem Tøjet paa, var til Stede ved Prøvning o.s.v. Hun var som Ældre, da jeg lærte hende at kænne, meget smuk med en fornem lidt stiv Holdning, og smuk var hun lige til sin Død som 96-aarig; som yngre

sagde Far dog at den mellemste Søster Elise var den smukkeste, som Ældre var hun det ikke, naar undtages et Par spillende livlige brune øjne, og Fyr og Flamme var hun, naar noget optog hende, hun hjalp vel nok med paa Systuen, men tog sig dog formentlig af Husvæsenet, hun var forlovet med en Kaptajn, - ja dengang var han vel kun Lieutenant. Olsen, der skal have været elskværdig, men lidt aparte, han havde blandt andet bestemt, at han ikke vilde gifte sig inden han havde en fast Indtægt af 4000 Daler, og da Ingen af dem havde Formue, var det jo ikke let at opnaa, særlig i de Tider, da det jo var en Langt større Sum end nu, men Resultatet blev da ogsaa, at de var forlovede i 23 Aar og vist aldrig var bleven gift, om ikke Krigen 1848 var kommen; da han skulde med i Krigen, fandt han dog det var hans Pligt at gifte sig for saa dog idetmindste at sikre sin trofaste Brud Pension, hvis han skulde falde. Han kom imidlertid uskadt hjem fra Krigen og fik senere en god Ansættelse ved Kongens Bryghus paa Christianshavn. Den unge Student Boy døde imidlertid tidligt, han paadrog sig en stærk Forkølelse ved Badning (han var gaaet og bleven meget varm og gik saa i Vandet), forsømte den i Begyndelsen, gik saa over til Lungebetændelse, der i faa Dage gjorde Ende paa hans Liv. Sorgen var jo stor, men de kastede saa næsten endnu mere deres Kærlighed paa Far og min Onkel, der var dem som Erstatning for den afdøde Søn og Broder; hver Søndag var det en fast Regel, hvis de ikke var bedte andre Steder, mødte de altid der til Frokost og tilbragte Dagen, saa spadserede de lange Ture med Kaptajn Olsen, undertiden var Damerne ogsaa med, det var aldeles almindeligt dengang, da Folk var anderledens vante til at bruge deres Ben, eftersom der hverken fandtes Jernbaner, sporvogne eller Cykler, at spadserer fra København til Charlottenlund, ja endogsaa Klampenborg, og tilbage igen om Aftenen, og saa bar de endda paa Madkurve, i Reglen blev der smurt en Skok Smørrebrød, som de førte med, og

saa i et Skovløberhus fik de lidt Limonade, en Kop Salep eller naar det kom meget højt en Kop Kaffe. En Søndag havde Elise Boy været meget tidlig oppe for at bage Pandekager til saadan en Tur, hun vilde overraske dem med, og med dejlig Stikkelsbærgrød imellem, de blev pakket ind og betroet til Faders Omsorg, men da de kom til Charlottenlund og skulde til at delikater sig, opdagede Fader til sin Rædsel, at han maatte have glemt dem paa en Bænk i Skoven, hvor de hvilede sig. Hele Selskabet gik tilbage, men væk var Pandekagerne, der var ogsaa Andre, der havde syntes de kunde smage, den tomme Tallerken og Serviet var der, men Pandekagerne kunde de slikke sig om Munden efter, og dem maatte Far tidt høre for. Saa tog han Oprejsning en anden Gang, da han maatte være Redningsmand, da var de Alle kørende i Skoven med nogle af Boys Venner, Murmester Klein's der selv havde Heste og Vogn (Forældre til de senere bekendte Arkitekter Klein), den gamle Madam Boy var ogsaa med, det var vistnok mod Slutningen af Fars Studentertid, for da talte han om, at hun gik lidt i Barndom og var lidt forstyrret, Sønnens Død har vel ogsaa bidraget dertil, men da de kom i Skoven vilde de Andre spadserer lidt om, saa skulde hun og Fru Klein, der ogsaa var ældre, blive siddende paa en Bænk i Skoven, imidlertid gik Fru Klein lige med til et Hjørne for at se paa en udsigt, og hun lovede bestemt at blive siddende, men neppe havde Fru Klein vendt Ryggen til, før hun ogsaa spadserede, og det lige ud i en Mose, hvor hun sad fast, heldigvis kom Fru Klein lige i det samme og fik gjort Anskrig, saa de Andre kom til, og Far maatte med hvide nystrøgne Permissioner ud i Tørvemosen og hale hende i Land, og da hun var temlig svær, var det ikke saa let Arbejde, og der maatte jo straks spændes for og køres tilbage til København, hvor Far maatte i Seng, indtil Benklæderne blev vadskede, tørret og strøget. De to Skovture huskede han. Madam

Boy døde ikke længe efter, han var bleven Kandidat. Da begge Brødrene kom saameget til Boys, og da navnlig min Far, kunde det jo ikke undgaas, at de efterhaanden kom ind ogsaa i en Del af deres Bekæntschaftskres; jeg har allerede nævnt Kleins, et andet Sted var Landskabsmaler, senere Professor Buntzens, det var dog særlig naar mine Tanter kom i Besøg, da der var jevnaldrende Døttre. Professor Buntzen var en meget elskværdig, men meget original Mand, der talte det mærkeligste Dansk; jeg har kendt ham som gammel Mand, han var af tysk Afstamning, om han selv sagde. Han var Tegnslærer for alle Christian den 9des Børn, der stadig omfattede ham med stor Kærlighed. En Dr. Lunds Hus kom de ogsaa meget i, særlig Onkel Karl, der tilsidst kom oftere der end hos Boys; medens Far stadig var Søndags Gæst hos Boys, gled han efterhaanden over til Lunds. Dr. Lund skal have holdt saa forfærdelig meget af ham, og vistnok haabet paa at faa ham til Svigersøn, der var en eneste Datter, der skal have været saa yndig; om Onkel Karl nogensinde har tænkt paa det, véd jeg ikke, hun var kun 16 Aar dengang. Samme Dag, han var bleven Kandidat, gjorde Dr. Lunds et stort flot Kandidatgilde for ham, da var Datteren ikke rigtig rask, og faa Dage efter døde hun, der sagdes, af at spise Traad; hun gik næsten altid med en Rulle Traad i Lommen, det svøbte sig om Tarmene og kunde ikke fordøjes. Hendes Død lammede aldeles Faderen, der iforvejen var ulykkelig i sit Ægteskab. Han havde som Ung, da han syntes, at han, der var fattig, ikke kunde komme frem i Verden, giftet sig med hende, der var omtrent dobbelt saa gammel, men meget rig; han var en meget begavet Mand, videnskabelig interesseret, hun var uden nogensomhelst aandelig sans, levede kun for at spise og drikke godt, skal tilsidst have været en sand Kød-Kolos, der knap kunde gaa; det Resultat af Livet, han var kommet til, var da ogsaa: "Penge gør sandelig ikke lykkelig". Hun overlevede iøvrigt ham. Medens de to

Brødre saaledes levede et ganske fornøjeligt Liv ved Siden af Studeringerne, som ikke blev forsømte, saa var jo naturligvis Ferierne, hvor det gik ad Hjemmet til, Glanspunkterne, de mindre Ferier som Paaske og Pintse blev som oftest tilbragt i Beldringe hos deres Fætter Baastrup, Sommerferien og saavidt muligt Julen gik det hjemad, men det var en langvarig Historie at komme til Jylland dengang, Rejsen foregik gerne med Sejlskib om Sommeren, saa var de jo afhængige af Vind og Vejr, var det Medvind eller det traf ind med Vindstille, saa de kunde ligge stille i flere Dage, kunde saadan en Rejse tage 14 Dage, det har Far idetmindste fortalt han har været undervejs, naar saa der skulde beregnes ligessa længe til Hjemrejsen, blev der ikke saa langt tilbage af de 6 Ugers Ferie, men det var jo nu rigtignok i allerugunstigste Tilfælde, men som Regel maatte der altid regnes med 8 á 10 Dage. Selve Rejsen var imidlertid en Fornøjelse, de var gerne mange Studenter og Rejseselskabet sluttede sig sammen og delte Madkasserne, de kunde faa Middagsmad ombord, for det meste Ærter og Flæsk, men det kostede ogsaa kun i Mark, c. 35 øre, laa de stille fiskede de, og skaffede sig paa den Maade Afveksling i Kosten, adskillige Bekæntskaber og Venskaber, ja endogsaa Forlovelser, blev stiftet paa saadan en Rejse, og Skipperen, som han kaldtes, Halmøe, var som en Fader for dem Alle, og en meget kært Mand. Om Vinteren maatte Turen foretages i Deligence over Sælland og Fyn, med Skib over Store Bælt og i aaben Baad over Lille Bælt, det var ikke saa langvarig, men langt dyrere og kedsommelig. De Aar, de tilbragte i København, var der sket store Forandringer i Hjemmet, den første større Begivenhed var den ældste Søster Maries Forlovelse (det var den Første og den Eneste af Døtrene, der blev forlovet) med daværende Byfogedfuldmægtig Kralund fra Kolding. Den næste var Bedstefars Forflyttelse. Han havde jo nok af og til talt om at søge større Embede, da Udgifterne stadig var stigende, den yngste Søn skulde jo

ogsaa frem, naturligvis studere, anden Vej var ikke for Præstebørn, men han var ligesom begyndt at gro fast i Seest, han holdt af at være der, holdt af Egnen, og fremfor Alt, Haven, han havde ofret saa meget paa, hele Vennekredsen dér, der var saa meget der bandt; de større Embeder var desuden gerne paa Sælland eller Fyn, og en større Flytning, lig den til Seest, stod for Bedstemor som en sand Rædsel, hun mente hun ikke kunde komme over. Der kunde jo heller ikke være Tale om at flytte til et Sted, hvor Sønnerne ikke kunde komme i Skole, det vilde være for kostbart at have dem udenfor Hjemmet, rent bortset fra, de ogsaa nødtigt vilde have dem bort, før det absolut var nødvendigt. Da de to Ældste nu var komne til København for en længere Aarrække, kom Tanken op igen, og Bedstefar havde saa smaat Blikket vendt mod Kolding, hvor Sognepræsten var gammel og snart mentes at ville tage sin Afsked, det skulde dog komme anderledens. Nabopræsten i Hjarup-Vamdrup døde, og vel var det et stort Embede, men Bedstefar havde dog slet ikke tænkt paa at søge det, det var et temlig besværligt Embede, der var en lille Mil til Vamdrup Kirke, Bedstefar var forvænt med nu kun at have én Kirke, og dertil kom ovenikøbet at Annekset Vamdrup var langt det største Sogn; medens Hjarup kun var lille med én Skole, hørte der ikke mindre end 5 Landsbyer hver med sin Skole til Vamdrup Sogn, Vester og Øster Vamdrup, Holte, Harskjær og Bastrup, der strakte sig lige til Grænsen ved Jels. Udstrækningen af Hjarup-Vamdrup tilsammen var over 3 Mil. Dertil kom desuden, at Hjarup Menighed havde Ord for at være en meget vanskelig Menighed (hvad den altid har været og er endnu), skønt kun adskilt fra Vamdrup ved en Mil og fra Seest til den anden Side  $\frac{3}{4}$  Mil, er det som en hel anden Befolkning. Paa den Tid var de meget paavirket fra Hernhutterne, Christiansfeldt var jo ikke saa langt borte, og yderliggaaende pietistisk, men især under Indflydelse af en Lægprædiksant Sommer, der

vistnok var Sekterer, men ogsaa rejste rundt og talte for ydre Mission, som han samlede ind til, og navnlig i Hjarup fik han større Bidrag, og desforuden gav de ham Penge til Heste og Vogn for at han rigtig kunde køre rundt og udøve sin velsignelsesrige Virksomhed, da han imidlertid havde faaet Pungen godt spækket, forsvandt han til Amerika med hele Kassen. En af hans Tilhængere, der senere blev Faders gode Ven, sagde altid: ja vores Penge tog han, og Heste og Vogn fik han, men min Sjæl fik han dog heldigvis ikke med. Han var optraadt særlig voldsomt mod Sognepræsten Pastor Jørgensen og faaet Menigheden med, saa ikke alene var Kirken omtrent tom om Søndagen; var der Enkelte, der maaske nok vilde gaa i Kirke, turde de ligefrem ikke, men det gik endogsaa saa vidt, at Ruderne blev slaaet ind i Præstegsarden, en Aften en af Døttrene havde været uforsigtig nok til at sætte sig ved Fortepianoet, at spille Musik blev absolut ikke taalt, det var Djævelens Gerning. Pastor Jørgensen tog sig alt dette saa nær, at det nok nærmest var Ærgrelse derover, der lagde ham i Graven. At Bedstefar, der kænte alle disse Begivenheder paa nært Hold og ogsaa var kommen lidt sammen med Pastor Jørgensen, ikke følte sig tilskyndet til at søge det Embede, er jo let forstaaeligt, én Grund til var endmere i den store Avling, der hørte til Præstegaarden, aldeles som til en Bondegård, der kunde holdes en 20 Køer eller mere. Saa kom imidlertid en Dag Provsten til Seest, og spurgte om Bedstefar ikke havde tænkt at søge Hjarup; da han sagde nej, opfordrede Provsten ham dertil, idet han sagde, at man netop havde haft Opmærksomheden henvendt paa ham, som den rette Mand til det lidt vanskelige Embede, han var kært som en rolig besindig Mand med en fast Karakter, kunde optræde med Myndighed. Pastor Jørgensen skulde nok særlig have manglet Fasthed, og i det Hele ikke været nogen videre god Præst, saa der ogsaa var Skyld paa den Side. Provsten

talte saalænge for Bedstefar, at han lovede at søge det, idet han jo ogsaa gik ud fra, det dog ikke var afgjort han fik det, Provsten lovede ham al mulig Støtte fra Autoriteternes Side, og mente ogsaa, at Spørgsmaalet om Avlingen kunde løses ved at der blev givet Tilladelse til at forpagte noget af Jorden ud. Embedet var jo godt og ikke langt fra Seest og de gamle Omgivelser, særlig dog ikke saa langt fra Kolding, hvor Datteren vilde faa sit Hjem, saa der var mange Fordele, ikke destomindre fik Bedstefar Skrupler, da han havde indgivet sin Ansøgning, og skrev til Biskoppen om at faa den sendt tilbage, men den var allerede indsendt til Ministeriet, og Resultatet blev, at Bedstefar blev udnævnt til Sognepræst for Hjarup-Vamdrup, og Hjarup Præstegsard blev Hjemstedet for Familien Find i henved 60 Aar. Dertil knytter ogsaa mine tidligste Erindringer sig, ganske vist er jeg ikke født der, men jeg var kun godt et Aar, da jeg kom dertil, og hele min Barndom og Ungdom har jeg levet der. Den afdøde Pastor Jørgensen var Enkemand og efterlod sig 7 á 8 uforsørgede Børn, der var en voksen Datter og en Søn, der snart skulde være theologisk Kandidat, og de andre mindre, og efter Faderen var der Intet, de havde jo Ret til at blive i Præstegaarden i Naadensaaret, og da de ingen Steder havde at være, kunde Bedstefar ikke, som hans første Plan havde været, straks tage Bedstemor med og lade Døttrene sørge for Eftermanden i Seest. Boligen i Hjarup var desuden saa forfalden, at det nødvendigeste maatte gøres, inden hun kunde komme dertil. Men skønt der kun var  $\frac{3}{4}$  Mil til Seest, og han tilbragte det meste af Ugen der, kunde han ikke finde sig i Adskillelsen, de havde omtrent ikke været fra hinanden siden de blev gifte, og efter  $\frac{1}{2}$  Aars Forløb fik han det indrettet saaledes, at en Konfirmandstue i den ene Ende af Laden i Forbindelse med en Rullestue blev sat i Stand til de Jørgenske Børn, og saa skulde de have Adgang til Køkkenet, men da det var temlig besværligt, eftersom de skulde over Gaarden,

blev det tilsidst ordnet saaledes, at istedetfor at de jo i Naadensaaret skulde sørge for Kost og Logi til Bedstefar, fik de nu Ophold og Kosten for Afstaaelse af Præstegsarden i det halve Aar, der var tilbage, og det udstrakte Bedstefar yderligere 1/2 Aar, til de lidt efter lidt kunde blive anbragte. I Vamdrup Sogn laa en større Gaard, Vamdrupgaard, der dengang ejedes af en General Düring, han stammede fra Holsten (tror jeg nok), og var Chef for Remontekommissionen, der var Stutteri i Kolding; de tog en Datter som Plejedatter og opdrog hende sammen med deres egne 3 Døttre, og en Datter midlertidig, til hun kunde faa en Plads; i det hele taget blev de Børn spredte ad, og kom til at indtage højst forskellige Trin i Samfundet, den ældste Søn, der tidligt maatte arbejde og sørge for sine mindre Søskende, blev senere Nabopræst til Hjarup i Skanderup Sogn og var Fars fuldtro Ven. Hjarup Præstegsard var gammel men solid bygget, og uagtet der flere Gange har været paa Tale at bygge en ny, staar den endnu, det vil da sige Stuehuset (som nu er fredet), Laderne er nye. Naar man kom ind i Forstuen var der til den ene Side en 3 Fags Dagligstue med 2 smaa Værelser ved Siden, det ene var Havestue med Dør ud til Haven, der tillige dannede Vindue; et lille firkantet et Fags Værelse, men da der langs med Væggen løb, hvad man vel nærmest kan betegne som Løjben, omtrent som man nu igen bruger Sommer-Villaer, kunde den rumme ikke saa faa, et Bord var der foran, og saa havde Bedstefar og Bedstemor hver sin store Lænestol i Hjørnerne, det var hele Møblementet, mere kunde heller ikke rummes. Det andet lille Værelse ved Siden af Dagligstuen var Bedstefars og Bedstemors Soveværelse, der kunde akkurat paa den ene Væg staa en mægtig stor Himmelseng, der dog senere blev afløst af to Senge, da Bedstemor blev saa gigtvag, en Servante og et lille Bord, der foran et stort trefløjet Skærmbræt, der ligesom delte Værelset i to Dele, paa den modsatte Væg stod nemlig

endnu en Seng, hvor en af mine Tanter, da Forældrene bleve gamle, og de ikke turde lade dem ligge alene, altid laa, det var ikke meget Luft, der blev tildelt hver Part, især da Vinduet var godt dækket med uldne Tæpper for Træk og godt fyret i Kakkelovnen om Aftenen, men dem, der laa der, blev dog Alle over 80. Det var altsaa Sideværelserne; lige fra Dagligstuen gik man i Køkkenet, der næsten var en hel Sal, i det Hele taget var næsten det halve af det meget lange Stuehus Udenoms-Lejlighed; fra Køkkenet kom man over en lille Forstue til Bryggerset med Kampestens Gulv, ogsaa et meget stort Rum med to store indmurede Grubekedler, en stor aaben skorsten og den store Bagerovn, hvor alt Brødet, Rugbrød og Sigte- og Hvedebrød for 3 Uger blev bagt, den var som et lille Værelse og sagdes at kunne tage en Favn Brænde ad Gangen, Pigerne kunde gaa ind i den og staa oprejst derinde. Fra Bryggerset kom man saa ned, til den ene Side i Opvaskerummet og Vaskehus, til den anden i Mælkestuen. Ved Siden af Køkkenet laa Spisekammeret foroven, og længere nede Folkestuen, hvor Karle og Piger spiste og sad om Aftenen og Pigerne laa om Natten. Der bagved var saa igen et Værelse, det var mine Tanter, der var to store brede Himmelsenge, de laa altid to sammen; naar de saa havde Veninder i Besøg, hvad der ofte skete, saa laa der to i den anden Seng, og kneb det, ja saa tre i hver. Naar jeg i min Barndom laa nede i Præstegaarden, laa jeg altid mellem to Tanter, det syntes jeg dengang var dejligt. Men naar Tanterne skulde til deres Værelse, maatte de jo altid gennem Folkestuen, hvad der især om Aftenen, naar Karlene sad der og dampede paa deres Piber og spyttede paa Gulvet var mindre behagelig, og den Kvalm af simpel Tobak blandet med Tørverøg fra Kakkelovnen (og jeg syntes, alle Kakkelovne røg den Gang) og hvad anden Odeur, der kunde være, kunde jo ikke holdes ude, men trængte ind igennem Revner og Sprækker og hvergang Døren gik; de har som Ældre ofte

talt om, de begreb ikke, hvor de holdt det ud, men Vanens Magt er stor. Kommer vi saa til den anden Ende af Huset, paa den modsatte Side af Forstuen, var der først Bedstefars Studereværelse lige overfor Dagligstuedøren, "mit Kammer" som han altid sagde, og hvor var det tarveligt, fra den første Tid, jeg husker det, var der kun hvidkalkede Vægge, senere blev det dog tapetseret, en gammel Tremmesofa med Puder paa af Hvergarn, en Fyrretræs malet Skrivepult og et lille Bord med Tobaksdaaser og Piber over (saalænge jeg kan huske, har Bedstefar ikke røget, men han tog undertiden, som han sagde, en lille „Svedske") samt en Bogreol, det var hele Møblementet, og saa lugtede der altid af Mus. Lidt længere henne paa samme Side, men uden Forbindelse med den øvrige Lejlighed kom saa Salen, et stort 4 Fags Værelse, den blev jo kun benyttet ved højtidelige Lejligheder, men mange er de Fester, der er afholdt der, fra min Barndom staar den for mig som noget saa uendelig stort, at det næsten ikke var til at passere fra den ene Ende til den anden, men skønt det var et stort Værelse, kom det vel nok af, at der dengang næsten ingen Møbler var, et Par Konsol Spejle paa Pillerne, et stort Spisebord midt paa Gulvet var vist det Hele, ja Stole var der jo, og hvor var der koldt om Vinteren med Vinduerne lige mod Haven mod Øst og Gavl ud til Vejen mod Nord. Muren udenfor var beklædt med Vedbend, jeg kan endnu for mine Øren høre, hvorledes Bladene, naar de var stive af Frost, raslede og piskede paa induerne, en stor gammeldags Kakkelovn, der kunde tage halve Stykker Favnebrænde, var der, men det tog ogsaa Tid og længe skulde der fyres inden saadan et værelse, hvor der sjældent blev opvarmet, kunde blive blot nogenlunde varmt. Alle Minder om Højtider er dog knyttet til "Salen", særlig Julen, naar det store Juletræ stod midt paa Gulvet, og da blev der fyret hele Julen igennem, men hvad mon Nutidens Piger vilde have sagt om de dengang maatte gaa fra Køkkenet med al

Mad, alt Porcellæn, kort sagt, alt hvad der hørte til Borddækning, ofte til en 20 á 30 Mennesker over Gaarden, ellers skulde de gennem Dagligstuen, og det var jo umuligt at have Traven derigennem hele Tiden, naar der var Fremmede, de kunde heller ikke komme til. I Sne og Regn, glat Føre og alt muligt Vejr, maatte Pigerne gaa over Gaarden, men jeg har forresten aldrig hørt Nogen beklage sig over det, det var noget selvfølgelig, der ikke kunde være anderledes. Ved Siden af Salen var et lille Gæsteværelse, det var hele Lejligheden, det var jo ikke stor Plads til en større Familie, men ved Siden af Laden i en Sidebygning var der Konfirmandstue og Rullestue, de blev taget i Brug i alle Ferierne og redt Søstersenge paa Gulvet og paa Sofaer, hvor der kunde skaffes Plads; kneb det blev der indkvarteret i en Bondegård ligeoverfor. Stuehuset var sammenbygget med Laderne, ialt fire Bygninger, saa det dannede en indelukket Gaard; ud til Vejen var en gammel Lade af svære Egebjælker, stammende fra det 16de Aarhundrede, langs med den gamle Trælade var et lille Stykke ubenyttet Jord, Sognejod, dækket med Grønsvær, der havde Byens Karle deres Samlingsplads om Sommeren og laa og dampede paa deres Piber; hvor har vi tit været bange for, at en Gnist fra Piberne skulde tænde i det tørre Træ, Straatag var der over det Hele, men det var rigtignok som en beskærmende Haand beskyttede den i alle de Aar, for samme Aar min Far var død, og jeg flytted derfra, da skete det netop, at den blev antændt ved en Gnist og nedbrændte til Grunden, men da var den ikke længer sammenbygget med Stuehuset, saa det blev, vist forresten til den ny Præsts Sorg, reddet. Bjælkeloft var der i alle Stuerne, store raat tilhugne ujævne Bjælker, hvad der har vakt mange Københavneres Forbavselse, der er dem, der har spurgt, hvad det var der hængte i Loftet. Gaardspladsen var meget stor, brolagt med smaa toppede Sten, hvor der groede Græs imellem, og midt i prangede en stor

Mødding, det var Bedstefars Stolthed, som han kunde staa og fryde sig over i Vinduerne, om Vinteren stod den stor og statelig og skulde være jævn og glat, vé den Dreng, der skulde køre Gødning paa Møddingen og blot væltede det ned; om Somneren, naar Gødningen var kørt ud, dannede den et mægtigt Bassin, der naar det regnede var fyldt med just ikke vellugtende Vande. Bedstefar paastod rigtignok altid, han lugtede hellere den end eau de Cologne, der som han sagde var ham en Vederstyggelighed. Saaedes var det Sted, Bedsteforældrene nu kom til, en stor Overgang, som vel nok i Begyndelsen faldt dem svær. Lejligheden var mere indskrænket, Haven kunde jo slet ikke maale sig med den i Seest, heller ikke nær saa stor, og saa underlig lang og smal, meget forsømt, da de kom der, og Bedstefar ikke megen Tid til at tage sig af den, med Tiden blev den dog ganske pæn. Den smukke Omegn ved Seest var der heller ikke. Hjarup var en ganske pæn Landsby med grønne Enge og en Bæk, der snoede sig igennem, og saa gjorde den et velhavende Indtryk, men det var ogsaa det Hele, vel hørte der Skov til, men den laa temlig langt borte og ikke lige ved Præstegaarden som i Seest. Kirken laa lige overfor Præstegaarden, Kirkegaarden kun adskilt fra Haven ved Vejen; den var lille og gammel med rødt Murstens Gulv, nede i Kirken vis á vis Alteret var en lukket Stol og et stort Fuglebur til Præstens Familie, der har jeg tidt siddet som Barn og kigget ud mellem Tremmerne, og følte mig højt ophøjet over Mængden uden for. Kirkelokken hængte i en Galge ude paa Kirkegaarden, og paa Kirkegaarden græssede Faarene; senere blev dog alt dette forandret, og Kirken delvis ombygget. Var Kirken saaledes lige ved Præstegaarden i Hjarup, var der næsten 1 Mil til Vamdrup, og drøjt maa det have været for Bedstefar, der ikke havde været vant til det, nu at have to Kirker; op hveranden Søndag Klk. 7 og hvordan Vejret saa var køre

paa en aaben stiv Fjællevoan til Vamdrup. Dertil kom at Vejen til Vamdrup var fuldstændig bar, kom man først lidt uden for Hjarup, ophørte al Beplantning og de levende Hegn, som ellers fandtes overalt, og selve Vamdrup Kirke laa paa en bar Mark omsust af alle Vinde, den skulde nemlig ligge midt i Sognet; der var kun et lille Hus ved Kirken, hvor Præsten tog ind, og saa en Skole ikke langt derfra, Vester Vamdrup Skole, hvis Lærer tillige var Degn og Kirkesanger, ellers ingen Boliger i Nærheden dengang. Selve Kirken var iskold om Vinteren, Varme var der jo ingen Steder dengang, og fugtig var den, kalkede Vægge der var grønne af Mug; naar jeg tænker paa Vamdrup Kirke, synes jeg endnu, jeg mærker den Lugt af vaad Kalk. Vamdrup Kirke skal iøvrigt i gamle Dage været en smuk Kirke, næsten som en lille Domkirke paa Landet, bygget som en lille Kopi af Ribe, men saavel den, som Hjarup Kirke, hørte under Østerbygaard, en meget stor Gaard eller Gods som det tidligere var, da der hørte flere Gaarde og Huse under den, Østerbygaard havde tidligere været Jagtslot til Koldinghus, og en af Ejerne, der var forgældet, rev Taarnet ned for at bygge en Kostald for, det var nemlig tækket med Bly, ligesom Blytaget ogsaa blev taget af Kirken. En senere Ejer fulgte Eksemplet og tog Fliserne fra Kirken til sin Mælkestue og lagde Murstensgulv istedet. Paa den Tid Bedstefar kom dertil, ejedes Østerbygaard af Kammerherre Berling, der havde Forpagter paa den; i de sidste Aar af hans Levetid var det Hjarup Kirke blev ombygget og udvidet, men da der skulde spares og knibes paa alle Ledder og Kanter blev det kun Lapperi og helt anderledens end Arkitektens oprindelige Tegning, naar man saa tænker paa de store Summer, hans Enke senere ofrede paa katholske Kirker. Det ligger jo nu nær at spørge, hvorledes Forholdet blev til den Menighed, han havde været saa ængstelig for, men det maa jeg sige, jeg ikke véd saa meget om; min Far, fra hvem jeg ellers har Alt, hvad jeg véd, har talt saa lidt om

det, selv har jeg aldrig kært eller set Bedstefar i præstelig Virksomhed, og var desuden for ung til at tænke videre over det dengang, større Brydninger er det jo ikke kommet til, saa havde jeg nok hørt derom; jeg véd kun, at han straks da han kom til Hjarup lod sit klaver sætte paa Pulterkammeret for ikke at støde an paa det Punkt, der var dem saa meget imod, og der blev det staaende, uagtet den pietistiske Stemning med det Omslag der altid har kendetegnet Hjarupperne, vist ikke holdt sig saa længe, jeg véd idetmindste, der blev danset ved min Tantes Bryllup 1843. En del af Beboerne havde undertiden gudelige Forsamlinger med deres egne Prædikanter, Kolportører, som de dengang hed, lidt i Lighed med Indre Missionærer nu, men langt fra saa oplyste, men det lod saavel Bedstefar som senere min Far dem uhindret holde, de skulde have Præstens Tilladelse, men den blev aldrig nægtet dem. Gik det end saaledes ganske fredeligt i det Ydre, saa tror jeg dog ikke ved senere at tænke over det, at Bedstefar egentlig var afholdt, de havde vist mere Respekt for ham end egentlig Kærlighed til ham, han kunde optræde med Myndighed og fordrede Ærbødighed, maaske ikke saa meget for sin egen Person som for Embedet. Den Ærbødighed, som han fordrede, og som vel ogsaa stod i forbindelse med baade det aristokratiske og ridderlige i hans Natur, den ydede han selv overfor sine Foresatte; hvor kan jeg endnu ligesom se ham staa og bukke midt i Gadedøren, hvis dobbelte Døre helt var slaaet op, naar Provsten kom paa Kirkesyn, og modtage ham med Ordene: "velkommen min ærede Hr. Provst", ikke at tale om Biskoppen, men saa stod Præstegaarden paa den anden Ende. Det var mig altid en stor Kilde til Morskab i de senere Aar, medens min Far var Kapellan, og der var en Provst der var Ven og Dus med ham, og som ogsaa kom til ham udenom Embedsforretningerne, naar han saa kom, vilde han, at Bedstefar der jo altid modtog ham i Døren, som den Ældre skulde gaa først ind

i Stuen, men en saadan Tilsidesættelse af Provsteværdigheden kunde Bedstefar ikke tænke sig, og saa kunde de blive ved med at staa og bukke og bukke, og det syntes umuligt der kunde komme nogen ende paa det, indtil det gerne endte med, de gik ind Arm i Arm, hvad der ikke var saa let, da Døren var temlig smal. Bønderne i Hjarup var mere udviklede og i Besiddelse af mere Selvfølelse end Bondestanden i Almindelighed dengang, og det krænkede dem, at Bedstefar tiltalte dem med Du, om han vedblev dermed, véd jeg ikke, men jeg véd, det er anført imod ham; jeg kan egentlig ikke huske, at der kom nogen af Bønderne i Præstegaarden, eller at Bedstefar kom til dem, kun en eneste Familie kan jeg huske, og saa en Gaardmand, der gerne kom paa Handelens Vegne for at købe eller sælge Korn eller lignende, hvad han nok gerne vilde afgøre til egen Fordel, da jeg husker Bedstefar sige: "Mikkel, Mikkel, Du har en Ræv bag Øret". Mange aar senere, da der rejste sig en Bevægelse mod min Far, nærmest af politisk Art, som jeg senere skal omtale, var der en af Formændene, der sagde, han egentlig ikke havde noget mod Far, men det var arveligt Nag. Naar de imidlertid ogsaa har villet beskyldt Bedstefar for Paaholdenhed, saa er det en saa stor Uretfærdighed, at snarere det modsatte var Tilfældet, han kunde godt hjemme brumme over en Skillings Udgift mere end paaregnet i Husholdningen, medens han samtidig ikke sparede paa Daleren, og han var nøjsom end til Tarvelighed med sin egen Person og i Hjemmet, og alt, hvad der hed Luksus, skyede han; naar Tanterne i Hjarup gerne vilde have det lidt finere i Hjemmet i Lighed med den Omgangskreds, de kom ind i, hed det altid: "er det ikke fint nok, kan de blive herfra"; det varede mange Aar, inden de fik lange Gardiner, og saa var det gerne Bedstemor, der maatte spare sammen til den Slags Ting, hun havde Raadighed over Pengene Kirkegangskonerne ofrede, det vidste Konerne, saa de ofrede gerne lidt

rigeligt, for hun var afholdt der, som allevegne. Det samme var for Eksempel ogsaa Tilfældet med Vogne, medens Hestene altid, ligesom Kreaturer, var første Klasses, var Vognene alle hans Levedage kun stive aabne Fjællevogne, uden Fjedre og uden engang Læder til at spænde for, kun da Bedstemors Nervesvaghed tog til og Lægen ordinerede Køreture, blev der anskaffet en ældre Kalechevogn, men da den kun var til 2 Personer, var det jo ikke ofte den kunde benyttes, og naar Tanterne eller navnlig min Far gerne vilde have anskaffet bedre Vogne, hed det altid: "er det ikke fint nok, min Dukke, kan Du blive hjemme", eller ogsaa sagde han, hvad jeg ofte har hørt: "I vil nok engang takke mig i min Grav, at jeg ikke satte Pengene i Stads og Fjas og lod Jer sulte siden". Jeg vil ogsaa godt tro, at Bedstefader strengt holdt paa sin Ret, og lod inddrive baade Tiende og Offer til det Yderste, hod dem han vidste der kunde betale. Der var saaledes ogsaa en Bestemmelse om, at hver Husmand i Sognet skulde gratis gøre en Dags Høstarbejde i Høstens Tid, det fordrede han ogsaa nøje overholdt, og lod dem tilsige efter Tur, og skønt jeg nok tror, han som oftest gav dem Dagløn, satte det dog ondt Blod, som en Levning fra Hoveriets Tid; min Far gjorde aldrig den Ret gældende.

De Smaa i Samfundet, alle dem paa Livets Skyggeside, og hvem, der virkelig trængte, de havde en ven og Støtte i ham, der var han afholdt. Hvor staar de frem for mit Øje alle de gamle svage og mer eller mindre havarerede Skikkelser, der i min Barndom havde deres Tilhold i Præstegaarden, alle dem fra fattighuset; Fattighuset laa midt i Byen, lille og daarligt var det med stampede Lergulve, men hver havde dog sit lille Rum, de kunde udstyre, som de selv vilde, og hvad de kunde tjene til Livets Ophold beholdt de; saavidt muligt sørgede de selv for deres Kost, de havde til en vis Grad deres Frihed, og betragtede det egentlig slet ikke som en Skam at være i Fattighuset, - senere da de store Fattiggaarde bleve

byggede, hvor der var ansat Inspektør og med fælles Spisesal og fælles Sovesale, hvor Ægtefolk knap fik lov at være sammen, hvor der var Tvangsarbejde og kun Udgangstilladelse skiftevis, ja da blev det betragtet som en stor Skam at komme paa "Gaarden", og medens Fattighuset nærmest var betragtet som et Hjem, en Fribolig, sultede de hellere end de vilde paa Fattiggaarden, der næsten ogsaa kun blev som Forgaarde til Forbedringshuset, da det jo var de allerdaarligste Eksistenser, der kom der. Men som sagt, fra min Barndom mindes jeg kun Fattighuset og dets Beboere. Der var først Lars Vend, der mødte hver Lørdag Eftermiddag for at hente Tobaksudkradsning, som han skraaede, og det var dejligt, især, naar der var godt med Tobakssauce ved, og saa hændte det ikke saa sjældent, at der blev svøbt en Mark ind i et Stykke Papir og lagt i Bunden af Daasen. Lars Vend var en lille tyk firskaaren En, Sommer og Vinter med en rød strikket Hue paa Hovedet, en grandgivelig Julenisse, altid hilst velkommen af Bedstefar med Ordene: "Lars Vend, Du est en Svend", og saa endte det altid med, at Bedstefar sagde: "aa, giv ham en Dram", mens Bedstemor bebrejdende rystede paa Hovedet, for det var vistnok paa Grund af Snapsene, Lars var havnet i Fattighuset, men mere end den ene Lørdag Eftermiddag blev heller aldrig bevilliget. Stakkels Lars, det gik ham som Jeppe, ogsaa han havde sin Nille, der ikke var bange for at bruge Krabasken, hun hed ellers Else Marie, og var en høj mager knoklet Kone, der var almindelig ilde lidt, hun kunde godt bestille noget, men rapsede gerne, hvor hun kom paa Gaardene; naar Ræven beskyldtes for at have taget en Høne eller Kylling, paastodes der, at der lugtede af Hønsekødssuppe hos Else Marie, og hun havde Dynen, tykke af fjer. Længe laa hun syg, og med Gysen hørte jeg, der var bange for Else Marie, at hun ikke kunde dø, for hun havde Hønsefjer i sine Dynen, og man kunde ikke dø paa Hønsefjer, men omsider døde Else Marie dog

trods Hønsefjerene, og Lars fulgte hende ikke længe efter, han var saa vant til Kommandoen, at han ikke kunde trives uden den. Saa var der Familien Slot, der var Mormoner, hvad Mormoner var, havde jeg rigtignok ikke noget Begreb om, men mente dog, det var noget forfærdelig noget, skønt han altid udmalede hvor herligt der var i Saltsøstaden, og kunde man blot komme derover, blev det som i Paradis; han var Lappeskomager, men saa utrolig doven, at han ikke gad bestille noget; hvor mange smaa Slotter, der egentlig var, det ved jeg ikke, men jeg ved det vrimlede af smaa hvidhovedede Slotter, ikke til at kænne fra hinanden, og sjælden var der en Middag, hvor der ikke var et Par ved Middagsbordet i Folkestuen; hvert Aar, naar der kom en ny lille Slot, blev der sendt en hel Forsyning fra Præstegaarden af Linned og Lagner. Allesammen havde de imidlertid arvet deres Fars Ulyst til Arbejde, og da alle Forsøg paa at anbringe dem i Tjenester mislykkedes, da de altid løb af Tjenesten, og altid beraabte sig paa at hos Mormonerne behøvede de ikke at arbejde, tabte Sognet Taalmodigheden og sendte virkelig hele Banden til Utah. Først og sidst var der imidlertid Stine, stakkels fjollede Stine, skønt det er maaske Synd at kalde hende stakkels, for hun var altid glad og fornøjet og lo over hele Ansigtet, det vil sige, naar hun blev behandlet godt, men raabte Drengene efter hende, saa kunde hendes øjne gnistre og faa et ondt Udtryk. Stine havde nemlig et mørkt Punkt i sit Liv "Ane Marie", det var gaaet hende som saa mange andre, Kærresten havde svigtet hende og ladet hende ene med Skammen, og i de Tider var det en stor Skam at have et uægte Barn, det havde taget hendes Forstand, og naar saa Drengene raabte "Ane Marie" efter hende, var det hun blev ond, men det hørte op fra den Tid Bedsteforældrene kom til Hjarup, da fik Stine et Fristed i Præstegaarden, og Drengene turde ikke gøre hende noget af Frygt for Præsten, ja selv Stines Forstand bedrede sig med Aarene

ved den gode Omgang og Fred og Ro hun havde. Stine var tro som Guld, hun beholdt ikke en Knappenaal hun fandt, og ikke en Skilling vilde hun tage uden hun arbejdede for den, men det var det vanskelige Punkt, for Stine kom næsten daglig og hørte om der ikke var Arbejde at faa, men det var vanskeligt at faa hende anbragt; i Haven, hvor der om Sommeren kunde være god Brug for hende, var hun en Umulighed, trods al den Umage Bedstefar gjorde sig med hende, skulde hun skuffe Gangene, rodede hun al Jorden op, og skelne Ukrudt fra Urter eller Blomster lærte hun aldrig, men en Gang tog Stine en rask Beslutning og lugede alle Bedene helt rene og rev dem pænt, saa var det da gjort ordentligt; det var det sidste Forsøg, men saa havnede hun der, hvor saa mangen havareret Stakkel har gjort det, blandt Hønsene. Kyllinger og Ællinger dem kunde Stine passe trods Nogen, og derfra kom hun til Børnene, det var der nu dengang ikke Brug for i Præstegaarden, det var først senere, da Svigerdøtrene kom, men Bedstemor lærte Bønderkonerne, at de trygt kunde betro Stine deres Smaa; før havde de nærmest været bange for hende paa Gaardene, nu lærte de, at der var ingen saa trofast til at sidde ved en Vugge som Stine, Børn skulde jo uafbrudt vugges, og hun blev ligefrem søgt, men Præstegaarden var dog hendes bedste Sted, og der var hun selvskreven ved alle Højtider, ikke at tale om Julen, hvor hun var den glædeste af Alle. Ren og pen var Stine, og naar hun fik en af Bedstemors ældre sorte Kjoler syt om til sig og et spraglet helst højrødt Tørklæde over Hovedet, saa følte hun sig i sin Pragt. Datteren Ane Marie kom en Tid til at tjene i Præstegaarden, vist nærmest for at glæde Stine, men det faldt ikke saa heldigt ud, hun var nok en dygtig, men meget heftig Pige, der ikke var god mod Moderen og nærmest skammede sig over hende, saa det blev ikke af lang Varighed; hun rejste forresten senere til Amerika.

Blandt dem, der en Tid næsten ogsaa daglig havde Ophold i Præstegaarden hørte "Jeppe". Jeppe havde ikke

noget med Fattighuset at gøre, tvertimod, Jeppe ejede sit eget Hus, men var paa det Tidspunkt Enkemand efter at være to Gange gift; Børn havde han ingen af hjemme, en Datter med sin første Kone var gift i et andet Sogn, og brød sig vist heller ikke meget om Faderen, saa Ensomheden vel har trykket Jeppe, saa han ikke var fri for at søge Trøst i Flasken og forsømte sit Arbejde (han var Murer og Tømrer af Profession, megen Uddannelse havde han vist ikke faaet, og saa forresten Tusindkunster, der kunde lidt af Alt), og sit Hus og sin ikke saa lille pene Have og var vist godt paa Veje til at gaa nedenunder og hjem, som man siger, da Bedsteforældrene kom til Hjarup. Præstegaarden var som omtalt meget forfalden, og vilde Bedstefar end ikke have noget til Pynt, ordentlig og vel holdt skulde alting være, og saa fik Jeppe Arbejde ved Præstegaarden, og han fik mere end det, han fik aandelig Vejledning og Støtte; udeblev Jeppe om Mandagen, det var altid den farlige Dag, og kom flod og flad om Tirsdagen, ja saa blev han taget i Skole af Bedstefar, men mest skammede han sig for Madammen, og mødte han om Mandagen, men usikker paa Haand og Ben, da blev han ikke sendt hjem men over at sove ud i Karlekammeret, og det holdt han endnu mindre af. For saa at komme over den slemme Søndag og for at glæde "Maddammen" saa gik Jeppe i Kirke; det har knebet for ham i Begyndelsen, og tidt tog han sig en lille Lur især ved Eftermiddagstjenesten, men han lærte senere at gaa i Kirke for sin egen Skyld, og saa kom han med hjem og fik Middagsmad og Kaffe i Præstegaarden, og saa gik Bedstefar, naar han havde Tid, rundt med ham og saa paa hvad der skulde gøres og talte om det, og tilsidst blev Jeppe om Natten i Præstegaarden for ikke at komme i Fristelse til ikke at gaa den lige Vej hjem. Paa den Maade lykkedes det tilsidst at faa Jeppe til helt at glemme Flasken. Som Husejer skulde Jeppe ofre til Præsten, ved alle større Højtider gik Bønderne med Sognefogden i Spidsen op ad Kirkegulvet og lagde deres Offer paa

Alteret iførte deres bedste Puds; nu er Højtidsofferet jo afløst og var vel heller ikke tidssvarende mer, men dengang tror jeg det for de Flestes Vedkommende virkelig føltes som et Takoffer, de bragte Præsten for hans Gerning, og at det som det dengang blev følt og modtaget virkelig var en from og køn Skik at lægge sit Offer paa Alteret. Den første Højtid Bedstefar modtog Højtidsoffer i Hjarup, skred Jeppe jo da ogsaa som Husejer op til Offers; der var gerne den Takst, at en Gaardmand ofrede en Specie, en Husmand fra 3 til 1 Mark eftersom det var et jordløst Hus eller ej, der kunde jo baade gaas over og under, men det var det almindelige; da nu Jeppe kom, lagde han en blank Specie, det var maaske nok hans Mening, det skulde være en Tak for det, han havde i Præstegaarden, men da Bedstefar kaldte ham ind bagefter og sagde til ham, at det var der ingen Mening i, da det var næsten mere end en Gaardmand ofrede, og at han desuden aldrig tog Offer af sine Tjenestefolk eller faste Arbejdere, svarede Jeppe ganske sindigt: "a tænkt æ Præst tog en it, men a vild da vis en Villighed", og det gentog sig hver Højtid, Jeppe lagde sin Specie men med et lille forstaaende Nik, der sagde saa meget som, jeg faar den nok igen, og saa hentede han den senere, men faa ham fra at lade være, det var umuligt. Jeppe var saaledes nærved at glide ind i de faste Beboeres Tal i Præstegaarden, da han en skønne Dag kom og meldte, at nu vilde han giftes, Bedstefar sagde: "men Jeppe, Jeppe, hvad tænker Du dog paa", men Jeppe sagde: "jov, Hr. Pastor, den Føst a haad var en Skidt, den Anden var en So, men Trine er en Engel, og naar man nu engang har en Hus, er det da en sølle Redelighed it at ku vær i en", og Jeppe blev ved sit. For en Gangs Skyld havde han imidlertid Ret, Trine var virkelig om ikke just en Engel, saa en brav god Kone, der havde udmærket Indflydelse paa Jeppe og holdt Hus og Have i mønsterværdig Orden samt bidrog meget til den fælles Husholdning. Trine havde nemlig en meget vigtig Stilling i Sognet, hun klædte Lig, det var noget der

dengang spillede en stor Rolle; naar Nogen var død, var der først Straalægning, færdige Kister som nu kunde jo ikke faas, og det tog lang Tid for en Snedker at lave en Kiste, saa blev Liget lagt paa Straa, der blev lagt Halm paa et Bord eller Fjæle anbragt paa Stole, og saa blev, hvis det var i Gaarde gerne en Lade, og var det i et Hus, var der dog gerne et Udhus, der kunde bruges, betrukket med Lagner og Grønt, og der blev saa Liget stillet ud, det gjaldt jo om at faa det saa køligt som muligt, da der gerne gik mindst 8 Dage inden Begravelsen, og Kisten aldrig var tillukket. Var Kisten saa færdig, blev Liget lagt i denne og "klædt", det vil sige pyntet, det var gerne Papirsdragter, stift hvidt Papir, der blev udhugget i de skønneste Mønstre og pyntet med alle mulige brogede Papirblomster; naar det var særlig fint da Tøj, levende Blomster var altfor simpelt, kun naar det var en ugift Kvinde, ligegyldig hvad Alder, fik hun en Myrthekrans om Hovedet, havde hun ikke faaet den i Livet, skulde den gives hende i Døden; var saa Alt i Orden, ja saa kunde hvem der vilde, det var dog særlig Tjenestepiger og hvem der ikke kom til Begravelsen, komme og se Liget og beundre Stadsen; jeg har mange Gange som lille Pige været med Pigerne henne at se Lig, og saa blev der altid trakteret med Kaffe og mange Kager. Mærkelig nok, at jeg fik Lov til det, men det var vel nok Grunden til, at jeg aldrig senere i Livet har næret nogen Gru for Døden eller for Lig, som saa mange har, jeg var fra Barn saa fortrolig med det, det stod i lang Tid for min Bevidsthed som en Højtidsdag, naar der var "Kistelæg" . Gik Jeppe saaledes frem i økonomisk Velstand og huslig Lykke, sine Rettigheder i Præstegaarden opgav han ikke, han mødte fremdeles hver Søndag til Søndagssuppen, og der blev aldrig gjort Indvendinger. I de senere Aar blev Jeppe meget tunghør, og det kunde da hænde, at han, naar han kom fra Kirke kunde sige: "det var da en dejlig Præken idag", for saa senere, naar han havde glemt det at kunne sige: "det er saa sølle at kom i Kjerke, for a kan aller hør en

Guds Ord". Ja, jeg kunde skrive meget mere om Jeppe, og kommer maaske ogsaa senere tilbage til ham, men det er jo ikke hans Historie, der skal skrives her, jeg har kun gjort det, fordi jeg synes, hele det Forhold kaster saadant kønt Lys over Bedstefar, og det er mig især saameget om at gøre, thi medens jeg, som alt omtalt, elskede Bedstemor, holdt jeg egentlig ikke særlig af Bedstefar, det er først langt senere, ja egentlig først nu som Ældre, at jeg ved at tænke tilbage har forstaaet, hvormeget han egentlig har været og gjort for mig, ja jeg kan forstaa nu, holdt af mig, uden jeg forstod at paaskønne det, det gør mig lidt ondt, men jeg haaber engang at kunne faa Lov at sige ham det. Det mærkelige er jo, at medens Bedstemor godt kunde skælde og være streng, naar man havde været uartig, ja endogsa havde et Ris bag Spejlet til Skræk og Advarsel, og jeg mindes da ogsaa engang at have faaet af det, hvorfor husker jeg ikke, men tvivler ikke om, jeg har fortjent det, saa husker jeg aldrig Bedstefar har skændt paa mig eller sagt et eneste ondt Ord til mig, men paa den anden Side mindes jeg rigtignok heller aldrig at have faaet noget Kærtagn af ham; man havde Respekt for ham, men egentlig ikke Kærlighed til ham, men forresten ved jeg ogsaa, at hans egne Børn, navnlig da Døttrene, holdt meget mere af deres Mor og først som Ældre lærte rigtig at skatte deres Far og hvad han egentlig var for dem. Der var noget umaadelig satirisk og drilagtigt over ham, han skændte som sagt ikke, men gjorde Nar, hvad der irriterede idetmindste mig, saa jeg kunde blive helt rasende, og saa havde han min Barndomsskræk, sin Kæp, som han kaldte den, en stor tyk Stok med en, staar det for mine øjne, umaadelig Krog paa,

70

og den Krog fik man, naar man mindst tænkte paa det, slynget om Halsen og blev paa den Maade trukket hen til ham, enten det nu var for Spøg eller man havde gjort noget galt, for saa kunde man være sikker paa den, det var som den var allestedsnærværende; jeg spurgte netop

fornylig en Veninde af mig, der altid tilbragte Ferierne i Hjarup Præstegaarden: "holdt Du af Bedstefar?" "Egentlig ikke", sagde hun, "og saa den Kæp". Nægtes kan det jo imidlertid ikke, at det ofte var vores egen daarlige Samvittighed, der indgød os Skrækken. Det er den, for at nævne et Eksempel, gamle Historie om den forbudne Frugt; Haven i Præstegaarden bugnede af Stikkelsbær af alle Sorter, der var gule, grønne, røde, og vi havde frit Adgang til dem alle, kun en eneste Busk maatte vi ikke røre, den forbeholdt Bedstefar sig selv, forresten var det de aller daarligste, nogen tykskallede sure Bær, men det var en ny Sort, Bedstefar havde indført og som blev meget sent modne, og derfor vilde han gerne gemme dem, til de andre var forbi, derfor var det forbudt at røre dem, og derfor skulde vi naturligvis altid derhen, hvor han var ogsaa, naar min lidt ældre Kusine fra Kolding var med, listet os derhen, spejdet rundt og ment der var Fred og ingen Fare, og saa Bedstefar var kommen listende bagfra, og en Torden Røst lød: "er I nu der igen?" og man følte Stokken, en blev jo gerne indfanget, medens de Andre styrtede afsted, været nærværende at falde om af Skræk, skønt der aldrig blev gjort os andet. Naar Tankerne nu gaar tilbage, saa faar jeg et helt andet Billede af Bedstefar, saa tænker jeg paa alle de Kræmmerhuse han havde til mig i sine Baglommer, naar der havde været Bud til Kolding, og alle de Snegle, jeg altid fik hvergang "Bassekonen" kom, og jeg selv maatte løbe ud og vælge den med mest Sukker paa, og hvor husker jeg, at jeg som ganske lille Pige maatte gaa med ham i Haven, naar han arbejdede derude, og som oftest med en lille Kurv hvori jeg skulde samle Sten, hvor det saa morede ham

71

af og til at lade en Skilling falde mellem Stenene for at jeg kunde finde den, og det var da ogsaa kun derfor, jeg fandt mig i det, ellers syntes jeg det var en temlig stor Fordring, jeg saadan skulde gaa og arbejde, at det ikke var for Arbejdets Skyld, hvad neppe har været til megen Nytte,

men fordi det var ham en Glæde at have mig omkring sig, ja det forstod jeg ikke dengang. Og om Sommeren i Ferien, eller jeg havde Børn i Besøg, naar det blev Regnvejr og vi ikke vidste, hvad vi skulde bestille, saa blev der sat Gynge op i Laden, et forsvarligt Lag Halm lagt under, det paasaa Bedstefar altid selv, og saa blev en af Karlene kaldt fra Arbejdet for at staa og gynge os - ligeledes om Vinteren maatte Karlene trække os i Slæde. Og senere da jeg blev større og kom til Kolding i Skole der og gerne vilde lære at spille, fordi min Kusine gjorde det og fordi dengang skulde Alle spille, det hørte ligefrem med til almindelig Dannelse, men min Fader ikke vilde have det, fordi han mente det vilde være aldeles unyttigt og kun at smide Pengene ud; han selv saavelsom min Mor var aldeles umusikalske, og jeg havde heller ikke en Tone skabt i Livet, men saa satte Bedstefar igennem, at jeg fik Lov, han betalte for mig; her spillede dog maaske nok hans store Kærlighed til Musikken ind med, og senere da jeg som Voksen kom tilbage til Hjarup, forærede han mig Pianofortet, det samme jeg har endnu. Drev jeg det end ikke vidt paa Musikkens Omraade, dertil var jeg for ustadig og havde for uregelmæssig Undervisning, saa har det dog ofte været mig selv, ja er endnu til Glæde og Adspredelse. J a, saaledes kunde jeg igrunden blive ved, thi Træk for Træk staar frem for mig, men jeg vil nu kun her med det samme, medens jeg er ved en Karakteristik af Bedstefar, selvom det er at foregribe Begivenhedernes Gang, fortælle om det smukkeste Træk af ham. Der var i Vamdrup en iøvrigt temlig fordrukken Skrædder, der naar han var ædru var en dygtig Arbejder, hvor Bedstefar ofte fik

72

noget syt, og forresten var i Besiddelse af en for den Tid og Stand usædvanlig Dannelse; under en Tyfus Epidemi, der hjemsøgte Egnen, døde han og Konen med kort Tids Mellemrum fra en stor Børneflokk. Da Bedstefar

Begravelsesdagen stod og holdt Tale i Hjemmet, som det altid var Skik og Brug, stod det mindste Barn, en lille gullokket køn Dreng ved Navn Andreas, hele Tiden og holdt ham i Præstekjolen, og da Talen var forbi, sagde en gammel Kone, den eneste Slægtning der var, hun var Oldemor til Børnene: "ja, nu har jeg da faaet alle de Større anbragt, men den Bitte ved jeg ikke hvad jeg skal gøre med, ham er der Ingen der vil have, jeg er for gammel og kan heller ikke evne at beholde ham, skønt det gør mig saa ondt, skal han paa Sognet". "Ja ham tager jeg saa med mig", sagde Bedstefar, og saa tog han den 3aarige Dreng under sin Kappe og kørte hjem med ham og kom ind til Bedstemor og sagde: "her bringer jeg Dig en Gave, jeg har lovet at være Far for ham, saa vil Du vel ogsaa nok være Mor". Da var alle deres egne Børn forlængst Voksne, og navnlig de hjemmевærende Døtre følte det ikke som nogen ublandet Glæde at faa saadan Tilvækst til Familien, men Bedsteforældrene holdt tilfulde hvad de havde lovet, at være Far og Mor for ham; der er bleven sagt af de andre Børn at han blev mere forkælet end de var bleven. Det viste sig imidlertid snart, at han alligevel var runden af en anden Rod, det var en meget begavet Dreng, men flygtig og ustadig. Bedstefar vilde gerne iadet ham studere, men det viste sig snart umuligt, da Rektoren for Latinskolen i Kolding, hvor han blev anbragt, erklærede, at det var den mest begavede og mest dovne Dreng han nogensinde havde haft med at gøre; han naaede i det Hele taget ikke saa langt, som hans gode Evner berettigede ham til, og uagtet Bedstefar ofte har sagt, han havde kostet ham mere end hans egne Sønner tilsammen, slap han ham dog aldrig, ligesom han ogsaa paa sin Side nærede en stor Kærlighed til sine Pleje-

I

I

73

forældre, særlig Bedstemor. Da Bedstefar laa paa sit Dødsleje, kom han hjem for at tage Afsked med ham, og

Bedstefar var glad ved at se ham; han var i Uniform, da han var inde som Soldat, og jeg kan se Bedstefar se op paa ham og sige: "sikken en Karl, han kan magelig tage 2 Tyskere". Han er nu død for et Par Aar siden, efterladende sig en elskværdig Kone og 5 begavede og dygtige Døttre. Hvad nu ellers de ydre Kaar i Hjarup Præstegaard angik, saa blev det væsentlig gode Aar, og det gik stadig fremad i økonomisk Henseende, særlig da en stor Del af J orden blev solgt fra, og Døttrene, der efterhaanden vare blevne voksne, fuldstændig overtog Husholdningen, som de jo vare perfekte i, særlig blev det Tante Louise og Tante Bertha, der kom til at trække Læsset, Tante Marie blev jo gift og Tante Clara var som den Yngste bleven lidt mere forkælet og skaanet lidt mere og vokset op under bedre Forhold, hun havde derimod arvet sin Fars store Kærlighed til Blomster og Naturen, hun passede Blomsterne, puslede i Haven og pyntede op i Stuerne og tog sig mest af Gæsterne. Selskabeligheden blev ikke mindre men langt større i Hjarup; Hjarup laa jo ikke længere fra Kolding, end den gamle Omgangskreds kunde komme der, kun med den Forskel at de nu, særlig de Unge, ofte overnattede. Sprechlers paa "Virkelyst" havde ikke stort længere til Hjarup end til Seest, og i selve Hjarup- Vamdrup Sogn var der mange store Gaarde: Vamdrupgaard, Osterbygaard, Harskærgaard i Vamdrup; Eliselund, Hjarupgaard i Hjarup, og i Nabosognet Skanderup, Nygaard og Vissingsminde. Ejerne skiftede gennem de mange Aar, men alle kom de i Hjarup Præstegaard, naar dertil saa kom Nabopræster og om Sommeren liggende Gæster, som Sønnerne medbragte fra København, kan det jo nok forstaas, det sommetider var overvældende, saa det kunde gaa, som Tanterne fortalte, at engang Bedsteforældrene var i Kolding, og de saaledes var ene hjemme, gik de op og gemte sig i Skoven, til der var

74

Fred og ingen Fare, for de maatte have lidt Ro om Søndagen. Selskabeligheden foregik jo nemlig dengang paa en helt anden Maade end nutildags, hvor man holder nogle Selskaber om Aaret og saa er det forbi, der kan jo højst være Tale om, at nogle enkelte intime Venner kan

indfinde sig en Aften, men dengang kom man altid af sig selv, og uindbuden, syntes man det var lidt længe siden, man havde set den og den Familie, ja saa besteg man Vognen og kørte afsted, og det var altid til Eftermiddagskaffen ved 2 å 3 Tiden, saa blev der fyret op under Thekjedlen, Kaffemøllen kom igang, friskmalet skulde Kaffen være, og den dampende Maskine kom paa Bordet. Hjemmebagte Smaakager maatte der altid sørges for at have, var de engang sluppen op, ja saa saa' det galt ud, der var ingen Bager i Landsbyen, kun 2 Gange om Ugen gik en Kone med Bud til Kolding og havde saa noget med, der skulde være Vienerbrød, men som rigtignok ikke havde noget tilfælles med Nutidens lækre Vienerbrød; jeg tvivler om, at Børn nu vilde sætte Tænder i det, jeg syntes det var dejligt, naar det var friskt kunde det endda gaa, men naar det havde ligget i flere Dage i Stine Jeppes Dragkisteskuuffe, hvor hun opbevarede det med et iøvrigt rent Haandklæde over, ja saa var det rigtignok drøjt at gaa paa, men ikke destomindre var det første, der blev gjort, naar man var saa uheldig at Kagerne var sluppen op, at faa en Pige afsted i en Fart til Stine Jeppes, var hun ogsaa udtømt, ja saa maatte der bages Æbleskiver eller lignende, men det tog jo Tid og var igrunden en stor Falliterklæring; jeg kan ogsaa huske som Barn, at jeg har været ovre i en Bondegaard lige over for Præstegaarden for at laane lidt til Kaffen. Medens saa Kaffen blev drukken, løb det rundt i Hovedet paa Husmoderen, hvad der var til Aften, det skulde altid være varm Mad, koldt Bord kæntes ikke og kunde ikke bydes nogen, om Sommeren var det derfor meget almindeligt, at Gæsterne hørte Kyllingerne skrige i Gaarden, naar de blev

75

fangede for at skulle slagtes, og saa maatte alle Pigerne igang med at gøre dem istand og faa dem i Gryden; om Vinteren var man gerne bedre stillet, saa var der næsten

altid Slagtemad af Svin, Lam eller Kalve, om ikke andet saa var der røget Faarelaar, der først blev kogt ud i flere Hold Vand for ikke at være for salt, og derpaa blev kogt og serveret varm med stuvet Gemyse, Hvidkaal eller Snittebønner, dog hændte det ogsaa om Vinteren, at Hønsene maatte strække Hals til Frikase. Klokken blev saa gerne henad 9 eller undertiden over inden Aftensmaden blev serveret, og medens den blev spist gik Pigerne igang med Desserten, der næsten altid bestod af Æbleskiver, Vafler eller Krumkager; det hører med til min Barndoms tidligste Erindringer, at jeg sad i en lille Stol foran Komfuret (som der dog var anskaffet i Hjarup, i Seest var der kun aaben Skorsten) ved Siden af Kokkepigen, der bagte Vafler, og sagde: "svid dem, Ane, svid dem", for de svedne tilfaldt mig, helt brændte maatte de ikke være. Havde Husmødrene saaledes travlt naar der uventet kom Gæster, havde Pigerne det sandelig ikke mindre, men det faldt dem aldrig ind at gøre Ophævelser over det, det var en Selvfølge, og desuden var det jo saaledes allevegne og det endskønt det som oftest var om Søndagen, der saaledes kom Fremmede, saa var der bedst Tid til at køre ud uden at forsømme noget i Hus eller Mark. En Ulempe var der ved den Form for Selskabelighed, at man kunde risikere, at den Familie man vilde besøge ikke var hjemme, jaa saa kørte man, hvis der ikke var altfor langt, til næste Sted eller vendte slukøret tilbage. I Hjarup Præstegård, hvor Bedstemor næsten aldrig tog ud og en af Tanterne som Følge deraf altid skulde være hjemme, risikeredes det ikke saa let, derfor kom der ogsaa saa mange.

Saa vidt jeg ved var det i 1837 Bedstefar kom til Hjarup, og i 1843 fandt den store Begivenhed, den ældste Datters Bryllup, Sted. Det var egentlig den første Familiefest, der blev fejret; Barnedaab og navnlig Kon-

men Bryllup og Begravelse, det skulde være saa storartet som muligt, og saaledes vilde Bedstefar ogsaa have sin Datters Bryllup; han kunde godt til daglig gnave lidt over en Skilling; der blev givet galt ud, men naar det skulde være, sparede han ikke paa Daleren, og saa var det bedste ikke for godt. Jeg har saa ofte hørt det Bryllup beskrevet af Tanterne, at jeg sommetider syntes jeg selv har været med. Den 11 te August (min Faders Fødselsdag) 1843 blev en Dag der blev uforglemmelig, vist for hele Byen. I Haven tumlede Bedstefar med to Tusindkunstnere, Gartner Veerup fra Kolding og en Gartner Lyneborg fra Vamdrup, der i mange Aar tilsaa Haven, naar han kom om Foraaret, ja saa var der ingen der kunde tvivle om, at det var Foraar, hans Kundskaber i Havevæsenet var vist ikke store, men de blev erstattede af en stor Selvfølelse, og nu skulde Haven, der ved Bedstefars Tiltrædelse var saa forsømt, rigtig sættes istand til denne Lejlighed; der blev lavet en Høj i et Hjørne af Haven ud til Vejen, der blev drukket Kaffe paa selve. Festdagen og danset paa Græsplænen om Aftenen. I Gaarden blev Drengene fra Byen sat i Arbejde med at luge Græsset fra Stenbroen, og Bedstefars Stolthed, Møddingen, blev pudset og glattet, at den rigtig kunde præsentere sig, men den største Travlhed var dog inden Døre, der blev vasket og skuret, brygget og bagt og slagtet og lavet, Bønderkonerne kom med Æg og Smør og Fløde, alt skulde jo laves hjemme, jeg kan ikke huske nu hvormeget Smør, det var der blev brugt, alene til at lave Butterdejgssnitter af, men det var rent utroligt. Hvor besværligt hver lille Ting var, kan man jo slet ikke tænke sig nu, Kaffebojlerne kunde kun faas i raa Tilstand, de skulde brændes og males hjemme, hvad der var et stort Arbejde, særlig hvor der, som nu ved denne Lejlighed eller andre større Selskaber, skulde bruges meget, stødt Melis kantes ikke, man

hugges eller rives eftersom Brugen skulde være. Staal Gaflerne skulde skures blanke som Sølv, de blev først gnedne paa en Tørv og saa rensede, Lysesaksene skulde pudses, og saaledes kunde jeg blive ved. Møblerne i Præstegaarden var paa den Tid betrukne med Møbelsirts, der var syet paa, det skulde sprættes af, vaskes, stives og sys paa igen, ikke at tale om de store Himmelsenge med deres Omhæng. Eller tænk blot paa al den Kødfars, der skulde laves uden Maskine, uden Kødsuppe med Kødboller kunde ingen Højtid tænkes, og det baade ude og inde, det var jo nemlig saadan, at Gæsterne alle kom kørende med egen Befordring, og saa var der alle de Kuske, de skulde jo ogsaa til Gilde, Bedstemor sagde altid: "det er Kuskene, der skal rose Gildet", og det var ogsaa en stor Skam for en Husmoder, naar de ved Hjemkomsten erklærede, det havde været en daarlig "Høtte". Belysningen var paa den Tid kun Lys, Tællelys til dagligt Brug, Stearinlys naar der kom Fremmede, de første blev støbt hjemme, de sidste kom fra Christiansfeldt; en Gang om Aaret kom der en stor Kasse, og hvor var det en Fornøjelse at pakke de fine glatte Lys ud; derfra kom ogsaa de store Alterlys til Kirken, det var altid Vokslys, der kunde ikke tænkes at bruges Stearinlys, de var egentlig ikke saa smukke som Stearinlysene, mere gullige i Farven, men var langt drøjere og lyste bedre, og nu til denne Bryllupshøjtid, hvor alt skulde være komplet blev der bestilt smaa Vokslys, det var en stor Luksus. I det Hele tage skulde alt, naar det skulde være noget ekstra godt, være fra Christiansfeldt eller Haderslev (det var dog navnlig Manufakturvarer særlig Klæde), Kolding var dengang en daarlig Handelsby. Der blev saa sendt Vognene 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Mil til Christiansfeldt efter Varer, det var særlig som omtalt Lys og saa Kød, det kunde forresten helt op til Nutiden faas aldeles ekstra der. Konditoriet var ogsaa berømt, det var ikke alene de berømte Hon-

ningkager, men særlig Kransekage, saa det var ikke saa sært at Bryllupskagen, et stort Overflødighedshorn ogsaa skulde komme derfra, men en saa skrøbelig Vare turde ikke betros til en stiv Fjællevogn, og saa maatte Stine Jeppes, der ellers to Gange om Ugen gik til Kolding og hentede Brød og Post hjem, hun havde to store Kurve i et Aag over Nakken, spasere til Christiansfeldt og hente Kransekagen hjem.

Liggende Gæster var der ogsaa bl. a. J. erichau fra Assens m. fl. Endelig var dog Forberedelserne i god Tid endte, og Alle samlede Aftenen før i Bedstefars Værelse for ikke at gaa paa de renskurede Gulve, da der pludselig lød Musik i Gaarden, og der stod et lille Selskab Zigøinere uden for; det var hele Ungdommen fra General Diirings paa Vamdrupgaard, der efter tysk Skik (Polter Abend) kom for at bringe Bruden Gaver og Lykønskninger; de maatte jo saa ind og trakteres, og da det nylig havde regnet, saa var ved deres Bortgang de hvide Gulve forvandlede til sorte, saa Pigerne, der iforvejen vare trætte, maatte til at skure paany, og det kneb at faa Gulvene tørre til næste Morgen, da Vinduer og Døre jo ikke kunde staa aabne om Natten, saa det var en blandet Glæde, om end Meningen var nok saa god. Selve Bryllupsdagen var Vejret straalende, Haven var oplyst med kulørte Lamper, som Brødrene fra København havde sørget for, og der blev danset paa Græsplænen. Da Brudeparret om Aftenen skulde køre til deres Hjem i Kolding, kunde det nær være gaaet galt, paa Grænsen af Hjarup Sogn havde Jeppe, der ogsaa vilde vise sig, samlet en Flok af Byens unge Karle, der laa skjulte i en Grøft og skulde afgive en Æressalve, naar Brudeparret kørte forbi; det skete ogsaa, men den pludselige Knalden og Indhyllen i Røg og Damp, da de holdt Bøsserne lige mod Vognen, gjorde at Hestene stejlede lige i Luften, og var en Del af de unge Karle ikke øjeblikkelig sprungen til og faaet Tag i dem, kunde der let være sket en Ulykke, nu blev det dog kun til, at Bruden fik en or-

79

dentlig Forskrækkelse ud af den Æresbevisning. Dagen efter Brylluppet skulde Familien og alle Gæsterne til Middag hos de Nygifte, hvad jeg nok synes var lidt store Fordringer at stille til en ung Kone, men det meste af Maden kom nok fra Hjarup, og desuden havde hun faaet Præstegaardens Faktotum, Rebekka

fra Heden, som jeg senere skal omtale, med i den første Tid; imidlertid vilde Tante Marie rigtig brillere og vise sin Dygtighed ved at servere en stor Prinsessebudding, men hvordan det nu var, de har vel været saa optaget af at drøfte Gaarsdagens Begivenheder eller den Ene stolet paa den Anden, saa de havde glemt Æggene, og da Buddingen kom paa Bordet var der kun en lille Klat sammenfalden klæg Dejg; det var jo en skrækkelig Begivenhed, Rebekka græd hele Dagen og Tante M. fik saadan Skræk for Buddinger, at der gik flere Aar, inden hun igen turde forsøge sig, ja, egentlig var hun aldrig rigtig rolig, naar Menuen lød paa Budding. Noget Varsel for Fremtiden blev det dog ikke, mange store og gode Middage er senere serveret i det Hus. I Fyrrerne, vistnok 1845 og 47, blev begge Sønnerne teologiske Kandidater, min Fader fik temlig hurtig en Plads som Huslærer i Nebel Mølle ved Kolding hos en Møller Kampen, og uagtet hans Ophold der ikke blev af lang Varighed, stod han dog stedse i Venskabsforhold til Familien. Onkel Carl, der havde arvet en Del af sin Moders svage Nerver, saaledes at han bl. a. hele sit Liv igennem altid led af Svimmelhed ved Uddelingen af Nadveren, var efter endt Eksamen saa forlæst og overanstrengt, at det blev besluttet, han foreløbig skulde blive hjemme og hjælpe sin Fader med Præstegerningen i det udstrakte Sogn, men naar han skulde forsøge sig i at prædike eller holde en Lejlighedstale, var det ham som det Hele gik i staa for ham, og han kunde slet ikke. Da Lægen nu raadede til om muligt at lade ham rejse lidt og komme helt bort og faa andre Indtryk, da greb Bedstemoder Lejligheden til at faa et længe næret Ønske opfyldt. Hun havde

i

80

alle de Aar, siden hun som ganske ung kom fra sit Hjem, stadig vedligeholdt Forbindelsen med og staaet i Brevveksling med sin eneste Søster og hendes Slægt, og hendes Haab havde været, at hendes Børn engang kunde opnaa, hvad hun ikke havde kunnet, at komme derover og læres deres tyske Slægtninge at kænne, saa der ogsaa af den yngre Slægt kunde knyttes et Baand, der kunde holde i de kommende Tider; hun fik nu sat igennem, at Onkel Carl kom derover, hun havde nok tidligere nærmest tænkt sig en af Døtrene, men nu laa dette jo lige for, og Bedstefar gav da ogsaa sit Samtykke, da Kaarene i

økonomisk Henseende stadig gik fremad i Hjarup, og særlig nu da der ingen Udgifter mere var med Sønnerne, og Onkel Carl blev saaledes den Første, der til stor Glæde ikke alene for Bedstemor, men ogsaa for Slægten derovre, kom til Ostfriesland. Han blev modtaget med aabne Arme, og ef terhaanden blev Vejen banet for Samkvemmet, min Fader var der saaledes et Par Gange og min Tante Marie, der et Par Aar i Træk var ved Badestedet Ems for en daarlig Hals Skyld, lagde ogsaa Vejen derom; ofte havde der været Tale om, at nogle af Bedstemors Søsters Børn skulde komme hertil, men det var aldrig blevet til noget, der var i det Hele 6, 3 Sønner og 3 Døtre, hvoraf den Ældste, en Datter, var gift med en Pastor Manshalt, vistnok ogsaa i Emden, men endelig i 1868 kom en Datter Agnes Tholens hertil. Bedstemor, der dengang var meget svag, nedbrudt af Nervegigt, saa hun kørte i Rullestol, og et Par Aar før havde haft et apoplektisk Anfald, som endogsaa en Tid berøvede hende Mælet, blev ved at sige: "for sent, for sent", men da hun endelig kom, var hendes Glæde dog stor, og det var som om hun den Sommer helt levede op. Agnes Tholens var her hele Sommeren fra Maj til Oktober og Alle holdt meget af hende, jeg var ikke konfirmeret endnu, og hun var vistnok 38 å 39 Aar, men jeg sluttede mig meget til hende, vi lagde Planer op om at jeg skulde besøge hende, naar

81

jeg blev voksen, og Bedstemor var saa glad over, at jeg, der var temlig flink i Tysk, nu kunde overtage Korrespondencen og maatte love hende at vedligeholde samme, hvad jeg ogsaa gjorde et Par Aar, men saa fik vi pludselig Underretning om, at hun der dengang vist var et Par og 40 havde giftet sig med en Købmand og flyttet fra Emden, jeg kan ikke huske nu hvortil, og uagtet baade jeg og en Tante skrevet Par Gange, hørte vi intet, indtil der en Gang kom Brev om Hjælp for at redde hendes Mand fra Fallit, men da det var en temlig stor Sum, det drejede sig om, og ingen jo kænte Manden eller vidste om der var noget ved ham, eller det kunde nytte, saa nægtede min Onkel Kralund, der var den Eneste der kunde være Tale om, der kunde have gjort det, at indlade sig herpaa, og siden hørte vi aldrig mere derfra, uagtet der igen blev skrevet et Par Gange, saa Forbindelsen kunde dog ikke opretholdes efter Bedstemors Død, men da der vel utvivlsomt maa være Spor af Familien i

Emden eller Omegn, Pastor Mansholts havde ogsaa flere Børn, kunde det være morsomt om maaske nogen af de Unge her kunde faa Lyst til engang at gøre et Forsøg paa at finde og knytte Traaden igen. Onkel Carl kom imidlertid rask hjem, men vilde dog nu ikke straks forsøge sig paa Præstegerningen igen, men fik Plads som Huslærer hos Forpagter Sehusen Espe, hvor han senere blev forlovet med en af sine Elever, Johanne Sehusen.

De begivenhedsrige Aar 1848-51 mærkedes jo særligt i Hjarup, der dengang kun var  $\frac{8}{4}$  Mil fra Grænsen, og meget har jeg jo hørt fortælle derom, og enkelte Træk der særlig har fæstnet sig i min Hukommelse vil jeg medtage her. Min Fader har fortalt, at et af de første Indtryk de fik af Krigen, var at han og hans Broder Carl, om de var hjemme i Ferie (rimeligvis i Paasken) ved jeg ikke, men de laa da og sov, da en Patrouille af Schlesvigholstenere kom styrtende ind og lagde Geværerne over Brystet paa dem med Udraabet: "sind

82

hier Dänen?" hvortil Onkel Carl ganske koldblodig svarede: "wir sind alle Dänen". Der var rundt om i Nabosognene, ja i selve Vamdrup Sogn i Bastrup, en Mængde Hjemmetyskere, der straks sluttede sig til Schlesvigholstenerne, og af dem blev saavel i 1848 som senere i 64 Hjarup Præstegaard udpeget som et Sted, der særlig skulde passes paa. Bedstefars patriotiske Sindelag var jo noksom bekænt og navnlig Hjemmetyskerne hadede han af et godt Hjerte og har maaske nok ikke altid, ærlig som han var, været forsigtig i sine Udtalelser, nu var der angivet at der skulde være skjult nogle danske Dragoner i Hjarup, og saa maatte de findes i Præstegaarden, som de trods alle Forsikringer om, der Ingen fandtes, gennemrodede paa Kryds og Tvers, et særlig godt øje havde de til den store Bagerovn, men nogen Fortræd ud over at rode rundt gjorde de dog ikke; Dragonerne fra en forsinket Bagtrop fandtes virkelig i Byen, gemt paa et Høloft hos en af Bønderne, og medens der saaledes blev søgt efter de'm i Præstegaarden, slap de i Karlenes Tøj lykkelig og vel ud af den anden Ende af Byen. En Episode Tanterne aldrig kunde glemme, var det lange Vogntog med Saarede, der vistnok fra Bov kom gennem Hjarup, hvor de laa paa Halm i Bunden af Høstvogne, og Halmen tidt helt rød af Blod fra Forbindinger, der havde løsnet

sig eller fra Saar, der maaske slet ikke havde været forbunden, og saa den lange Kørsel paa de daarlige Veje, og hvorledes Bedstefar stod næsten hele Dagen udenfor Præstegaarden med Vin for at styrke og læske dem og tale trøstende Ord til dem, og da gjorde han ingen Forskel paa Tyske og Danske, tog sig snart mere af Tyskerne, som han jo rigtig kunde tale med. Slesvigholstenerne, i det Hele Tyskerne eller som det altid hed Fjenden, blev nærmest betragtet som en Bande Røvere, der drog frem myrdende og plyndrende Alt, hvad de kunde; om de ogsaa har haft noget paa deres Samvittighed, var det dog meget overdrevet, men der-

83

for udbredte der sig en panisk Skræk, naar det hed: »nu kommer de!" Folk var som vilde, flere flygtede fra deres Gaarde, Sølvtoj og Værdisager, ikke at tale om Penge, blev gravet ned i Jorden eller hejst ned i Brønden, et almindeligt Skjulested, men da det gerne var i Poser, hændte det rigtignok ogsaa, at Posen raadnede og Indholdet forsvandt. I Hjarup kom der ogsaa Indkvartering. og jo da særlig i Præstegaarden, ogsaa der blev der gjort store Forberedelser til at tage mod de frygtede Oprørere, alt Sølvtoj blev pakket ned i en Trækasse, gjort til det Brug med en forsvarlig Hængelaas for, en dito med det fineste Dækketøj og Lagener, og sat ind i Skorstenen i Bedstefars Værelse; Skorstene var næsten saa store som smaa Værelser, med Laager ind til som smaa Døre, en Bogreol med Bøger sat for, saa var det godt gemt og forblev da ogsaa uantastet, men der var mere end det, der maatte gemmes. En Aften, da Familien sad samlede i Dagligstuen, kom en Gaardmand fra Byen styrtende ind; han, der forstod en Del Tysk, havde hørt at Officererne indbyrdes havde lagt Raad op om, at de om Natten vilde ned og besøge Præstens smukke Døtre, og raadede nu Bedstefar til at sende dem bort snarest muligt; for Natten kunde de være hos en Broder af ham, der boede i den anden Ende af Byen. Nu blev der stor Hurlumhej, Tanterne blev ledsaget til den omtalte Gaardmand og puttet ind i et lille Rum bag deres eget Soveværelse, alle tre i en Seng, hvor de nær var bleven kvalt i et Bjerg af Dyner og Mangel paa Luft, ophidsede var de vel ogsaa bleven, for de sagde altid senere, det var den skrækkeligste Nat de havde oplevet. Hjemme i Præstegaarden fik Bedsteforældrene travlt med at lægge Planer og faa Tøj pakket sammen, man var bleven enige om at se at

faa dem over til Fyn, hvor der ingen Fjender var, for Bedstemor var det jo svært at skulle undvære alle sine Døtre i en travl Tid med Indkvartering, men alle Hensyn maatte jo vige. Det Hele har saa maaske kun været blind Allarm eller Spøg ind-

84

byrdes mellem Officererne, for der kom Ingen, hverken den Nat eller senere. Næste Morgen tidlig blev saa Tanterne under behørig Ledsagelse kørt til Kolding, men undervejs maatte de ind til Sprechlers paa "Virkelyst" og drøfte Situationen, og det havde til Følge, at de saa heller ikke turde beholde deres Datter hjemme, men hun og en Veninde skulde støde til i Kolding den næste Dag. I Kolding var hos Onkel Kralunds en Halvsøster til ham, en meget smuk ung Pige, Caroline Strøm; ja, naar de Andre skulde bort, maatte hun jo ogsaa med, ialt blev de 9, der i en Robaad fra Kolding kom til Middelfart; der skulde de saa tage ind paa et Hotel, fortælle hvorfor de var flygtede og spørge, om de ikke derfra kunde skaffe dem et billigt Logis paa Landet hos en Bonde, det var saa Meningen, Fru Sprechler skulde komme derover, naar hun fik Huset lidt indrettet, hun har vel nok haft Forstaaelsen af, det ikke var saa helt i sin Orden at sende saadan 9 unge uerfarne Piger ud paa egen Haand, hun blev imidlertid syg, den Kræftsygdom, hun senere døde af, kom netop til Udbrud, og saa maatte de passe sig selv. Saa naive var de, at da de kom til Middelfart sad de oppe om Natten i Mørke, fordi de mente det var billigere, naar de ikke gik i Sengene eller brændte af Lysene; det lyder næsten utroligt, men de har fortalt det saa tidt. Sammenholdt med en anden Begivenhed, de ogsaa ofte har talt om, kan man nok forstaa baade deres Naivitet og tillige Bedstemors Upraktiskhed: det var engang de Alle 3 skulde til København, til Kaptain Olsens, og nu var der jo bedre Raad, saa Bedstemor havde faaet dem rigtig fint udstyrede, og de var jo henrykte over al den Stads og vigtige over at komme med saadan en Garderobe, det var især hvide klare og Musselins Kjoler, som der brugtes saameget dengang, og de maatte jo ikke krølles, saa fandt Bedstemor paa, at de oppe paa Loftet havde en lidt mindre Udgave af de store blaamalede Kister man bruger paa Landet, navnlig til Sengetøj, der kunde Kjolerne

ligge i hele deres Længde, og med den drog de saa til København, til en mindre Lejlighed paa 3die Sal i Læderstræde. Kaptain Olsen var nede og tage imod dem, han var temlig heftig og han rasede og spurgte om de selv vilde ligge i den; Droskekudskens grinte og sagde, den Kuffert maatte de have Flyttmænd til, - hvordan de saa fik den op, ved jeg ikke, men besværligt havde det været, og den Historie maatte de tidt høre for; de rejste aldrig mere med Kiste.

Men det var Fynsrejsen, jeg kom bort fra. De bleve altsaa indkvarterede hos en Bonde i en Landsby, Lille Laage, hvor der var meget smukt, men der var et utroligt Griseri, hvor de var, og Kosten ussel; den første Dag havde de spurgt dem, om Jomfruerne kunde lide Æggekage, hvortil de svarede ja, men da de havde faaet Æggekage hver Dag i 8 Dage, kunde de næsten ikke faa den ned, og de gik nu paa Opdagelsesrejse i Omegnen, indtil de fandt et, som de syntes passende Sted, i Landsbyen Skrillinge; der fik de en hel Sal til Raadighed, der blev sat nogle Senge ind, ellers var der ingen Møbler og ingen Gardiner, men hvad brød de sig om det, - det var Foraars, og de strejfede ude omkring og havde ikke Brug for møblerede Saloner, kun en Ting savnede de, Vandtøj, og navnlig et Toilet Møbel; da de beklagede sig over det, lovede Bondekonsen, deres Karl skulde tage et med hjem fra Byen, men hvo skildrer deres Forfærdelse, da han kom med en vældig stor brun Syltekrukke eller Stenkrukke og paa Forespørgsel svarede: han havde sagt, han skulde have en Del med hjem til ni Jomfruer og pisse i.

Var de saaledes lykkelig undgaaet Schlesvigholsterne, saa var de paa den anden Side kommen saa at sige midt i den danske Hær; der var danske Tropper overalt paa Fyn, men det var jo Venner og ikke Fjender, saa det kunde jo ikke gøre noget, - at de maaske ogsaa kunde være farlige, den Tanke faldt dem aldrig ind, de var unge, muntre, livlige, havde ikke noget at be-

stille, saa de kom snart igang med Officererne, de dansede næsten hver Aften, og det var et lystigt Liv, senere fik de at vide, de havde staaet udenfor, naar de klædte sig af, de havde jo ingen Gardiner, men rigtignok heller ikke Lys. Rygtet om de

ni Jomfruer i Skrillinge bredte sig og kom ogsaa en af Familiens gode Venner for Øre, nemlig General Hegerman-Lindencrone, han laa længere borte i Qvarter, men fik Lyst til at undersøge den Sag lidt nøjere, han tog derhen og blev jo meget forfærdet ved at træffe alle sine gode Veninder der (skønt han nok havde en lille Anelse), han skrev saa til Bedstefar, at det slet ikke kunde gaa an, og han vilde nu drage Omsorg for, at Tanterne kom over til København til Boyes, de andre unge Piger kom saa hjem, og saaledes opløste det fynske Selskab sig, og med Vaabenstilstanden kom ogsaa Tanterne hjem for ikke senere at flygte., skønt Krigen jo brød ud paany, men en Oplevelse rigere, som de som Ældre slet ikke selv kunde forstaa.

Kampen i selve Kolding By og Gader berørte, naturligvis, ogsaa i høj Grad Onkel Kralunds; deres Hus laa saa at sige lige i Centrum, midt for Hovedgaden, hvor Kampen var haardest, - Fader, der som alt omtalt var Huslærer en Mils Vej fra Kolding, kom ridende ind i Byen for at se hvorledes det gik hos Kralunds; at min Fader, saaledes som jeg har kært ham, nogensinde har kunnet bestige en Hest, lyder for mig som et Æventyr, men har ikke desto mindre været sandt, han red altsaa ind i Byen, inden Gadekampen endnu var begyndt, men rasede udenfor saa Kuglerne strøg ind over Byen; Panik og Rædsel herskede allevegne, Folk flygtede uden Sans og Samling, Børn kom bort fra Forældrene, en Familie rendte med en tom Vugge, Barnet havde de tabt, men det blev da heldigvis samlet op af Andre; midt i al den Forvirring fik Far saa pludselig øje paa min Tante Marie, der styrtede afsted i Kuglereggen; han sprang jo straks af Hesten og spurgte, hvad hun havde at gøre der, jo, hun var da, som de mente, bragt i Sikkerhed i den anden

87

Ende af Byen, men nu skulde hun hjem og redde sin Kanariefugl. Far bad hende om snarest mulig at skrubbe tilbage igen, men nu var Vejen spærret, saa de skyndsomst maatte ty ind i deres eget Hjem. Min Onkel, der ikke havde villet forlade sit Hjem og alle sine Papirer, stod oppe i sit Kontor, der var paa 1 ste Sal, og gik hen til Vinduet for at kaste et Blik ud, og havde en lang Pibe i Haanden, - nogle af de fjendtlige Tropper opdagede ham og troede, det var et Gevær, han rettede imod

dem, hvorfor de affyrede en Salve mod ham, han havde imidlertid den Aandsnærværelse at smide sig ned, saa Kuglerne gik over ham og ind i Væggen ligefor, hvor de knuste et stort Spejl. Nu tyede de Alle ned i Kælderen, Onkel Kralunds Halvsøster Karoline var krøben derned før tilligemed deres Pige og Karl (de havde selv Heste og Vogn), og da der engang kom et rædsomt Brag, da der blev skudt paa Porten, fløj hun i sin Angst op paa Karlen, der sad paa Hug dernede, saa han senere sagde, at han havde aldrig tænkt, han skulde times den Ære at have Jomfru Karoline paa sit Skød. Det blev hun senere ofte, navnlig af Tante Louise, drillet med, saa blev hun vred. Ofte troede de, Huset var styrtet sammen over dem, og de var blevne begravne, men det blev staaende, og de slap uskadte op, men Kugler sad og sidder rimeligvis endnu over Porten som et Minde. Et andet sørgeligere Minde knyttede der sig til, idet Faders Ven, Frants Grønlund, blev saaret omtrent udenfor Kralunds Dør, og bragt derind, Benet blev sat af ham (bogstavelig savet af uden Bedøvelse); han laa en lille Tid og døde saa af Saarfeber. Tiden imellem Krigene og umiddelbart efter Krigen, da der var saa mange danske Tropper indkvarterede i Kolding og i det Hele taget langs med Grænsen, blev en uforglemmelig Tid for de unge Piger, og da særlig for Tante Clara som den Yngste, Tante Louise var jo alt ældre, og den alvorlige Tante Bertha havde ogsaa sagt Dansen Farvel, men Tante Clara nød de mange Baller, der var en Følge

88

af de mange yngre og ældre Officerer, der var samlede, hun opholdt sig dengang i Onkel Kralunds Hus, sammen med Onkel Kralunds tidligere omtalte Søster Caroline, der var meget smuk, og Tante Clara skal ogsaa have set godt ud, saa de var meget feterede Baldamer, hvad der vel ogsaa var en Følge af, at Kralunds Hus var Samlingsstedet for Officererne, og alle de højere Officerer indkvarterede der. Onkel Kralund var efterhaanden bleven en velstaaende Mand, de havde en af de største og i hvert Fald bedst beliggende Lejlighed i Byen paa Hovedgaden og lige overfor Byens dengang største og vel egentlig eneste ordentlige Hotel, hvor alle Officererne spiste og samledes; de havde selv Befordring og gjorde Køreture, og disse gik da, selvfølgelig, meget ofte til Hjarup Præstegaard, og snart lærte mange af Officererne selv, ridende, at finde Vej til

den gamle Præstegaard, hvor der altid var aabent Hus for de danske Tropper, og det bedste ikke for godt til dem, Tanterne har fortalt de engang i 14 Dage brugte 7 Toppe Melis alene til den hjemmelavede Punch, der i de Tider spillede saa stor en Rolle. Jeg ved ogsaa mere end En, der senere i Livet har sagt, de glemte aldrig den Tid, naar den ældre ridderlige Præst stod rank og statelig iblandt dem med løftet Glas og formanede dem og talte til dem, om hvad de skyldte deres Fædreland, ud af sin egen glødende Fædrelandskærlighed. Blandt dem, der særlig blev sluttet Venskab med, var den senere General Hegermann-Lindencrone, et Venskab, der varede Livet ud, han besøgte senere ofte Kolding og Hjarup med sin Familie. Morsomt var det at høre paa, naar Tante Caroline og Tante Clara som Gamle opfriskede Erindringerne om den uforglemmelige Tid og fortalte om deres Dragter, det var ikke som nu Silke og Kostbarheder eller Dragter købte eller bestilte, omtrent skaaren over en Kam, blot det er efter sidste Mode; nej, de lagde deres egen Personlighed deri, pyntede dem selv, det gjaldt om, hvem der havde mest Opfindsomhed, ja

89

Fantasi. Hvidt var det jo næsten altid, og saa let og luftigt som muligt, Tüll eller Tarletan, og saa har Tante Clara fortalt, hvordan hun gik i Skoven og plukkede det fineste Mos, hun havde en hvid Kjole med smaa Garneringer, og over hver Garnering var saa syet smaa fine Mosgrene; en anden Gang havde hun smaa Buketter af Vintergækker, Vedbendgrene o.s.v. Meget eftertragtet var de smaa lyserøde Maanedstroser, som dengang blev dyrket i Urtepotte i saa at sige hvert Husmandshus, nu er den omtrent forsvundet, fortrængt af andre finere Sorter, men ikke nær saa rigtbærende eller haardfør som den gamle, naar Tanterne saa skulde til Bal, gik de paa Jagt efter Roser, ikke alene i Hjarup men helt ind i Nabosognene; ofte bragte Konerne dem selv, naar det var rygtedes Frøknerne skulde til Dans. Tante Clara nød ogsaa den Ære at danse med selve Frederik den Syvende, hvad hun dog ikke satte saa stor Pris paa, da hun sagde han dansede daarligt. Stor Bestyrtelse vakte det i det Kralundske Hus, da der blev meldt Prins Kristian, den senere Kristian den Niende, skulde indkvarteres der; jeg har jo tidligere omtalt Stedets gode Beliggenhed lige for Hotellet, hvor han ogsaa skulde indtage alle Maaltider

blandt de øvrige Officerer med Undtagelse af en Kop The Morgen og Aften, men naturligvis blev der gjort store Anstrengelser, de bedste Værelser blev afstaaet og udsmykket saa godt de formaaede; den Dag, han skulde komme, strejfede Tante Clara hele Byen igennem for om muligt at skrabe lidt ~lomster sammen fra Potteplanter, hun undersøgte alle Vir:duer, det var den eneste Maade man om Vinteren kunde forskaaffe sig lidt Blomster, da fandtes der ingen Blomsterhandlere eller Gartnere, og hun var meget stolt over at have faaet et Par af de førømtalte smaa Maanedstroser og kunde overrække Prinsen. Den første Dag, han var der, skulde han saa have en Kop The om Aftenen Kl. 9 efter at have spist til Middag 6<sup>1</sup>/<sub>2</sub>; hans Tjener skulde sørge for det, men at Prinsen skulde nøjes

90

med lidt Franskbrød og The, det var noget, man aldrig kunde være bekendt, der skulde. et ordentligt Aftensbord til, og blandt andre gode Sager var ogsaa et helt røget Faarelaar, der var kommen fra Præstegaarden i den højtidelige Anledning og som kogt og dampende varmt blev sat paa Bordet til Trods for Tjenerens Protest og Fortvivlelse; de havde da ogsaa den Sorg at hele Faarelaaret med samt Tilbehør kom urørt tilbage tillige med en høflig Tak, men tillige en bestemt Protest om en Gentagelse, idet han udbad sig, at kun hans Tjener, der kendte hans Sædvaner, maatte faa Lov at sørge for hans Fornødenheder. Hvor længe han var der, ved jeg ikke, men han tog derfra ned til Sønderjylland til Hæren, og Tante Marie fik da alle hans Ordener og Kostbarheder at gemme, og han glemte aldrig Kralunds; han havde ved Afskeden sagt til min Onkel, at hvis han havde noget Ønske, det stod i hans Magt at opfylde, eller noget, han kunde være ham til Tjeneste med, skulde han henvende sig til ham, noget min Onkel dog aldrig gjorde Brug af, dels vel fordi han ikke trængte til det, men selvom han havde gjort det, tror jeg aldrig han vilde benyttet sig deraf, den Slags laa slet ikke for min Onkel. Imidlertid blev han dog udnævnt til Kammerassessor, senere til Kancelliraad, og i 1864 fik han Ridderkorset, men det var ærligt fortjent for et stort og brydsomt Arbejde i Forplejningskommissionen, men da han var oppe og takke for det, udtalte Kongen sin Forundring over, han aldrig havde set ham oppe hos sig. En Gang min Onkel var

i Fredericia og tilfældig var paa Perronen, ventende paa et Tog, kom Kongen igennem med Ekstratog, han stod ved Vinduet og opdagede ham straks, han raabte ud: "Goddag, Kralund". Mange Aar efter, da en Deputation fra Kolding var hos Kongen, sagde han: "at Kralund er død, ved jeg, men hvordan har hans Enke det, og hvor lever hun?" Det har vel ikke været saa let, bagefter, at komme ind i de gamle Folder igen i Præstegaarden, et Par Begivenheder

91

i Familien hjalp vel over det; i 1851, ligesom Tropperne drog ud af Kolding By, blev der født en lille Pige hos Kralunds, der er eneste Barn, og da hun kom efter 7 Aars Ægteskab, var det jo ikke saa underligt, at hun blev modtaget med stor Glæde, ogsaa af Bedsteforældre og Tanter. Dernæst kom min Fader som Kapellan højt op i Jylland, Estvad ved Skive, hos en Pastor Gad, der var sindssyg, men havde faaet Lov til et Aars Tid at holde Kapellan paa eget Ansvar for at prøve om han muligt kunde komme sig; hans Broder, Provst Gad, var Sognepræst i Kolding, kom til Kralunds, havde ogsaa været i Hjarup Præstegaard og kendte godt Fader, da nu Broderen skulde have Kapellan, havde han straks sin Opmærksomhed henvendt paa Fader, som han mente egnede sig dertil, som en besindig rolig ung Mand, det var jo nemlig en temlig vanskelig Stilling, da han skulde være ansvarlig for Embedets Styrelse og dog samtidig være under Sognepræsten. Fader var da heller ikke meget tilbøjelig dertil, men gik dog tilsidst ind derpaa, da det var paa temlig gode Vilkaar og forholdsvis tidlig at komme ind i Præstegerningen. Han blev da ogsaa udnævnt, og det gav jo Anledning til stor Travlhed i Hjemmet, det var jo som at sende Sønnen ud paa en hel Udenlandsrejse, det tog i det mindste lige saa lang Tid at komme saa langt op i Jylland som nu til Berlin eller Paris, ja længere; det foregik jo pr. Deligense og maatte overnattes et Par Steder, stort Udstyr skulde der jo med, det var jo ikke til at sende noget saa langt bort, og saa var der Ordinationen i Ribe, hvortil Bedstefader fulgte sin Søn, og hvortil de kørte med Præstegaardens egen Befordring, og da Bedstefader jo var saa nænsom over sine Heste, maatte de kun køre Fod for Fod, og kom de til en Kro skulde de ind for at Hestene kunde hvile; Fader mindedes altid den Ribe Tur som noget skrækkeligt. Begyndelsen i hans nye Stilling var just

heller ikke lovende, Præsten modtog ham med de Ord: "naa, saa det skulde være den ny Kapellan, nej,

92

her løber saa mange Landstrygere rundt". Imidlertid blev han da indsat i Embedet af Provsten og prædikede for en stuvende fuld Kirke og til Provstens fulde Tilfredshed, desto større var hans Forundring, da han næste Søndag saa Kirken omtrent tom; han var gaaet tidlig over i Kirken, og da var der vel en halv Snes Mennesker i Kirken, og Flere kom der heller ikke, han kunde jo ikke begribe det og spekulerede over, om der var noget i hans Tiltrædelses Prædiken, der kunde have mishaget, for vel var han klar over, at Mange var kommen af Nysgerrighed den første Søndag, men han syntes dog Springet var for stort, - saa ligesom han staar paa Prædikestolen lød der en Dundren og Banken paa Kirkedøren, det viste sig saa, at hele Menigheden stod ligesaa uforstaaende udenfor, det viste sig nemlig at Præsten havde laaset Kirkedøren. Præst og Degn har jo hver sit Sæt Nøgler, men de blev saa frataget ham. Senere generede han dog ikke Fader, da han sjældent var hjemme, men rendte i Moserne for at drive Vildgæs hjem. Hans største Skræk var Skrubtudser, for at værges sig mod dem gik han altid med en tyk Stok, og han var helt ude af det, naar han havde set en. Han spurgte engang Far: "hvem har lavet dem", og da Svaret lød: "det ved De jo nok, Pastor Gad", sagde han: "vil De bilde mig ind Vorherre har gjort saadan noget Skidt?" I det Hele var det et meget uhyggeligt Opholdssted med den sindssyge Mand, og Pastorinde Gad var næsten altid syg og sengeliggende, og da hun døde efter godt et Aars Forløb, blev Præsten afsat fra Embedet og kom paa Viborg Sindssygeanstalt, hvor han døde som en ældgammel Mand. Saa var Fader nu ledig men blev konstitueret i Embedet til en Eftermand blev udnævnt, og inden den Tid var udløbet, blev han antaget som Kapellan hos en Pastor Hjorth i Ørum Viskum og Vej rum ved Viborg. Det var et helt forskelligt Hjem, Fader nu kom ind i, Pastor Hjorth var om end legemlig svag, han led af en Hjertefejl (for stort Hjerte) med svære Anfald af Aande-

93

nød, saa dog en meget aandsstærk Mand og en meget myndig Mand, meget aristokratisk, hvortil hans stadige Omgang med

de nærliggende Herregaarde, særlig Tjele, vel ogsaa bidrog. Bønderne agtede ham og saa op til ham som til en anden Herremand, men noget Forhold imellem dem udenfor Kirken var der ikke, de forstod ikke ham og han ikke dem; engang var han dog sammen med Fader til et meget stort Bondebryllup (Forpagteren af Præstegaarden), saa der har han vel ikke godt kunnet undslaa sig, men da de sad ved Bordet og Suppen blev baaret ind, saa han, at idet den Terrin, der som en stor Herlighed skulde sættes foran Præsten (ellers kom den ind i Fade) blev sat paa Bordet, var den saa fyldt, at den der bar den, kom til at sætte en Finger ned i den, og øjeblikkelig rejste han sig op og gik; heldigvis mente de, han var bleven syg, Fader troede det iøvrigt ogsaa, for den Slags Bagateller generte aldrig ham, han saa dem simpelthen ikke, det var først da han kom hjem til Præstegaarden, han fik Forklaringen. Det var nu ganske vist ikke altid saa rart at komme til Bønderne der, for naar Præsten kom skulde han jo traktes, og det bedste, de vidste at komme med, var stegte Aal og Puddersukker og Chokolade til, det var jo en lidt drøj Kost, og det kostede Far, der færdedes meget mellem Bønderne der, stor Umage at faa dem gjort begribelig, at han havde en svag Mave og derfor maatte give Afkald paa saadanne Delikatesser; saa maatte han da under store Beklagelser nøjes med Kaffe, der altid blev serveret med Kandis til, og der gjaldt det saa om at være paa sin Post og gaa uden om de Stykker, der vare glatte og runde, de havde nemlig gjort Tjeneste før, idet man gerne til en Kop Kaffe i bedste Tilfælde bed af et Stykke, men ellers tog i Munden og sugede paa det, saalænge Kaffen varede, og saa lagde Resten tilbage i Sukkerskaalen.

Pastor Hjorth havde mistet sin Hustru et Aarstid før Fader kom der, saa hende har han ikke kendt per-

94

sonlig, men hun var vistnok en Modsætning til hendes Mand, for hun var umaadelig afholdt og skal have været meget for Menigheden, derom vidner ogsaa følgende lille Digt, jeg fandt mellem nogle gamle Breve; ja der var forresten flere, men dette syntes jeg var det kønneste.

VED PASTORINDE HJORTHS GRAV

Den, som har vandret Livets Gang  
Som Du - saa tro og længe,  
Og syslet hele Dagen lang  
Kan nok til Hvile trænge.

Staar ej paa Marmor din Bedrift  
Med gyldne Ord opregnet,  
Dybt staar dit Navn med Runeskrift  
I mange Hjerter tegnet.

Kun over Gravens Muld iflæng  
Det kolde Marmor brammer,  
Men Kærlighed har redt din Seng  
I Dødens Sovekammer.

Skøndt uden Glimmer var din Færd,  
Din hele Vej til Døden,  
Dit Venskab var langt mere værd  
End prøvet Guld i Nøden.

Du var en hellig Trøstens Aand  
I Armods dunkle Kroge,  
Og mangel Taare strøg din Haand  
Fra Sorgens Øjenlaage.

Du ofte har om Glæde drømt  
Men vaagnet op til Smerte,  
Dog har Du Sorgens Bæger tømt  
Med et taalmodigt Hjerter.

To Blomster rev den kolde Død  
Bort fra din Myrtehave;  
Din Taare som en Balsam flød  
Ned paa de stille Grave.

Der hviler nu et Kløverblad  
Dybt under Blomsterløvet,

I aldrig mer skal skilles ad;  
Farvel - Guds Fred med Støvet.

To voksne Børn var døde, en Søn paa 14 Aar og en Datter paa 18, af Brystsyge; der var nu kun en Datter tilbage, der styrede Huset for sin Fader. Denne Datter, der nylig havde mistet sin Moder, som hun havde været inderlig knyttet til, især efter at hun havde mistet baade sin Søster og Broder, var ikke meget glad over at skulle have en Fremmed i Huset, og havde taget det bestemte Løfte af sin Fader, at de ikke skulde have videre med Kapellanen at gøre, han skulde have Maden op paa sit Værelse og i det Hele taget passe sig selv. Men Pastor Hjorth led som omtalt af Hjertefejl og havde ofte svære Anfald med Besvimelse, og det hændte flere Gange Datteren var alene med ham, og hvor nødig hun vilde, maatte tilkalde Kapellanen, der imidlertid var hende til stor Hjælp, og naar Pastor Hjorth var bedre, saa var han, der ogsaa følte sig ene, saa glad ved Faders Selskab, at det ikke var længe han fik sin Mad op, men snart flyttede ind til Familien, og tilsidst ind i Datterens Hjerter, saa de inden ret lang Tid blev forlovede. For Pastor Hjorth var det en stor Glæde at se sin Datters Fremtid betrygget, som han havde ængstet sig meget for, da han ikke kunde efterlade hende noget, og han holdt uendelig meget af Fader, han skyndede da ogsaa af al Magt paa Brylluppet, da han gerne vilde se dem gifte inden sin Død, og 1851 fandt saa et stille Bryllup Sted i Ørum Præstegaard; Pastor Hjorth sad ned og viede dem, og nogle af Faders Sødskende var deroppe, Tante Louise var der nogen Tid iforvejen for at hjælpe med Udstyret. Pastor Hjorth levede dog næsten 3 Aar endnu, han levede ogsaa at se min Indtrædelse i Verden, som fandt Sted i 1853, men døde kort efter. Saa var Fader paany ledig, og denne Gang betød det mere for ham, da han nu havde Kone og Barn, og nødig

96

forlod han Ørum, han havde befundet sig saa vel der, holdt af Egnen og Menigheden, der satte megen Pris paa ham og ikke mindre paa min Moder, men uagtet hele Menigheden med Kammerherre Lüttichau til Tjele i Spidsen søgte om at beholde ham, kunde det dog ikke lade sig gøre, han var altfor ung til det store Embede, man skulde dog ellers synes, det maatte være en

ung til et Embede med 3 Kirker, men der blev vel ikke taget meget Hensyn til Menighedens Ønsker i de Tider. Med tungt Hjærte brød de saa i 1854 op fra Ørum, og Fader har senere sagt, han har aldrig følt sig saa tung i Sindet som dengang, det var som han havde en Forudfølelse af, at Lykken og Glæden ikke fulgte med fra Ørum. Foreløbig skulde det jo gaa til det gamle Hjem i Hjarup, men da Præsten i Vonsyld, Pastor Tolderlund, var syg og hørte at Fader kom hjem, vilde han gerne have ham til Vikar for  $\frac{1}{2}$  Aar; Fader gik ogsaa ind herpaa, men Kone og Barn vilde de naturligvis ikke have med, de blev saa indkvarterede i en stor Bondegaard, men det var om Vinteren, de kunde ikke faa det rigtig varmt, og det var ikke noget særlig hyggeligt Ophold. Bedstefader havde altid sagt, naar han blev 70 vilde han trække sig tilbage fra Præstegerningen og holde Kapellan, og dertil var Onkel Karl udset; Fader var jo ældre og havde allerede været Præst i flere Aar, han maatte lettere kunne faa Embede, og Onkel Karl, der jo ogsaa var forlovet, længtes efter at faa Foden under eget Bord, en Gaardmand i Hjarup gik ind paa at bygge et Hus, som han senere selv vilde benytte som Aftægtshus men foreløbig kunde lejes til Kapellanbolig, et pænt lille Hus med 4 Værelser og en dejlig Have skraanende nedad en Bakke, lige mod Syd endte den i en lille Eng, og det var kun 5 Minutters Gang fra Præstegaarden. Boligen var færdig og Alt i Orden, der ventedes kun paa Onkel Karls Udnævnelse, den kom ogsaa, men paa samme Dag var han bleven udnævnt til Kapellan for Hjarup-Vamdrup og Sognepræst til

97

Hammelev ved Haderslev; det var 2 forskellige Ministerier, det danske og det slesvigske; i det sidste sad Grev Moltke, paa hvis Opfordring han havde søgt Embedet, men aldrig tænkt sig Muligheden af at faa det, nu valgte han selvfølgelig at blive Sognepræst, og det blev saa Fader, der flyttede ind i Kapellanboligen, som han mente foreløbig, det blev i 15 Aar. Det var vist ikke saa let, efter hvad Fader har fortalt, for min Moder straks at finde sig tilrette i Familien, der var saa sammenlevet, og hvor hun nu kom som Fremmed og vist meget forskellig fra Svigerinderne; hun skal have været temmelig alvorlig, en meget udpræget Karakter, begavet, men meget lidt selskabelig anlagt, hun kom jo fra et stille Hjem, der næsten

altid havde været præget af Sygdom, dertil kom at jeg var et Stridens Æble, jeg skal have været saa grusom forkælet og Ingen andre end min Moder kunde komme mig nær; naar min Moder en sjælden Gang var ude med min Fader, maatte jeg blive oppe, selvom det blev nok saa sent, da ingen Andre kunde lægge mig i Seng; Tanterne havde engang prøvet paa det med det Resultat, at jeg skreg mig et Krampeanfald til og havde af og til Krampe hele Natten, saa det blev ikke gentaget. I det Hele taget skal jeg have været meget svag som Barn og altid givet Grund til Ængstelse og Bekymring, et helt Aar igennem havde jeg Koldfeber, og da de næsten havde opgivet alt Haab om at beholde mig, skrev Fader i Fortvivlelse over til en Fru Rørdam, der skulde have et Middel mod Koldfeber, en i den Tid udbredt Sygdom; hun sendte virkelig ogsaa en lille Pose, jeg skulde bære om Halsen, og fra den Tid kom jeg mig. Alt dette havde naturligvis taget paa min Moders Kræfter, og Far fik hende saa overtalt til om Sommeren at rejse op til gode Venner i Ørum for at vi begge rigtig kunde komme til Kræfter, han vilde saa hente os, men det skulde komme anderledes. En Søsterdatter af Bedstefar Lovise Baastrup var den Sommer i Besøg

98

i Præstegaarden, hun blev angrebet af, som der blev sagt, gastrisk Feber, men det var nok Typhus, thi snart bredte den Sygdom sig over hele Præstegaarden og videre ud i Sognet; i Præstegaarden blev først Tante Lovise temmelig haardt angreben, alle Pigerne, hvoraf et Par døde, en i Præstegaarden og en i Kapellanboligen, og det var næsten ikke muligt at faa nogen i Stedet, det hed: »vil Du til Præstegaarden og dø"; det var ikke nemt, da man i de Tider ikke kendte nogetsomhelst til Sygeplejersker eller Hospital, en Husmandskone fra Vamdrup meldte sig frivillig og undgik da ogsaa Sygdommen. Bedstefader, der ikke hele sit Liv havde kænt til Sygdom, maatte ogsaa bukke under, og ingen troede, at han der var 70 kunde være kommen over det, men hans kraftige Natur sejrede. Bedstemoder, Far og Tante Bertha var de eneste, der gik helt fri, Tante Clara var kun let angreben. Far var naturligvis glad over, at Mor var borte under den Epidemi, og det blev forbudt hende at komme hjem, men omsider syntes Sygdommen dog at have udraset og alt kommen nogenlunde i den gamle Gænge

igjen, og saa kom hun da ogsaa hjem med mig, men kort efter blev hun alligevel angreben; Hygiejne stod jo paa et meget lavt Standpunkt og Desinfektion ukænt, saa Smitten har vel været tilstede, og at hele Epidemien, der udgik fra Præstegaarden, uden Tvivl stammede fra Bedstefars Guldgrube, der ikke laa saa langt fra og ovenikøbet med Heldning nedad til den Post, der benyttedes til Drikkevand, det havde kun Far, der i det Hele var Fremskridtsmand og forud for sin Tid, øje for, men kunde ikke forandre noget ved det, som Bedstefar kaldte en latterlig Ide. Vel kom min Mor sig efter Typhus, men hendes Bryst var bleven angrebet, hun har vel haft Spiren, og efter en langsom Hensygnen døde hun Nytaarsaften 1857, og den Mor, jeg havde hængt saadan ved og der havde forkælet mig, var nu kun et dunkelt Minde, eller egentlig har jeg slet ingen personlig Erindring om hende. Jeg synes jeg kan huske,

99

at jeg sad paa min grædende Fars Skød ved Siden af Sengen, hvor hun laa som Lig med en Salmebog under Hagen, det maa vel have gjort et særlig stærkt Indtryk paa mig, og saa kan jeg huske Begravelsesdagen, alle de sortklædte Mennesker og selv havde jeg faaet en ny sort Kjole, som jeg var saa stolt over, og da min Kusine og jeg var ene hjemme med Pigerne under Begravelsen og vi kunde høre dem synge ovre paa Kirkegaarden, begyndte jeg at danse, hvorpaa min 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Aar ældre Kusine sagde: "man danser ikke, naar ens Mor bliver begravet". Straks, da Mor var bleven syg, var jeg kommen til min Tante i Kolding, og efter at jeg efter sigende skal have grædt omtrent en hel Dag og Nat, hvad jeg undertiden synes, jeg har et Indtryk af, slog jeg mig til Ro og glemte, at jeg engang havde en Mor, men som Ældre har jeg mange Gange savnet hende. For Far var det svært at komme over, han glemte hende aldrig og giftede sig aldrig igen; da jeg var bleven konfirmeret, rejste han med mig op til Ørum at jeg skulde se de Steder igen, hvor han havde været saa lykkelig. Nu var det jo et stort Gode for ham, at han var bleven ved Hjemmet og havde sine tre Søstre, der nu kunde tage sig af ham; en af dem blev Husbestyrerinde i Kapellanboligen, og jeg kom selvfølgelig ogsaa hjem igen, det var nu meget naturligt, men hvad der var det mærkelige var, at det var ikke en, der blev der, men de skiftede alle Tre et Aar ad Gangen, jeg kan ikke begribe hvorfor, og har aldrig kunnet faa

nogen Forklaring derpaa. Skønt jeg vil undgaa, saa meget som muligt, her at tale om mig selv, kan jeg dog ikke i denne Sammenhæng lade være at omtale den mærkelige Opdragelse jeg fik, som jeg tidt senere hen i Livet har undret mig over, og nok kunnet indse ikke var til Gavn for min Karakter; dette hvert Foraar at faa en ny Plejemor, og hvor rare mine Tanter end var hver for sig, var de dog meget forskellige, og jeg blev meget snart klog paa, at hvad der var forbudt af den Ene var til-

100

ladt af den Anden, og indrettede mig derefter; mest holdt jeg af den rolige alvorlige Tante Bertha, og hun var ogsaa den, der altid forstod mig bedst, som Barn kunde jeg ikke rigtig lide Tante Lovise, hun havde saa meget af Bedstefars Karakter, noget spydigt og satirisk, Tante Clara, der selv var saa barnlig, kunde lege med mig, men som Opdragerinde var hun vistnok umulig; jeg kan huske, at hun gerne græd naar jeg havde været uartig eller tog mig ned i Præstegaarden til Bedstemor. Far var saa optaget af Arbejde og meget lidt hjemme, og han føjede mig altid, han begyndte selv at læse med mig, da jeg blev saa stor, at jeg skulde begynde paa Videnskaben, men det kunde ikke blive til noget, det var altfor uregelmæssigt, og saa kom jeg, da jeg var 9 eller 10 Aar, i Huset hos min Onkel Kralunds i Kolding for at undervises sammen med min Kusine, altsaa under den fjerde Tante, og her blev jeg indtil jeg blev konfirmeret omtrent 16 Aar gammel. Far gik nu ganske op i Arbejde, og det var næsten utroligt, hvad han bød sig selv, og kunde overkomme, jeg har saa tidt tænkt paa det, naar der nu raabes saa meget op om at Præsterne er overlæssede. I 16 Aar var han Formand for Sogneraadet, som Præsterne den Gang skulde være, det kom vel ganske naturligt af, at Bønderne dengang gennemgaaende stod paa saa lavt et Standpunkt, at Ingen af dem kunde være det; der var Flere dengang i Sogneraadet, der ikke kunde skrive, og i de første Aar havde han bogstaveligt næsten alt Arbejde, idetmindste alt Skrivers alene, senere blev det jo bedre, da den yngre Slægt jo var langt mere oplyste og kunde tage deres Del; Formand i Skolekommissionen og jeg ved ikke hvad mere, men jeg har set ham sidde begravet i Papirer Aften efter Aften til langt over Midnat og skrive ved et osende Tællelys, som han i Reglen glemte at pudse, kun henimod 10 gjorde han et lille Ophold for

at gaa ned i Præstegaarden og sige Godnat til sine Forældre, det forsømte han aldrig naar han var hjemme.

101

For alt dette verdslige Arbejde forsømte han dog ikke sin Menighed eller det kirkelige Arbejde, faa Præster er vist kommen saa meget omkring i sin Menighed som han, eller aflagt saa mange Sygebesøg som han, i Hjarup idetmindste kunde det ikke tænkes, at nogen var syg uden at Far var der; i Vamdrup var det jo lidt vanskeligere, men meget ofte kom der Vogn efter ham til Sygebesøg, thi medens Far ikke var nogen fremragende Prædikant, jevn god kan man vel sige, havde han sin Styrke i Lejlighedstaler og ved Sygesengen, det har jeg hørt mange sige, at hans Bønner der, glemte de aldrig. Medens Vamdrup jo i Bedstefars og i Begyndelsen af Fars Gerning dér, kun bestod af spredte Byer og et eneste Hus ved Kirken, voksede der efterhaanden en stor By op om denne, særlig efter 1864, da Jernbanen kom, blev det en stor Stationsby med en 2200 Mennesker, saa det blev jo uoverkommeligt; det var meget almindeligt at Far om Søndagen til Sidsttjeneste (var der Førsttjeneste skulde han jo være tilbage i Hjarup til bestemt Tid, skønt det tidt kneb) kunde have en seks syv Børn at døbe og en Altergang paa over H undrede foruden at der kunde være Brudevielse og Begravelse, saa om Vinteren kom han sjelden hjem inden det var mørk Aften, ja ofte blev han der om Natten, naar hans Nærværelse krævedes næste Dag. Naar der var Skoleeksamen blev han der ogsaa i flere Dage, ikke at tale om ufrivillige Ophold naar Vejene var ufarbare, som en Jul han sneede inde i flere Dage, det blev et saa heftigt Snevejr 2den Juledag, at han ikke kunde komme tilbage til Gudstjenesten i Hjarup og først slap hjem til Nytaarsaften. Naar han saaledes maatte overnatte i Vamdrup boede han altid hos en Madam Krogh, en god Veninde af Familien, en usædvanlig oplyst og intelligent Bondekone; hun var Enke, Manden havde været noget forfalden og ved hans Død var der en hel Del Gæld, men hun styrede Gaarden, saa hun ikke alene klarede den, men blev en temlig velhavende Kone. Hun

102

skænkede Vamdrup Kirke et Orgel, hvad der var en stor

Sjældenhed i Landsbykirker paa den Tid, og saa lidt Forstaaelse var der for det i Menigheden, at de ikke vilde lønne nogen til at spille paa det; der var en Lærer ved en af Skolerne, der kunde spille Orgel, der var kun Tale om, at han skulde have, jeg tror det var 25 Daler, altsaa 50 Kr., men de Penge kostede det Fader en haard Kamp at faa sikret ham. Bønderne syntes det var unyttige Penge at give ud for saadan nogen Narrestreger som et Spilleværk i Kirken. Far forærede hun en dejlig lodden Pelts, og den Gave var hun heldigere med, den blev paaskønnet og hjalp ham godt i den aabne Fjællevogn i Storm og Regn. Desværre døde hun som sindssyg, bildte sig ind hun var fattig og undte sig knap Føden. Far holdt Bibellæsning om Vinteren, hver Uge skiftevis i Skolerne i Vamdrup, og i Hjarup hver 14de Dag, Fasteprediken i Fasten, naar saa dertil kom Konfirmandundervisning, som der blev lagt anderledes Vægt paa dengang end nu, kan det jo nok forstaas at hans Tid var optaget. Ofte kom der Vogn efter ham, tidt om Natten for at tage Syge til Alters eller til Hjemmedaab, som var langt almindeligere end nu, da de jo nødigt tog de smaa Børn i den kolde Kirke om Vinteren, og tidt havde de jo en lang Vej at køre med dem paa aaben Vogn, hvad der ikke saa sjældent havde til Følge, at de pakkede Barnet saadan ind i Puder, at det blev kvalt. Da der ofte skulde køres til Vamdrup, maatte Bedstefar holde et Par Heste næsten udelukkende til det Brug; Avlingen kunde nok besørges med to, nu blev der holdt fire og en Karl mere, men desuagtet var det staaende Strid mellem Bedstefar, der var saa øm over sine Heste, og Far; naar Far kom og sagde: "imorgen skal jeg have Vogn til Vamdrup", saa skændte Bedstefar altid: "skal Du køre igen? Du bestiller heller aldrig andet, Du gør altfor meget af det, min Søn", og Far svarede: "skulde det være rigtigt, kunde jeg behøve at køre hver Dag." Utallige er ogsaa de Gange, Far er væltet og været i

103

Fare ved saaledes at færdes ved Dag og Nat paa de dengang daarlige Landeveje, i Mulm og Mørke, ofte med uøvede Kuske, men kom aldrig til Skade; jeg tror det gjorde meget, at han altid sad fordybet i sine egne Tanker (han var meget distrahit) og aldrig lagde Mærke til, om Vognen hældede, eller tænkte paa der kunde være nogen Fare, saa han greb ikke for sig eller mærkede noget, før han laa der, han lod sig ganske rolig følge

med Vognen. Jeg kan huske engang fra de senere Aar, vi væltede i Mørke (jeg var med) og det saa grundigt at Vognen drejede helt rundt. Kusken fik nogle Skrammer, men vi slap helskindet derfra, men da vendte Far sig til mig og sagde blot meget forbavset: "kom Du ogsaa ud?" Det var forresten den gamle Kaleche, der saaledes endte sine Dage i en Landevejsgrøft, den blev aldrig til Vogn mere. De værste Farer han var udsat for, var da han engang kørte fra Kolding med General Dürings og Kusken var fuld, saa er der en meget høj Bakke, Hylkebanke, med dybe Skrænter ved Siden, Rækværk fandtes ikke, saa kørte Kusken ganske simpelt udenfor saa de bogstaveligt rullede ned, Heste og Vogn og det Hele - men slap ogsaa mærkelig godt fra det. En anden Gang løb Hestene løbsk og lige ud i en stor Sø, da troede han, de var gaaet til Bunds, men da Hestene var kommen lidt ud i det iskolde Vand, vendte de og svømmede med Vognen tilbage. Endnu et Bryllup stod i Hjarup Præstegaard, den yngste Søn Frederiks, han havde taget dansk juridisk Eksamen, været en Tid i Sønderjylland paa forskellige Kontorer; sidst i Haderslev, men var nu kommen til Onkel Kralund som lste Fuldmægtig; han forlovede sig, da han var 15 Aar, med Onkel Kralunds Halvsøster, Caroline Strøm, der før er omtalt; hun var da 14 og det blev betragtet som Børnestreger, det holdt imidlertid, skønt de var forlovede i 15 Aar; hun holdt trofast ud, og det skønt hun, der var meget smuk, kunde have gjort flere udmærkede Partier, og selv Bedstemor, har Tanterne sagt, opfordrede

104

hende til at hæve den Forlovelse, især da han skal have været en meget koldsindig Elsker, der i Maaneder ikke lod høre fra sig. Han lignede ikke de andre Sødskende, var underlig faamælt og indesluttet, man kom ham aldrig nærmere; selv Far har sagt, han kænte ham igunden ikke rigtig, men nu var han som sagt kommen paa Onkel Kralunds Kontor, og han gav ham saa stor Gage, at de kunde gifte sig; den 30te Oktober 18 .. stod Brylluppet, men det var i al Stilhed, kun Familien; jeg kan iøvrigt ikke huske noget om det, undtagen at min Kusine og jeg vare Brudepiger, og jeg idetmindste var meget betaget og højtidelig ved at gaa op ad Kirkegulvet bag efter Brudeparret og skulde passe og holde Trit med min Kusine. Jeg kan ikke huske, hvilke Kjoler vi havde paa, om det var hvide, men jeg

tror det neppe, da det ikke blev betragtet som rigtigt fint, det har snarere været rødt og blaat, for jeg havde et blaat og min Kusine et rødt Silkenæt paa Hovedet, ikke et fint let men et stort tykt flættet af svære Silkebaand med en stor Sløjfe af brede Baand, der hængte ned ad Nakken, det skjulte aldeles Haaret; jeg har iøvrigt et Fotografi af mig selv med Pragtstykket. Bruden var i blaat Silke. Tante Caroline var et Mønster paa en Hustru, der levede for at gøre Tilværelsen saa behagelig som muligt for sin Frederik og senere for deres eneste svagelige Søn Henrik; hun var i det Hele tjenstvillig og opofrende, altid parat til at glæde andre. Hun blev egentlig ikke af Nogen skattet efter Fortjeneste, hun trættede Folk, hun var meget talende paa saadan docerende Maade, hun havde været Lærerinde og det prægede hende. Hendes Flid kante ingen Grænser, som hun kunde stoppe, og spaserede hun i Haven, eller paa Køreture, altid var det med et Strikketøj i Haanden. Bedsteforældrene havde nu saaledes alle deres Børn i Nærheden, Onkel Carl var jo den der var længst borte, men dog ikke længere end at de kunde køre dertil med egen Befordring, og saalænge Bedstemoder kunde, af-

105

lagde de ogsaa Besøg der et Par Gange i Aaret paa en fjorten Dags Tid, til Kolding gik Turene jo lidt oftere men ogsaa gerne, for Bedstemors Vedkommende idetmindste for flere Dage; det var en stor Begivenhed, naar saadan en "Rejse" skulde foretages, i de senere Aar lejede Bedstefar altid Vogn i Kolding til at hente dem, dels for at spare sine Heste og dels fordi, at han, der havde færdedes saa meget, paa sine gamle Dage var bleven saa angst for at køre, at han var angst for at køre med sine egne vælige Heste, og mente Vognmandsheste var mere skikkelige, og endelig maaske dog ogsaa, skønt han ikke paa nogen Maade vilde indrømme det og ingen anskaffe, dog maaske nok fandt, at en magelig Vienervogn ikke var at foragte. Var han en enkelt Gang med sin egen Befordring, skulde der køres Fod for Fod, og hver Gang de var kommen op ad Bakke skulde der holdes for at Hestene skulde "puste". Plejesønnen Andreas fortalte en Historie om, at engang de kørte til Kolding, kørte de forbi en Husmand, der gik til Kolding; Bedstefar lod Vognen holde og tilbød ham at køre

med, hvortil Manden svarede: "ja saa møj manne Tak, Hr. Pastor, men a har it saa godt Tid". Andreas har idetmindste ikke selv været Kusk, for saa gik det over Stok og Sten, de sagde om ham i Hjarup, han var god at sende efter Jordemor. Skønt Kapellanboligen kun laa saa kort fra Præstegaarden og der stadig færdedes mange Gange om Dagen paa den Vej (hvor har jeg som lille Pige ustandselig rendt den Vej frem og tilbage), og hver Aften hvor travlt han saa havde, paa Slaget 9<sup>1/2</sup>, gik Fader ned og sagde Godnat til sine Forældre, saa var det ikke destomindre en hel Højtid, naar de fra Præstegaarden kom i Besøg; saa blev der lagt i Kakkelovnen i den fine Stue, hvor der ellers ikke blev fyret, og naar jeg tænker paa det, synes jeg endnu jeg kan mærke den underlige Lugt, naar saadan en Stue, der har staaet kold i lang Tid, pludselig bliver stærk ophedet og saa blandet med "Potpourri", en aldeles

106

nødvendig Artikel. Saa kom Husets Pragtstykke, Moderatørlampen, paa Bordet; til daglig blev der kun brugt Tællelys, et i Faders Værelse og et i Dagligstuen, i Køkkenet en "Praas" et meget tyndt Lys. Moderatørlampen var den første Art af Lampe, der brændte ved Olie, der i en lille Hane eller Skrue blev pumpet op til Vægen; man pumpede til den sagde "Knæk", saa brændte den vel 10 Minutter eller et Qvarter, saa maatte der pumpes igen, men det var jo en stor Forbedring fra Lysene, og hvor var jeg stolt, naar den kom paa Bordet selvom ogsaa Bedstefar sagde "Narrer", i Præstegaarden havde de nemlig Ingen, men Fader havde anskaffet den. Der blev saa næsten altid spillet en lille Whist, som baade Bedstefar og Bedstemor holdt meget af, men kun ved højtidelige Lejligheder eller Søndag Aften, og naturligvis aldrig om Penge; hvor kunde Bedstemor glæde sig som et Barn, naar hun fik "Grandissimo"; fik Bedstefar daarlige Kort, hed det uvægerligt til en af Tanterne: "tag Du mine Kort, min Pige, jeg skal lidt op at røre mig"; var de gode saa trængte han til at sidde igen. Var det saa daarlige Vejr eller mørkt, saa Bedstemor ikke havde Lyst til at komme ud, saa blev hun; saa blev jeg puttet ned i den ene Seng til Tante og hun i den anden. En Dag var der, hun aldrig forsømte at komme ned i Kapellanboligen, og det var Markedsdag eller rettere Markedsdage, to Gange om Aaret var

der stort Krammarked i Kolding og dertil skulde Alle, hvem  
der paa nogen Maade kunde, og da der dengang ingen  
jernbaner var, skulde Alle fra Vamdrup gennem Hjarup for at  
komme til Kolding, og da Landevejen gik lige forbi  
Kapellanboligen var der paa saadanne Dage en uafbrudt  
Færdsel, Vogn ved Vogn og Rækker af Fodgængere, der begav  
sig paa Vej, ofte 3 Mil, i Haab om at komme op at køre, og der  
blev ogsaa efterhaanden læsset saa mange paa hver Vogn, som  
der blot kunde hænge paa; Markedsdage maatte ikke siges Nej.  
Alt det morede Bedstemor at se, hun

107

kom jo paa sine ældre Dage saa lidt ud, og saa sad hun der i  
Vinduet næsten som en Dronning og tog imod Folks Hyldest,  
thi Alle hilste de jo ind; det var som en Mand en Gang sagde:  
"a tøv it, te de var rigte Mærken, naa jen it havde set  
Madammen". Hvad saadan et Krammarked var, er der Ingen  
nu, der kan forstaa; det var en Folkefest i saa stor Stil, som slet  
ikke kjendes nu; senere, da jeg var i Kolding, nød jeg det  
rigtigt, og det hørte til min Barndoms bedste Glæder, vi havde  
fri fra Skole og allerede Dagen før begyndte Herlighederne at  
aabenbares: Teltene blev byggede, Karuseller stillede op, hver  
havde Aar for Aar sin bestemte Plads, vi vidste hvor de var at  
finde. Paa Torvet var alle Forlystelserne, der var Spaakoner,  
Kæmpekvinde, Dyr med 3 Hoveder eller 5 Ben, Pigen uden  
Underkrop, stærke Mænd o.s.v. med Udtraabere i de mest  
fantastiske Dragter, der søgte at overdøje hverandre. Det der  
fristede mest, var dog alle Kagebutikkerne paa Kirketorvet, der  
var de rigtige Christiansfeldter Honningkager, hvad der senere  
har givet sig ud for det er kun uægte; der var de dejlige røde  
Hjerter med Billeder og sentimentale Vers, som Karlene gav  
Pigerne i Markedsgave, for det hørte sig til, at man gav  
hinanden Markedsgave, ægte hollandske Dynevaars (stribede),  
Brystsukker og nok til at friste Børn. I de andre Gader var Telte  
med Kram, d.v.s. alt mellem Himmel og jord, uægte Stads i  
Massevis, Ringe, Brocher af Messing, men som saa ud som det  
pure Guld, Kjoletøjer, Lærred; Byens Købmænd havde Lov til  
ogsaa at rykke ud i Telte paa Fortouget (alle Telte var rejste  
paa Fortouget, Folkestrømmen gik saa midt i Gaden,  
Vognkørsel i Byen var ikke tilladt) vel vidende, der ingen kom  
i Butikkerne den Dag, og der blev de af med alt gammelt og

hvad der ellers ikke kunde sælges. I Portene holdt Vogne med Lertøj og Pottemagerarbejde, udenfor Onkel Kralunds havde altid en Vogn fra Heden Stade med jydepotter af alle Façoners og Størrelser og

108

Lyngkoste, og ved Siden af Tørv og Klyner, Træsko og hjemmeforarbejdede Trævarer; det var Heden, der havde erobret Pladsen der, og det var en Selvfølge, at der maatte handles med dem.

Udenfor Beværtningerne var der stillet Borde og Bænke, hvor der serveredes varme stegte Aal og Brændevin; der sad Bønderne med de fede Aal i Hænderne og bed af dem og skyllede saa efter med en Snaps; det var Højden af Nydelse. Ja, det var et broget Liv, der rørte sig paa Gaderne, og Trængslen var undertiden saa stor, at de næsten hverken kunde komme ud eller ind; Bønderpigerne gik med hinanden under Armen i lange Rækker, og det var en meget yndet Sport at fæste Kjolerne sammen med Knappenaale, naar der saa f. Eks. kom nogle unge Karle imod dem og vilde tage dem om Livet eller gøre Løjer med dem og de med et lille Hvin vilde fare fra hinanden, ja saa stod de der, og jeg maa bekjende at jeg selv har været med; nogen større Skade gjorde det dog ikke, og de tog det selv med stor Gemytlighed som Markedsløjer, det var jo tykke Hvergarns- og Vadmelskjoler, der ikke reves itu; havde det været Nutidens Toiletter havde Sagen jo stillet sig anderledes. For os, min Kusine og jeg, der hele Dagen igennem laa i Vinduerne og nød det brogede Liv, var det dog Dagens største, og med Spænding imødesete Øjeblik, naar Onkel Kralund kom og spurgte, om vi skulde gaa en lille Runde i Byen og se paa Stadsen, saa blev der Jubel, for han var god at spadserere med, det var ensbetydende med en Uendelighed af Karuselture og Masser af Honningkager. Om Aftenen dansedes der i forskellige Telte og Gaderne genløde af Dansemusik og de Dansendes ihærdige Trampen, og var der naturligvis nogle fulde Mennesker og en vild Kørsel hjem, naar der skulde køres om Kap, og det ogsaa hændte en Vogn væltede og nogle kom til Skade, saa var det dog i det Store og Hele, saaledes som Markederne formede sig i min Barndom, en harmløs Folke-

fest. Senere skejede de ud, Bønderne selv blev for fine. det var kun deres Folk og efterhaanden **alle** daarlige Eksistenser, indtil de gamle Markeder tilsidst døde helt hen; hvor der nu hist og her i en Provinsbyer en Levning tilbage, er det kun en Karikatur af det Gamle. Var det end naturligvis kun paa Markedsdage, at Færdslen fra Vamdrup gennem Hjarup var saa stor, saa var det dog en sjelden Dag, der ikke kom Vogne igennem, og saa gjaldt det om, naar man manglede et og andet, at faa dem raabt op og bede dem tage Bud med, om ikke andet saa høre efter Aviser og Breve hos Kralunds, og det var god Lejlighed til at lære Menneskers Karakter at kjende, for nogle de pidskede paa Hestene, naar de kom i Nærheden af Kapllanboligen for at slippe forbi i en Fart, medens Andre tvertimod kørte ganske smaat og slog Knald med Pisken til Underretning, og særlig husker jeg en Mand, Vøjtemand, han kom i Enspændervogn med en lille Hest for, han holdt og spurgte om der var Bud; han har nu ogsaa særlig præget sig i min Erindring, fordi han om Vinteren altid havde et rødt Æble i Lommen til mig, i hvilken Anledning han erhvervede sig Navn af min Kæreste, skønt jeg egentlig var bange for ham, da han kun havde et øje, men saa meget kan et Æble udrette. Naar vi ikke selv kørte til Kolding eller der ikke som ved større Højtider eller højtidelige Lejligheder som Julen og Fødselsdage blev sendt Vogn ud efter Varer, som da altid toges i større Partier, var den før omtalte Maade den eneste at faa Bud paa; Post eller nogensomhelst regelmæssig Postgang fandtes ikke, Breve til Hjarup Præstegaard blev adresserede til Kralunds, der kunde de lettere faas, da der saa ofte kom Bønder fra Hjarup eller Vamdrup paa Kontoret, til hvis Omsorg de saa blev betroet, mærkelig nok har jeg aldrig hørt om, at de har glemt at aflevere dem. To Gange om Ugen gik Stine Jeppes til "Stads" som det hed efter Hvedebrød og Tvebakker, de dejlige store Kavringer, som nu ogsaa er en Saga

blot, og hun tog saa Bud med, men det var jo ganske privat, og om Vinteren naar Vejret var daarligt, Sne og glat Føre o. s. v., indstillede Stine sin Virksomhed, hvad der forresten blev fundet meget urimeligt af hende, jeg er mange Gange bleven sendt ned til Stine i Regnvej for at høre, om hun var afgaaet,

og det var ikke blide Ord der lød, naar jeg kom og meldte, at Stine sad hjemme i Kakkelovnskrogen. Det var saamænd ikke Smaating hun slæbte hjem, om Lørdagen havde hun gerne Kød med baade til Præstegaarden og Kapellanboligen, det kunde tidt beløbe sig til et **LU**, og da Stine saa senere erklærede, hun vilde ikke tage Kød med mere end til et Sted ad Gangen, fandt baade Pigerne og Tanterne at Stine blev da mere og mere urimelig, hun var snart ikke til at have med at gøre, og mange Ører fik hun vist ikke for det. Jeg kan i denne Forbindelse ikke lade være at tænke paa, at endnu saa sent som i de senere Aar vi var i Hjarup, for en 27-28 Aar siden, var vi i en Læsekres hvor vi skulde hente Bøgerne hos en Nabopræst, der boede  $\frac{8}{4}$  Mil borte, da fik en Dreng 10 Øre for at gaa og hente dem hver Mandag, og jeg kan aldrig huske han svigtede, hvordan Vejret saa var, Pengene samlede han, og en Dag presenteredes en ny Hat han havde faaet for dem, og da han blev stor og skulde ud at tjene, bad han om en mindre Bror, han havde, ikke nok maatte faa "Bestillingen" efter ham, saa nøjsomme, og jeg kan have Lyst til at tilføje: saa lykkelige var Folk dengang. En Postgang som den ovenfor omtalte kunde man jo ikke i sin vildeste Fantasi tænke sig nu, hvor man som en selvfølgelig Ting gaar ud og tager sin Avis om Morgenens og er gnaven, naar den ikke er kommen eller Avisbudet en Dag har glemt den, men saa kjender man heller ikke den Glæde det var, naar man en Vinteraften, som jeg husker dem, sad om det runde Bord i Dagligstuen i Præstegaarden, og maaske kedede sig saa smaat, mest dog maaske for Bedstefars Vedkommende; Tanterne havde jo deres

111

Haandarbejde, Tante Lovise og Tante Bertha havde ofte Spinderokken, Bedstemor forbarmede sig ofte over mig og spillede en Sorteper og Hanrej med mig, og saa Fader eller Pigen fra Kapellanboligen traadte ind med en hel Rulle Aviser, maaske fra en hel Uge og maaske med et Brev eller to, der var kommen med en Vogn fra Kolding. Det kan nok være der blev Jubel, Brillerne kom paa Næsen, Begivenheder drøftet; den Eneste utilfredse var jeg, der blev ladet alene med mine Kort. Saa kom jo den Dag, der kom Landpost 2 Gange om Ugen med Brevsamlingssted i Byen, hvor man selv skulde hente sin Post, men det var jo en stor Forbedring; senere blev det udvidet til 3

Dage, og saa kom den Dag, da Posten hver Dag blev bragt i Huset, men da blev det allerede betragtet som en Selvfølge og man var egentlig misfornøjet med den ikke ogsaa kom om Søndagen.

ja, hvor har Tiden dog forandret sig, naar jeg nu saadan lader Tankerne gaa tilbage, mærker man det først rigtigt; det er næsten ikke til at forstaa, at for 50 Aar siden kænte man her i Landet knap jernbane, og saa er siden Cykler, Automobiler, Flyvemaskiner, ikke at tale om alle de Maskiner og Hjælpemidler, der er kommen til Lettelse af Arbejdet i Landbruget og Husholdning. ja, Tiden er gaaet frem, men er Menneskene som Følge deraf bleven bedre og lykkeligere? Bedre - Synd har der altid været, og man hørte vel ikke saa meget derom, men saamange Forbrydelser og Bedragerier og Letfærdighed som nu, tror jeg rigtignok ikke der fandtes. Og lykkeligere, - der mener jeg absolut nej; hvor var Menneskene fordringsløse dengang og kunde glæde sig over lidt, der skulde ikke saameget til at mores som nu, og saa var de dog langt gladere, maaske noget naive, det kan gerne være. Naar jeg tænker paa den Kres, der i min Barndom samledes i Hjarup Præstegaard paa **Festeller** Fødselsdage, f. Eksmpl. til Bedstefars og Bedstemors Fødselsdage, hvor der altid kom mange, saa blev der altid leget; baade Gamle og Unge, værdige Præster,

112

Alle var med, legede Pantelege, trillede med Laag, kastede med Lommetørklæde, gættede Ord, ja selv Ordsprogsleg gik man ikke af Vejen for, og man morede sig saa Latteren rungede gennem Huset. I Julen spillede man Lotteri, i Fastelavnen piskede man naturligvis først op, men det var dog navnlig Børnene og i Præstegaarden min Kusine og jeg, der drev den Sport, og vi var meget optaget af at lave Fastelavnsris, ikke som Nutidens kostbare behængt med dyr Konfekt, Knallerter og lignende men som sandelig ikke er egnede til det, de skulde, rise op; nej det gjaldt om at finde en rigtig smuk formet Grangren og som kunde svirpe godt, vel at mærke ovenpaa Dynen, og saa blev der af kulørt Papir klippet Rosetter og Blomster og anbragt paa det, naar et saadant Ris var færdigt, lignede det et lille Juletræ, det var Forsiden, der saaledes blev pyntet, med Bagsiden slog man. Fastelavnsmandag var der

ogsaa gerne Fremmede, idetmindste altid Familien fra Kolding, saa blev der "lagt Kartoffler", bidt til Bollen (som forresten var noget rigtigt Svineri) og Potten slaaet i Stykker, der fandtes gerne dengang, da man meget kogte i Jydepotter, en revnet, de blev altid gemte til det øjemed og til at slaa paa Dørene Nytaarsaften; den blev saa stillet op med Bunden ivejret, og saa blev man bundet for øjnene og stod til at begynde med i temlig stor Afstand lige ud for den, saa skulde man gaa lige hen og slaa den i Stykker, noget der næsten aldrig lykkedes, da man ikke kunde holde Retningen, men det gav Anledning til megen Morskab. I Paasken trillede man Paaskeæg, Smaa og Store; Paaske Lørdag var en stor Dag, da blev Æggene kogte saa haarde som muligt og derefter farvede i alle mulige Kulører, et Foretagende som min Kusine og jeg afventede med stor Spænding, de skulde være smukke glatte og blanke, giftige Farver maatte det jo heller ikke være; der blev farvet gul i Løgskaller, brun i Kaffegrums, røde blev kogt med Rødbeder og saa fremdeles, jeg ved vi havde alle mulige

113

Farver. Naar man saa skulde benytte dem, fik hver Deltager sin Farver, i Reglen en halv Snes hver, et Bord blev lagt paa skraa, der ned af trillede man saa Ægget og skulde se at ramme et af Modparternes, det Æg man traf, havde man Lov at beholde; de Dygtigste til at sigte kunde saaledes samle sig en pæn lille Bunke, et Æg kunde jo ved disse Sammenstød blive saa medtaget, at der næsten ingen Skal var paa og det ikke kunde trille mere, saa blev det lagt til Side for at spises. Jeg har senere som Voksen prøvet paa at more Børn med, hvad der for mig stod som en af min Barndoms største Fornøjelser, men det har gerne kedet dem eller de har straks spurgt, om de saa maatte spise dem, nu vilde det jo ganske vist ogsaa være for dyr en Leg, dengang blev Æg jo slet ikke regnet for noget, der stod store Kurve fulde i Spisekammeret, Folkene kunde tage saamange de vilde, men de brød sig sjældent om dem. Fremmede kunde man slet ikke byde dem, det var alt for simpelt, det gik her ligesom en Bondekone, der engang spiste til Aften med os, og hun blev budt Rugbrød, svarede: "nej Tak, Grovbrød kan a spis hjem". I Pintsen, naar den ikke kom altfor tidlig, og Vejret da ellers var til det, kørte vi i Skoven i en stor Høstvogn med Halmknipper, en stor Kjedel med Vand i samt alle Ingredienser til Kaffe

medbragt, saa blev der samlet Pinde, tændt Baal og kogt Kaffe; der var en lille Plads, hvor vi gerne tyede hen, ellers var den næsten uigennemtrængelig, det var nemlig Præstegaardens egen Skov, vi ved Lejlighed altid tog op i, og Bedstefar nænnede saa ikke at hugge uden det allernødvendigste, et udgaaet Træ, nogle store Grene, men da han havde Mistanke om, at "Per" - Avlskarlen - narrede ham (ikke uden Grund), vilde han nok selv en Gang om Aaret inspicere. En mærkværdig Skov var det, hvor Alt voksede som det selv vilde: Tjørn, Brombær, Caprifolium, Hindbær, ikke at tale om Nøddebuske; de Stærkeste tog jo Magten, og det var nærmest Tjørn og Brombær, der filtrede sig

114

ind i hinanden. En Proprietær Boysen, der lige var kommen til Egnen, kom paa en Ridetur der i Nærheden og havde regnet ud, han kunde skyde Genvej ved at ride gennem Skoven, men det var ham umuligt at trænge igennem; han holdt aldeles stille af Forbavselse, det Syn havde han aldrig set. Han har senere sagt, han havde aldrig troet paa Amerikas Urskove, før han saa de ogsaa kunde findes herhjemme. Da Far fik Embedet lod han Skoven komme under Forstvæsenet, hvad der naturligvis var det rigtigste; den var jo ellers bleven helt ødelagt, nu gav den en god Indtægt, der blev hvert Aar holdt Auktion, foruden alt det Brændsel vi brugte, men det kan jo ikke nægtes, Poesien var borte. Saaledes havde hver Højtid sin særegne Festlighed, men Arbejdsdagene, ja de formede sig ogsaa ofte som Festdage, skønt Arbejdsdagen var dobbelt saa lang som nu, ja der var jo overhovedet ikke Tale om nogen Arbejdsdag, man skulde være færdig med et Arbejde, slog Dagen ikke til, ja saa tog man Natten til Hjælp, og der var ikke Tale om Misfornøjelse eller at det skulde betragtes som Trællearbejde eller Slaveri, som nu er det det almindelige Slagord; Tjenestefolkene blev i deres Pladser i Almindelighed til de bleve gifte; da de al tid bleve fæstede for et Aar ad Gangen, og det var bindende for begge Parter, Herskab saavelsom Tyende, lærte man at rette sig efter hinanden. I Præstegaarden var de baade 10 og 15 Aar. Pigerne var oppe om Sommeren Klk. 5, om Vinteren 6 (Frøkenene Düring paa Vamdrupgaard sad altid ved Thebordet Kl. 6 om Vinteren), naar de saa havde faaet gjort Ild paa og kogt "Davre" Mælkegrød, og Karlene havde

spist, saa kom Rokkene frem, saa blev der spundet til de kunde se ved Dagens Lys, saa begyndtes at sysle d.v.s. tage fat paa Dagens Gerning. Tanterne sad ogsaa og spandt ved Lys, jeg vaagnede gerne som Barn ved Rokkens Snurren. To Gange om Aaret, Foraar og Efteraar, blev der vasket, lidt fin Vask kunde der vaskes en Gang imel-

115

lem, Stivetøj og Lommetørklæder og saadan lidt smaat, men Lagener, Linned, Dækketøj, Viskestykker kun de to Gange om Aaret, saa forsynet maatte hvert Hus være; om Vinteren var det for koldt og om Sommeren var der ikke Tid, for lang Tid tog saadan en Vask. 8 Dage før blev der sat Lud, - ren Bøgeaske, der maatte ikke komme Tørveaske i, saa kunde den ikke bruges, kom i et Kar, der blev saa heldt kogende Vand paa, hvormed det kunde staa og trække, det skulde staa som sagt mindst 8 Dage og passes hver Dag med Tilsætning af Vand og røres op i det for saa tilsidst at sies, et Lagen blev spændt over et Kar, og der blev det hældt igennem, og ve den Pige, der, naar Vaskekonerne kom, ikke havde klar og stærk Lud; Ane Vaskerkone især var ikke blid: "sikken Møg-So" var af mildeste Ord; hun havde Overkommandoen og holdt et skarpt øje med Pigerne, saa kunde det lyde: "Du vasker som Du havde en L... mellem Hænderne", for fin i Sproget var Ane ikke. Selve Vaskedagen var Pigerne oppe Kl. 3 for at have alt beredt til Konerne kom Kl. 4, Kokkepigen gjort Ild paa og lavet Kaffe og Malkepigen malket. Dagens øvrige Gerning maatte saa Stuepigen besørge og saa stod de da 2 Koner, undertiden 3, og 2 Piger hele Dagen og vaskede, og Snakken og Latteren gik omkap med Kaffekedlen, der omtrent ogsaa stod paa Ilden hele Dagen; naar saa Vasken var færdig, hvad sjældent var før 9-10 om Aftenen, saa begyndte Bygningen. Tøjet blev pakket paa Bygekarrene, hvad der hørte Kunst til, det skulde ligge saa glat og akkurat og saa fast, som det var stampet, at Luden ikke løb for hurtig igennem, saa blev den kogende Lud fra Grubekedlen øst over, og naar den langsomt var trængt igennem, tappet af (Karret var forsynet med Hane ligesom et Øl Anker) og ny kogende hældt paa, dertil behøvedes nu egentlig ikke saameget Mandskab, men Ingen vilde gaa, de blev samlede for Morskabs Skyld, om Aftenen

var Karlene ogsaa gerne inde og underholde, først henad 3 var man

116

færdig; Konerne gik hjem for at møde igjen, naar det blev Dag, dog sjældent før 8, Pigerne fik en Times ekstra Søvn. Der sad ogsaa altid en af Tanterne oppe med om Natten dels for at have lidt Opsyn og navnlig for at paase, at alt var ordentlig slukket. Næste Dag blev saa Tøjet læsset paa Vogn og kørt ned til Bækken i Byen, hvor det blev banket og skyllet, Luden blev banket ud paa smaa Bankeskamler med nogle flade Træstykker, som vel nu findes paa Museer, det tog igen næsten en hel Dag, og der var gerne stort Selskab saadan en Skyldedag ved Bækken, Gaardmands- og Husmandskoner gik fra og til, og der blev kritiseret og undersøgt, om Tøjet var rent og rigtig Grund i, saa det skulde dem, der vaskede, nok sørge for, ellers var det altfor stor en Skam. Særlig Præstens Tøj var Genstand for megen Undersøgelse, der var jo saa mange Narrerier, som de slet ikke vidste hvad skulde bruges til. Tredie Dag endelig blev Tøjet blaaet og hængt op, naar Vejret var til det, ellers sat i Vand, men længe varede det jo, inden saadan en Vask var til Side; Rulning og Strygning var ogsaa to besværlige Ting, Karlene maatte altid trække Rullen, der var fyldt med store Kampesten, og Strygningen foregik ved Strygejern, der kom gloende Bolte i, der blev varmede i Baal paa aaben Skorsten, en Pige maatte hele Tiden staa og passe Bolte. Ja saaledes foregik Vasken i min Barndom og omtrent lige til henimod Firserne. Slagtning var ogsaa en stor Historie, da blev der ogsaa laant Hakkebrædte og Knive, og om Aftenen, naar Karlene var færdige med Dagens Gerning, mødte de i Køkkenet og hakkede Kød til Pølser i Forening med Pigerne, og det gik gerne med Sang, det blev som sagt mere betragtet som Fornøjelse end som Arbejde. Bagning gik for sig hver tredie Uge, saa maatte de ogsaa op om Natten og fyre i Ovnen (Klk. 3), saa den kunde være varm til at begynde straks om Morgen, først skulde Rugbrødene bages, saa Sigtebrød, derefter Hvedebrød, saa Tvebakker og tilsidst

117

Smaakager. Var der ingen ekstra Arbejder, saa samledes

Karlene og Pigerne i Folkestuen, Pigerne spandt og meget ofte kartede Karlene til dem, det var meget sjældent nogen gik ud, de morede sig sammen, men var jo ogsaa indlevede, da de sjældent skiftede. Om Sommeren havde de en Bænk oppe i Gaarden hvor de samlede. Det var ikke betalt Arbejde alene, de ydede, men Husets Ve og Vel var ogsaa deres og de var sig fuldt vel bevidst, hvad de ydede, men satte en Ære i at gøre det saa godt som muligt og gøre deres Indsats til det fælles Bedste. Der var nu først Per, den flittige, stræbsomme Per, der i 16 Aar var Avlskarl i Præstegaarden og trolig holdt ud saalænge Bedstefar levede; da han var død forlod Per ogsaa Pladsen, fik en lille Gaard paa Heden og giftede sig, han fik 100 Daler i Løn (200 Kr.), hvad der var en meget høj Løn paa den Tid, men han sparede hele sin Løn op og brugte kun Drikkepengene, som der ikke faldt faa af i Præstegaarden. Luksus kænte Per ikke, han ejede en hvid Krave, den fik han vasket og strøget (Karlene fik jo ellers ikke vasket), men den blev ogsaa sjelden brugt mere end to Gange om Aaret, naar han skulde til Alters og saa undertiden i Julen. Tanterne forærede ham en Jul 3 kulørte Lommetørklæder, dem brugte Per til Halstørklæder, til det andet Brug var Fingrene gode nok. - Karlekamret! Ja nu har Svinene det næsten finere, et koldt uhyggeligt Rum med kalkede Vægge og toppede Brosten til Gulv uden nogensomhelst Prydelse, kun to Senge, hvoraf Per var ene Indehaver af den ene, medens anden Karlen og Drengen maatte dele den anden, et Fyrretræsbord og to Halmstole det var Møblementet. Toilettet blev besørget ude ved Vandtruget ved Posten, da Tanterne ogsaa her i de senere Aar vilde forbedre lidt ved det og anskaffede et lille Bord med et emaillet Vandfad samt et Gardin, bar Per lige saa sindigt hele Herligheden ind igen, saadant nymodens Kram skulde han ikke vide noget af; Per var først paa Marken om Morgen og

118

kom sidst hjem om Aftenen, for Per satte en Ære i at Præsten skulde være den første i Alt og hans Mark den bedst passede, der var ikke Tale om 8 Timers Arbejdsdag, man blev paa Marken til Solen ringede ned og Per et Stykke Tid endnu, og saa fik han Skænd naar han kom hjem; hvor kan jeg huske Bedstefar staaende i Gangdøren truende med Stokken: "Per, Per, hvor bliver Du af? Du ødelægger mig Hestene". Tanterne

og Per kom ikke altid saa godt ud af det, for der var to Ting, Per ikke kunde fordrage: det var for det første alt det Smaakravl som han sagde, der var fuldt op af, Høns, Ænder og Gæs og Kalkuner og det skulde han udlevere Kornet til, det var en stadig Kamp, han paastod de en Sommer havde ædt 15 Tønder Byg; og det andet var Skovture. Kralunds havde jo selv Befordring, saa der blev jo ofte gjort Udflugter til alle de smukke Punkter, der findes i Omegnen af Kolding, og tidt gik der Bud til Hjarup om ogsaa at give Møde. Skamlingsbanken var et meget yndet Mødested, dertil var omtrent lige langt fra Kolding og Hjarup, men for at saadan en Tur kunde iværksættes var der 2 store Fæstninger, der skulde erobres, Bedstefar og Per, og af dem var Per den værste; saadan at forsømme en hel Dag til ingen Nytte, det kunde han daarligt indlade sig paa, og megen Overtalelse maatte der til inden Tilladelsen blev givet, Bedstefar var ikke saa svær at komme til Rette med, han der selv elskede Naturen kunde jo nok forstaa Lysten, men for Per var det ufatteligt at gøre sig al den Ulejlighed og slæbe sin Mad med for at spise sin Mad i en Skov, man sad jo langt bedre hjemme; vilde man endelig spise ude, havde man jo Haven. En Gang vi var paa en Skovtur, der var mange Fremmede med, liggende Gæster, og der som saa ofte ved slige Lejligheder blev kørt i en Høstvogn, brækkede Tante Clara, idet hun steg op i Vognen, en ny fin Parasol; der blev jo almindelig Beklagelse og Tante Clara var grædefærdig, vender Per sig om og sagde: "det staar Dem it, De ku være

119

bleven hjemme". Ja saadan var Per: tro, pligtopfyldende, nøjsom, en seig tør Jyde, tilsyneladende - og dog ikke, for da han var med i Krigen 1864, da aabenbarede han først rigtig, hvad der egentlig boede i ham gennem sine Breve, som jeg hørte almindelig beundret, saa vel skrevne og fulde af Følelse de var, en Skam at de ikke er bevarede, han skrev næsten hver Uge. Han blev iøvrigt temlig haardt saaret ved Dybbøl (i Laaret) og blev sendt hjem som ukampdygtig men havde dog ingen Men af det senere. Jeg kan godt huske, da han kom hjem, gaaende ind i Gaarden - halte gjorde han, men han var i fuld Uniform, og Præstegaarden havde jo fjendtlig Indkvartering der stimlede sammen om ham, saa Bedstefar var bange de skulde tage ham til Fange, men den østrigske Lieutenant kom

ud med Vin og drak med den tapre danske Soldat. Til nærmere Belysning af Forholdet eller rettere Forskjellen mellem før og nu vil jeg fremdrage et Par Andre, som ogsaa fortjener at mindes. Der var først Rebekka fra Heden, som jeg iøvrigt ikke selv har kendt som tjenende, kun af Omtale, og naar hun i senere Aar kom paa Besøg, men har hørt hende nævne som et rent Pragteksempel; hvormange Aar hun tjente i Præstegaarden, ved jeg heller ikke, men mange Aar var det, og jeg ved de maatte lige frem tvinge hende til at tage fra Præstegaarden; hun var nemlig bleven forlovet, og hendes Kæreste havde købt en lille Gaard paa Heden og vilde, som naturligt var, gerne giftes og have sin Kone til Medhjælp istedet for Fremmede, og Rebekka holdt ogsaa nok af Lars men kunde ikke tænke sig at forlade Præstegaarden. Det var paa den Tid, Far og Onkel Carl studerede i Kjøbenhavn og fik Madkurve sendt over, naar hun saa syntes det varede lidt for længe, kom hun til Bedstemor og sagde: "saa Madammen, nu skal vi ha pakket til vor Sønner". Hendes største Bedrift var dog engang, Bedstemor var saa syg, og Medicinen var sluppen op, og Tante Clara især jamrede saadan over de skulde gaa

120

Natten imøde uden, da gik Rebekka, uden nogen vidste det, de 5 Fjerdingvej til Kolding en mørk Vinteraften og kom midt om Natten med Medicinen. En Datter af hende kom senere til at tjene i Præstegaarden, men paa hende stadfæstedes det gamle Ord: de dygtigste Mødre har de daarligste Døttre; hun var der ogsaa kun ganske kort. Den første der træder frem for min Bevidsthed er gamle Ane, ikke fordi hun var saa meget gammel men til Forskel fra en yngre Ane, der var Stuepige. Hun kom til Kapellanboligen som Enepige men avancerede derfra som Kokkepige til Præstegaarden, hun var udsøgt proper, mødte straks om Morgenens med glat vandkæmmet Haar og en lille sort Fløjelshue saalænge hun gik over Maden. Ane og jeg var nøje knyttede sammen, ikke alene af materiel Art, det var hende jeg altid sad hos, naar hun bagte Vafler, - nej, det var et aandeligt Fællesskab. Ane elskede nemlig Historier, det samme gjorde jeg; men Ane kunde ikke læse, det kunde jeg, selvom det paa det Tidspunkt vist ikke var meget bevendt, jeg var vel en 6 Aar dengang, men stave mig igennem kunde jeg da og bedre og bedre blev det jo; jeg husker endnu

hvilke Vanskeligheder, det svære Ord Abekattemadammen i vores fælles Yndlingslektüre Anders Tikøb, beredte mig, og det forledte Ane til den eneste Utroskab, hun vist gjorde sig skyldig i. Da der i Kapellanboligen ikke fandtes noget Værelse, Pigen kunde opholde sig i, kun et lille Rum uden Kakkellovn, hvor der lige kunde staa en Seng og et Skab, maatte hun efter Arbejdstiden særlig om Aftenen opholde sig i Sovekammeret, hvor hun saa tillige havde Opsyn med mig, naar saa Far og Tante var ude om Aftenen, hvad jo ofte hændte, idetmindste nede i Præstegaarden, saa begyndte Anes og min litterære Underholdning; saa kom jeg ud af Sengen, svøbt ind i et stort Shawl, meget varmt var der altid, saa i den Retning var ikke noget ivejen, anbragt ved Bordet hvor Ane sad ved et tyndt Tællelys og sin Rok og andægtig lyttende til min Fore-

121

læsning, og foruden at more mig over Bogen følte jeg mig mægtig stolt over den Pris, der blev sat paa mine Kundskaber, og jeg tror heller aldrig, jeg har haft saa interesseret en Tilhører; det var som omtalt særlig Anders Tikøb, der morede os begge lige meget, jeg gad vidst hvormange Gange den blev læst; senere da jeg ogsaa blev lidt mere dreven i Læsning, havde Ane en dejlig spændende Bog, som hun fældte Taarer over hver Gang, Titlen kan jeg ikke huske, men den omhandlede Frederik den 4des Kærlighedshistorie og Bortførelsen af Anna Sofie Reventlov fra Koldinghus under en Maskerade. Lidt senere kom der en Bog, der hed "I Jylland'eller Tante Birgitte", som jeg erindrer som en meget morsom og vist ogsaa ganske god eller i det mindste uskadelig Bog; hvor vi fik den fra, ved jeg ikke, det maa vel være Ane, der har skaffet den tilveje, jeg har senere forsøgt at faa fat paa den, men det er aldrig lykkedes mig; det var vores Repertoire, som vi aldrig blev trætte af, Grims Æventyr interesserede os ikke. Vi risikerede ikke noget ved det, da Gangdøren kun var til at laase og aabnes indvendig ved en Slaa, saa Ane skulde ud at lukke op, naar der blev banket, og hun skyndte sig jo ikke særlig stærkt, saa jeg i Ro og Mag kunde komme i Seng og sove. Det var svært for Ane, da hun blev forfremmet til "Køks" i Præstegaarden, hvad der jo var en langt mere ansvarsfuld og ogsaa i pekuniær Henseende langt bedre Stilling; men hun savnede jo de dejlige Aftener, hun sørgede nu for mig med

materielle Goder og stak altid noget Godt til mig, naar hun kunde komme til det; hver Gang der blev bagt, hentede jeg mit eget lille Sigtebrød med Navn paa, som Ane (med Tilladelse) havde bagt til mig; vi havde jo ogsaa vores Hemmelighed sammen, som vi begge var lige interesserede i at bevare, først mange Aar efter aabenbarede jeg det, jeg tror først efter Anes Død. Hun blev Husholderske for en Enkemand men døde kort efter. Saa kunde Tanterne forstaa, hvorfor

122

jeg næsten ikke var til at faa vækket om Morgen. Der var Flere, der nok kunde fortjene at mindes, men jeg maa dog nu indskrænke mig til at fremdrage En, der skønt ikke fast Tyende var saa knyttet til Præstegaarden, at jeg næsten slet ikke kan tænke mig den uden hende, det var Ane Vaskerkone. som hun først blev kaldt, senere blev det til Ane Havekone, men forresten var hun alt muligt; der var ikke den særegne Lejlighed, ikke den Fest, ikke det Arbejde uden Ane var med, skulde der skiftes Piger, især Malkepiger, sattes Ane til, blev en Pige syg, straks Bud efter Ane; især da jeg overtog Husholdningen blev hun mig, jeg kan næsten sige en uundværlig Støtte, og jeg anvendte hende til saa at sige alt muligt, før var hun mest kun bleven anvendt til udvendig Gerning, jeg brugte hende inde, ja selv paa et Felt man mindst skulde tro, hun egnede sig til, som Sygeplejerske. Hun var, som man siger "rap", rask, og ikke altid fin i sine Udtryk, men jeg erfarede engang, hun satte Igler paa mig, da ingen Andre vilde, hvor blødt og nænsomt hun kunde tage, saa det blev ikke sidste Gang, hun blev brugt. I omtrent 40 Aar gik hun saaledes med mageløs Troskab i Præstegaarden. Hun kom først til Kapellanboligen allerede i min Mors Tid, der fik fat paa hende til Vask, saa kom hun ogsaa senere til at vaske i Præstegaarden og saa til at gøre rent i Haven. Bedstefar havde ellers en Gartner Lüneborg fra Vamdrup til at passe den, hans Kundskaber i Gartnerfaget var vist ikke store, men han var i Besiddelse af en mageløs Selvfølelse og gik aldrig afvejen for noget; engang Far spurgte ham, om han ikke kunde sige ham, hvad det var for Frø der var i en lille Pose fra Løves Handelsgartneri, svarede han uden at blinke: "jo, det er "Løve". Ane gik imidlertid saa længe under Lüneborg, at hun lærte ham Kunsten af og ved hans Afgang overtog Bestillingen, og Haven tror jeg nok var den, der havde

hendes største Interesse, den Gerning elskede hun; i Høstens Tid maatte

123

hun med til Markarbejde, men naar hun kom fra det dog strenge Markarbejde, var der dog altid noget i Haven. der maatte gøres; var det tørt, hjalp hun mig at vande, selvom det blev sent. Hun kænte hver en Blomst, selvom hun havde sit eget Navn til dem, og plantede dem alle lige fra "Lakøjer" til "Skorbioser" og "Petumer", ikke at tale om "Orkanerne" i Dammen. Vi havde en Gartner om Foraaret til at beskære Roser og overlægge en lille Mistbænk, men ellers var Ane Enhersker; vi behøvede aldrig at sende Bud efter hende, naar hun kom om Foraaret, saa vidste vi, nu var det Foraar, nu skulde Arbejdet begynde; hun vidste paa en Prik, naar "Madam Banum" og "Moravfasserne" skulde lægges. Bedstefar arbejdede jo selv saa meget i Haven og vilde nok selv raade, Far gjorde ikke noget selv, havde jo heller ikke Tid til det, men ordentlig og akkurat skulde det være, og derfor var Ane og Far ikke altid enige, skønt hun elskede Far; men han paastod hendes Bede var skæve og slog Bugter, og vilde have hun skulde bruge Plantesnor, og det sagde hun var noget "Fjotteri" og de var lige ivrige Begge to; naar Far om Foraaret kom ud i Haven, saa hørte jeg gerne: "kom her Ane, kan Du ikke se, det Bed der løber helt skævt", og Ane: "det er ogsaa altid Præsten, der ser skævt, for Frøknen er det godt nok"; jeg saa gerne at komme afvejen, jeg holdt ikke af at være Mægler, for egentlig gav jeg Far Ret men vilde heller ikke fornærme Ane. Haven var meget skyggefuld og som Følge deraf trivedes Kartoffler ikke godt, hvorfor vi ogsaa havde Hovedforsyningen, alle Vinterkartofler, i Marken; men et Aar kom Far, upraktisk som han var, i Tanker om, at vi skulde have alle Kartofflerne i Marken, hvad der jo var aldeles ugørligt, da vi jo ikke kunde rende i Marken efter de Kartoffler vi skulde bruge i Sommerens Løb, og havde han først sagt det til mig, havde jeg jo snart gjort ham det indlysende, men nu gik han lige til Ane og sagde: "vi skal ingen Kartoffler have i Haven

124

iaar, Ane", hvorpaa Ane med dyb Indignation udbrød: "nej, véd han hvad, Hr. Pastor, det raader han rigtignok ikke for, det er

nouet Frøknen og a bestemmer". Ligesom min Fætter Henrik, der skulde uddannes til Gartner og en Tid var i England, da han kom hjem, vilde han ogsaa reformere; men Ane lod sig ikke imponere (han har vistnok været lidt vigtig), men sagde: "han skal ikke lære mig noget, Henrik, a har været ved Havevæsenet længe før a knappet Bovser o ham, og det har a gjort manne Gang". Hun var fuld af Ordsprog og Talemaader; naar en Pige kom i Tjenesten, saa hun altid efter, naar Tøjet blev læsset af, om der sad Spindelvæv bag paa Skab eller Kommode, var det Tilfældet fastslog hun straks, det er en So, og til Pigen lød det: "naa, saa Du er af den Slau, der fører gammel Skidt i Gaare, tag Du en Kost og faa det væk, det kænner vi ikke her". Hun yndede ogsaa meget det gamle Ordsprog: "en So kan vrøde mere ud end ti Galte kan skrabe sammen"; var en langsom, hed det: "Du kan maaske nok fange en Lus men aldrig en Loppe". Jeg husker Tante Rebekkas (fra København) Forfærdelse et Aar i Sommerferien, hun var hos os en meget regnfuld Sommer og en vanskelig Høst; det havde regnet Dagen før, men vi skulde køre ind om Eftermiddagen, saa Spurgte hun Ane om Kornet virkelig var tørt. "Jov", svarede hun, "vi vender æ Ræv ivejret først"; hun listede ganske stille bort, og jeg tror egentlig ikke, hun fattede Meningen, at det var Kornet. I mange Aar kom hun altid i Haven eller Marken trillende med en Barnevogn, først med sine egne Børn og saa med Børnebørnene, men kun saalænge de var i Vogn; naar de først kunde gaa og kunde tænkes at gøre Fortræd i Haven, bleve de forviste. Ane havde naturligvis haft en Mand, men ham var der ikke meget ved; jeg maa Sige, jeg husker ikke noget om ham; han døde længe før hende, saa vidt jeg ved af Brystsye, der var vist ikke saadant noget ufordelagtigt at sige om ham, men

125

han var lad og doven, var ogsaa svag i flere Aar. Anes Ligtale over ham var: "a savner ham liegodt, sølle Skrog, han kunde da se etter æ Bøn og æ Stov var varm, nær jen kom hjem". Ane havde iøvrigt ikke gaaet saa lidt igennem, de havde deres eget lille Hus, hvad hun satte umaadelig Pris paa, erhvervet ved Sparsommelighed og jo særlig for hendes Vedkommende Slid; en Sommer slog Lynet imidlertid ned, hun var ikke hjemme men kom styrtende hjem og lige ind i det brændende Hus for at

redde nogle Penge, hun havde liggende; i det samme skred Taget ned over hende, en Tjenestekarl sprang ind og fik hende trukket ud men i en rædsom forbrændt Tilstand, særlig Ansigt og Arme; Karlen blev ogsaa en Del forbrændt men dog ikke som Ane, der var Ingen, der havde troet hun havde levet, og hendes Lidelser var saa store, at hun sagde: "havde han dog bare ladet mig ligge". Hun kom paa Sygehuset i Kolding, det vil sige det der kaldtes Sygehus, for det var meget primitivt, og der kom Ingen uden det var haardt nødvendigt; Sygeplejerske var der ikke Tale om. Distriktslægen, gamle Doktor Blok, havde Tilsyn med det, det var en mageløs rar Mand, musikalsk og fin Mand, men som Læge var han vist ikke meget bevendt. Ane kurerede han imidlertid, mest ved den størst mulige opofrende Pleje; det var en ualmindelig varm Sommer det Aar, og der gik bogstavelig Forraadnelse, det vil sige ligefrem levende i Saarene, men Doktor Blok sad hver Dag selv Timevis og rensede og vaskede hende og vandt Sejr, saa hun efter næsten et Aars Ophold der og efter store Lidelser kom hjem, men rædsom saa hun ud, og selvom det med Aarene bedredes lidt, bar hun dog alle sine Dage skrækkelige Ar; Armene især saa ud som de kun var Ben, overtrukken med lidt gult Skind, ubegribeligt næsten at hun kunde bruge dem, som hun gjorde. Da hun saa endelig kom hjem, stod hun jo saa at sige paa bar Bund, Huset og deres Ejendele var jo brændt, assureret havde de naturligvis ikke, det var der

126

paa den Tid næsten ingen Smaafolk, der havde, knap nok Gaardmænd. Der er vel nok bleven samlet lidt ind til dem og vel ogsaa nok bleven sørget for Børnene, medens hun var borte, men da jeg paa den Tid gik i Skole i Kolding, kender jeg ikke noget til det, foreløbig maatte de nu bo til Leje, men det var ikke noget for Ane, og hun spekulerede kun paa at faa sit eget Hus igen; Grunden hvorpaa deres Hus havde staaet, var der en Gaardmand, der vilde have, for at lægge til sin Jord, saa ved Salget deraf fik hun lidt, og en Grund til at bygge paa kunde hun faa at købe, ikke saa stor, men en smukkere Beliggenhed, og naar hun kunde begynde at arbejde igen (Manden tjente da ogsaa lidt) og de ældste Børn kunde ogsaa snart begynde at tjene, saa mente hun nok, det kunde gaa; Pengene kunde hun faa at laane hos en Gaardmand i Byen, hvis

Far vilde gaa i Kaution, det vilde Far nu nok, men ikke hos ham, som han ikke havde Tillid til, og ogsaa mente tog for høje Renter; Far vilde hun skulde tale med hans Svoger Kralund og lade ham ordne det, - Ane vilde nødig, da hun, som Mange der ikke kante ham, havde en voldsom Respekt for ham, han kunde have noget barsk i sit Væsen; men omsider indvilligede hun dog, Laanet blev ordnet til rimelige Renter, som hun skulde betale hver Termin samt saameget Afdrag paa Laanet, hun selv syntes hun kunde. Alt gik ogsaa godt de første Aar, et pænt lille Hus blev bygget med to Lejligheder, saa hun kunde tjene ved at leje den ene ud, og arbejde gjorde hun tidlig og sildig; om Vinteren, naar der ikke var nok i Præstegaarden, spandt hun, og tog hvad der kunde forefalde andre Steder, og punktlig paa Dagen mødte hun med Renterne og havde heller ikke afdraget saa lidt, da kom de strenge Aar, hvor Manden laa syg, og hun næsten ikke kunde gaa ud, - saa maatte hun nøjes med at betale Renterne alene, og tilsidst da han døde, og hun skulde sørge for Begravelsen, da havde hun ikke engang Renterne men kom bange og grædende til

127

min Onkel og bad om Henstand, og da fik hun det Svar: "ja, Ane, jeg ved jo hvor flittig og flink De er, og hvor strengt det har været for Dem; De har jo hidtil været saa akkurat og punktlig, og jeg tvivler ikke om, De ogsaa vilde være det i Fremtiden, men se nu at komme lidt til Kræfter, saa slaar vi en Streg over Resten, her er Kvitteringen". Hvor stor en Sum det drejede sig om, ved eller husker jeg ikke, den har vel ikke været saa stor, men for Ane idetmindste var den det, hun var overlykkelig og maatte indrømme, det var et godt Raad, Far gav hende, da han vilde hun skulde henvende sig til Kralund, og aldrig glemte hun det men kom altid i sine Samtaler tilbage til Kancelliraaden og gamle Blokkes. Ane havde 3 Sønner, et Par Børn var døde, og det var nogle uvorne Dreng, der gjorde hende Livet surt, Prygl fik de nok af, vistnok formeget; især den yngste Martin var en slem Dreng, han rapsede fra de andre Børn i Skolen, og en Gang gik han ind i Gæsteværelset i Præstegaarden og stjal et Guldur; i Skolen klagede Læreren altid over ham. En Dag blev han laaset inde i Skolestuen, og saa skulde han da straffes, hele Skolekommissionen med Præsten og Læreren i Spidsen begav sig i højtidelig Procession

og skulde have fat i Synderen, men da de aabnede Døren stod de der med lange Ansigter, for Fuglen var fløjet ud gennem et Vindue, skønt Vinduerne sad temlig højt oppe. Det paalaa Læreren at ringe Solen op og ned, som de sagde, men i Ferierne, og naar han ellers var ude, havde han en Vikar i en Høker, der boede lige neden for Kirken; han var iøvrigt Uhrmager af Profession, men iøvrigt kunde han lidt af alt, af den Slags Tusindkunstnere, der tidt fandtes paa Landet; han stammede saa forfærdeligt, naar han blev ivrig, og kom saa en Dag til Far og kunde næsten ikke faa Ordene frem, men Meningen var da, om Far ikke kunde hjælpe ham med at skrive et Avertissement til Avisen, for han vilde afstaa sin Forretning; han vidste nu han skulde dø. Far spurgte jo, om

128

han var syg eller hvorfor han kom paa de Tanker, jo han havde hørt Forvarsel, hver Gang han kom for at ringe hørte han Spektakel i Kirken, han hørte der blev rykket med Stolene, og han kunde tydelig høre Ligskamlerne blev flyttet fra deres Plads og stillet op inde i Kirken, han havde faaet Nogen med sig ind i Kirken, men der var Ingenting at opdage, og ingen Andre havde hørt noget. Far søgte at berolige ham, og mente det havde været Ugler paa Kirkeloftet. Nogle Dage efter kom han imidlertid igen, nu var det aldeles bestemt, det var sin egen Begravelse han havde hørt, da han ringede Solen op; han havde hørt, hvordan de gik ned ad Kirkegulvet og sang Salmer (Klokken hang saaledes, at der skulde ringes ude fra, de skulde ikke ind i Kirken). Far gik nu selv med over i Kirken, for synge Salmer kunde Uglerne jo ganske vist ikke, han var mest tilbøjelig til at tro, det var Hans Christians, som vi kaldte ham, Fantasi der løb af med ham, for der var ikke Spor at se i Kirken; men om Eftermiddagen, da vores Karle stod i Laden, der vendte ud til Landevejen lige for Kirken, hvem ser de saa komme i fuldt Løb seende sig om, om der var Nogen, og derpaa løse Klokkebet og ved Hjælp af det svinge sig op til et Vindue, der stod aaben og ind af det, - ingen andre end Martin. Den ene Karl løb nu over og stillede sig ved Vinduet, medens den Anden fik Nøglen til Kirken, men uagtet de var overbeviste om, han ikke kunde være kommen bort, kunde de dog ikke finde Spor af ham, indtil Far, der ogsaa var kommen til Stede, tilsidst kom i Tanker om, at Alteret var hult, og

ganske rigtig da Alterklædet blev løftet op, sad Synderen der; saa var Gaaden løst og Spøgeriet opdaget. Han havde truet nogle andre Drengene til at sige i Skolen, han var syg, og saa skulkede han paa den Maade, morede sig vel ogsaa over at forskrække Folk, men Hans Christian beholdt sit Hus og var da ikke død endnu, da jeg flyttede fra Egnen. Da Martin var bleven konfirmeret, kom han imidlertid til Far og

129

sagde: "jeg ved, jeg har været en slem Dreng, men nu skal De nok faa Glæde af mig", og han holdt Ord og blev et flinkt Menneske. Naar jeg nu her har talt om Ane, kan jeg ikke slutte uden at tage hendes tro Følgesvend og stadige Ledsager med, nemlig hendes lille Hund "Lidde" (oprindelig Joli); det var en lille sort- og hvidbroget Køter, der var kommen løbende til hende som Hvalp, og da ingen Ejerman meldte sig, beholdt hun den og den var ligesaa tro som dens Ejerinde; var hun i Haven og skulde ind og spise, blev den liggende ved hendes Tøj og var ikke til at lokke derfra selv med det lækreste Kødben, og skønt den ellers var meget fredsommelig, var det ikke til at nærme sig den, naar den holdt Vagt; den havde ogsaa sin Gerning at passe, nemlig at holde Hønsene fra Haven, da Haven stødte op til Gaarden, vilde de jo gerne smutte igennem Gærdet ind i Haven, men "Lidde" var paa sin Post og skulde nok sørge for at faa dem jaget ud, den bed dem aldrig ligesom den heller aldrig jagede efter dem i Gaarden, der vidste den, de havde Lov til at være, men Haven skulde den nok holde dem fra; var Ane i Marken eller om Søndagen, naar hun ikke var der, forsømte den dog aldrig et Par Gange om Dagen at løbe hen og se, om der ingen Uorden var. Den kænte paa en Prik Anes Paaklædning og indrettede sig derefter, var hun med stort Skrubforklæde og Solhat (Helgolænder) gjaldt det Haven, og da var den gladest, ogsaa den holdt mest af Havearbejdet; var hun med Bomuldsforklæde, saa vidste den nu var det Opvask, Rengøring eller anden indvendig Gerning, saa fulgte den med og anbragte sig i Bryggerset; men var Ane med hvidt Forklæde og hvid Kappe paa Hovedet, saa gjaldt det Køkkenet, og der vidste den, den var iverjen, saa blev den hjemme hvis det var om Vinteren, om Sommeren gik den ud og lagde sig i Haven. Kun to Gange om Aaret mente den, man var sig selv nærmest: naar Faarene skulde vaskes; det første den hørte dem bræge,

styrtede den hjem og kom ikke

130

mere til Syne den Dag, ellers vidste den, den ogsaa skulde i Baillen, og det kunde den ikke fordrage. Det havde altid været Anes Ønske, at hun maatte dø før Far, og det Ønske fik hun opfyldt, det var den sidste præstelige Handling, han foretog sig, at kaste Jord paa hende. Inden jeg forlod Præstegaarden, lod jeg sætte en Plade paa hendes Grav med Ordene: "Du var tro over lidet, jeg vil sætte dig over mere"; jeg ved Ingen, hvem det i alle Retninger passede bedre paa.

Krigen 1864 berørte selvfølgelig Alle i Præstegaarden og satte sine dybe Spor, stærkt nationalt interesserede som de vare; det var nu den tredie Krig, Bedstefar oplevede, og medens jeg kun havde hørt 1848 omtale, saa oplevede jeg nu selv 1864, jeg var da 9½ Aar, saa der er naturligvis mange Ting, der har fæstnet sig i min Erindring, selvom jeg selvfølgelig ikke havde den dybe Forstaaelse af Sorgen og Ulykken, den førte med sig, jeg var vist egentlig nærmest tilbøjelig til at synes, det var en morsom Tid; hele Sommeren var vi fri fra Skole, og alt det brogede Liv og Afveksling med Indkvartering og Soldater morede mig, og de forkælede mig og havde altid Godter til mig, saa jeg kunde ikke forstaa, de var saa slemme. Jeg husker tydelig den 5te Februar, det var min Kusines Fødselsdag, vi var samlede i Kolding, den Begejstring der var; der blev sunget Fædrelandssange i det uendelige, og Folk paa Gaden stillede sig op udenfor Vinduerne og sang med, og da saa Omslaget kom. Vore gode Venner Harboes fra østerbygaard kom kørende ind i Gaarden, de kom fra Kolding, og inden Vognen endnu holdt for Døren, raabte de: "Dannevirke er rømmet", og jeg husker den Sorg og Stilhed der blev, men hvor Ordet Forræderi stadig gik igen i Samtalerne, og hvor de de nærmest følgende Dage gik tavse og stille omkring, indtil Bedstefar en Dag sagde til Tanterne: "ja Børn, nu maa vi altsaa berede os til at tage imod Fjenden", da blev ogsaa jeg angst og tænkte, at nu skete der vist noget forfærde-

131

ligt, at de maaske huggede Hovederne af os eller noget i den Retning, som mari læste om i Æventyrene. Nu blev der Travlhed som i 1848, saa nu gjaldt det om at faa Sølvtøj,

Linned og hvad der havde Værdi skaffet afvejen; i Kapellanboligen førte der fra Soveværelset en Tapetdør ind til et lille, fuldstændigt mørkt Pulterkammer, der blev nu Alt samlet i en stor Kasse, Døren omhyggelig spigret til og et stort Skab sat for. Saa en Dag var Tanterne, som de gerne plejede, i Mørkningen gaaet ud at spadser, da de kom styrtende tilbage; jeg ser dem endnu for mig, de havde da Trætøfler eller Klodser, som de kaldte dem, som de altid gik med naar det var snavset Føre, men Tante Bertha havde i Farten tabt den ene og løb med den anden i Haanden paa Strømpefødder, raabende: "de kommer, de kommer!" Dørene blev laasede og vi styrtede Alle op paa Loftet, hvorfra man havde Udsigt over Vejen, og saa da en Patrouille af de saakaldte røde Husarer, der havde en stor højkrødt Fjerbusk i Hjælmen, men udover at de red gennem Byen skete Intet. Den følgende Dag kom der af og til Patrouiller gennem Byen, Vinduerne i Kapellanboligen vendte som oftere omtalt til den ene Side lige ud til Landevejen, men til den anden Side kunde man over Marker i det Fjerne se Landevejen til Ødis, altsaa mod Grænsen, der kom de gerne fra; det morede mig at sidde og spejde, om der kom Nogen, og tælle hvormange der var og rapportere det; de kom gerne frem foran et lille Hus der laa, Døren til den anden Stue blev saa lukket og Gadedøren laaset, efterhaanden blev Patrouillerne hyppigere og hyppigere og medens det fra Begyndelsen var Østrigere, kom nu Prøjsere og de var ikke altid behagelige; mit første Møde med en Prøjsere glemmer jeg ikke, det var om Aftenen ved 10 Tiden, jeg var forlængst i Seng, men Far og Tante Clara sad inde i Dagligstuen, Pigen der havde siddet inde hos mig, var, som hun hver Aften ved Sengetid plejede at gøre, gaaet ud til Posten for at hente

132

friskt Vand, Posten laa et godt Stykke fra Huset, ved Haven, og da det var meget mørkt satte hun, som hun ogsaa plejede at gøre, et Lys i Vinduet og vejledet af det var en Prøjsere kommen ind i Haven og bag ind ad Køkkendøren, ind i Køkkenet og derfra ind i Sovekammeret og stillet sig ved Siden af min Seng; i det samme slog jeg øjnene op, rimeligvis under Indtrykket af at Nogen stod og stirrede stift paa mig, men da jeg saa den høje Skikkelse, høj var han, men mig forekom han overnaturlig med Sabel og den som jeg syntes skrækkelige Pikkelhue, stak jeg i

et Brøl, at Far og Tante blev helt rædselsslagne men kom jo hurtigst muligt til Undsætning men kunde jo forresten nok forstaa, jeg var bleven bange, selv blev de jo beroligede, de troede jo der var sket en Ulykke, men det varede længe inden de fik mig beroliget; jeg maatte tages op og bæres ind i Dagligstuen, for hver Gang mit øje faldt paa Prøjseren hvinede jeg som besat, især da han forsøgte at tale til mig og klappe mig, for han var inderlig skikkelig og meget ulykkelig over den Forstyrrelse, han havde forvoldt. Hans Kammerater var reden i Forvejen, men da han havde set Lys, var han staaet af og bundet sin Hest udenfor og gaaet ind og vilde bedt om lidt at drikke, saa var det han havde set den lille sovende Pige, og da han selv havde Børn hjemme var han halvt i Tanker bleven staaende og set paa mig, han havde jo ikke tænkt at jeg var vaagnet; han fik lidt Mælk at drikke, men vilde ikke gaa inden han havde hørt, jeg var bleven rolig og sagde, hvis han skulde komme gennem Byen igen, vilde han høre ind, om jeg havde forvundet Forskrækkelsen; jeg saa ham imidlertid aldrig mere men glemte ham aldrig, og hvis han er kommen til sit Hjem igen, har han vel ogsaa nok fortalt sine Børn om den lille danske Pige, der blev saa bange for ham. Næste Dag sad jeg igen paa min Udkigspost og berettede, at nu kom der igen en Patrouille, men de var gaaende; Far, der var hjemme den Dag, mente jeg saa fejl, at

133

det ikke var Soldater, men jeg raabte: "de bliver ved", og de blev ved ustandselig fra om Eftermiddagen til næste Dags Morgen; det var dengang de fra Dannevirke forfulgte den danske Hær nordpaa. Jeg kan huske, jeg blev baaren ned i Præstegaarden bag om Byen over Marker, da Far mente Tante og jeg var sikrere der end i den udsatte Kapellanbolig, hvor kun han selv og en Husmand blev tilbage, der kom imidlertid Ingen ind hele Natten, de har vel ikke regnet det lille Hus, maaske helt overset det, der var mørkt og Natten var bælgmørk. I Præstegaarden saavel som i Gaardene ved Vejen myldrede ustandselig ind for at faa lidt at drikke og undertiden et lille Hvil paa en Timestid i Laden i Halmen, at Præstegaarden ikke gik op i Luer den Nat varet rent Mirakel, da de tog Tællelys og klinede fast til Bjælkerne i Laden, der var fuld af Halm. Iøvrigt var de meget hensynsfulde og kom slet ikke ind i Stuerne; de

saa jo ogsaa skrækkelige ud, da Landevejen efterhaanden blev et bundløst Morads, der i flere Dage ikke var til at passere, udasede og forkomne var de; nogle højere Officerer kom dog og spurgte, om der ikke var et Værelse, hvor de kunde faa et Par Knipper Halm, Tanterne viste dem da det lille Gæsteværelse, hvor der var en bred Seng med Sengklæder men uden Lagener, men det vilde de ikke, da der ikke var Tid til at faa Støvlerne af, og de vilde dog ikke lægge sig i Sengen saa beskidte, naar de blot maatte faa lidt Halm; de fik saa et Par Knipper Halm paa Gulvet i Spisestuen og et Par Kopper varm Kaffe og for den Behandling gav de Stuepigen 4 prøjsiske Daler, da de tog bort; hun ønskede mange af den Slags Fjender. Bedstefar havde givet Ordre til, at der skulde koges Kaffe til dem, der kom; de var jo dog ogsaa Mennesker, og naar de opførte sig ordentlig skulde de ogsaa behandles ordentlig, saa der hele Natten blev kogt Kaffe i den store Grubekjedel. Alle var naturligvis oppe undtagen Bedstefar og Bedstemor og saa jeg, der ikke sov, men naar jeg krøb ned til Fodenden af

134

Sengen, kunde jeg se ud i Køkkenet gennem Folkestuen, og naar jeg lukker øjnene kan jeg endnu se hele den æventyrlige natlige Scene for mig. Hele det lange Køkkenbord tæt besat med Soldater og for Enden tronedet en halvgammel Karl: Lars, der var kommen fra Heden for at erstatte Per, der jo var med i Krigen; han var lille og gik altid med en rød strikket Toplue, som de kaldte dem, paa Hovedet; som han sad der i Skæret af et Par Tællelys, der kun lyste lidt op, lignede han grangivelig en Nisse, han skænkede Kaffe af den store Kobberkedel, som Pigerne ustandselig fyldte; formodentlig har de sagt: "her, Lars", naar de kom med den, for Soldaterne var straks med og raabte: "her, Lars", naar de rakte Kopperne frem. Det viste sig iøvrigt at være god Politik, thi medens de i flere af Gaardene stormede Spisekammer og Mælkestue og derved slog Fade og Porcellæn i Stykker, blev der ikke rørt en Smule i Præstegaarden. Saa kom den Dag da vi fik fast Indkvartering, det var Prøjserne der først kom, og de begyndte med at arrestere Far, da han af Hjemmetyskerne var angivet som formenende at staa i Forbindelse med den danske Hær, der blev undertiden med gaaende Bud smuglet Breve ind fra Onkel Karl i Hammelev, det har de vel faaet Nys om, men der blev sat

Vagt om hele Kapellanboligen og Ingen maatte komme ud eller ind derfra, de fleste Naturalier som Mælk, Brød, Smør fik vi fra Præstegaarden, men Pigen maatte kun hente dem under Bevogtning, og da Far en Dag skulde have Begravelse i Vamdrup og gjorde Paastand paa at de ikke kunde forhindre ham i at udføre sin Embedspligt og at Liget ikke kunde staa ubegravet, saa sendte de først en Patrouille for at se, om det var sandt, og da det selvfølgelig viste sig at være det, blev han eskorteret af en halv Snes Mand, der slog Kreds om Graven og isolerede ham fra Følget. Heldigvis blev de bortkommanderet efter en 8 Dages Forløb og afløst af Østrigerne, til hvem Far blev overgivet, men de ophævede straks

135

Belejringstilstanden. I Præstegaarden bestod Indkvarteringen af en lille Lieutenant Hubert og en hel Del Menige, hvormange husker jeg ikke nu; de logerede i Konfirmandstue og Rullestue og bestod hovedsagelig af Italienere og Ungarere - Spidsbovser kaldte Bønderne dem (de havde Benklæderne ned i Støvlerne), der slet ikke kunde gøre sig forstaaelig undtagen for Pigerne, de forstod dem næsten altid, hvad Sprog de saa talte.

Lieutenant Hubert var en fin, dannet og elskværdig Mand, jeg husker ikke hvad Landsmand han var, men han talte da Tysk. Jeg var en af de Første, der blev gode Venner med ham; det var egentlig forbudt, thi den øvrige Families Standpunkt var, at Fjenden skulde behandles høflig og ordentlig, men at man ellers ikke skulde have det mindste med dem at gøre, hvilket vel nok var korrekt, men det kunde ikke overholdes i Længden, især naar det som Tilfældet var i Præstegaarden, næsten hele Tiden var den samme Indkvartering. Jeg løb jo i Haven, og saa fik jeg Kager og Slikkeri ud gennem Vinduet, og da jeg havde lært lidt Tysk og kunde nogle Gloser morede det Lieutenanten at snakke med mig og lære mig mere; han vilde have jeg skulde komme ind til ham, men det maatte jeg jo ikke, saa løftede han mig ind ad Vinduet, for, sagde han: "Fjenden tager med Magt", saa legede han med mig, og vi morede os storartet. Den næste, han vandt, var Lænkehunden "Kustos", der altid stod bunden i Gaarden og ellers ikke var til at komme nær for Fremmede, men han løste den og tog den ind til sig, og den gik nu helt og holdent over til Fjenden, for da de rejste løb den med og kom aldrig mere tilbage; hvad der saa er bleven af den, det var nu

ikke Lieutenant Huberts Skyld, for han afleverede den og bad om, at den ikke maatte blive bunden mere, den blev spærret inde men maa alligevel være kommen for tidlig ud og har opsporet ham. Det var nu to, der straks overgav sig, men efterhaanden kom den øvrige Familie med, da hverken han selv eller nogen af de

136

Menige nogensinde betraadte Haven, uagtet der netop det Aar var saamange Jord bær fik han sendt Jordbær op og ogsaa Blomster, som jeg fik Lov at give ham, saa kom han ind for at takke og saa var Isen brudt. Bedstemor kunde ikke modstaa Lysten til at faa en lille tysk Passiar, og han paa sin Side var lige saa henrykt over at træffe nogen, som han saadan kunde tale med, saa efterhaanden blev det næsten til, han hver Aften kom ud i Haven til lidt Dessert og Snak. Han sagde jo ogsaa, at han for sit Vedkommende, og han turde sige for de fleste østrigeres og Italieneres Vedkommende, at de personlig ikke nærede den ringeste Uvilje mod Danmark men snarere Sympathi, mere end for Prøjserne. Hvor var Italienerne smukke i deres hvide Uniformer med Fløjels Opslag, forskellige Farver efter Regimenterne de stod ved: sort, gult og grønt. Ungarerne, som der var flest af, saa' saa melankolske og sygelige ud; de længtes saa meget, hvad ikke var sært, at komme saa langt bort mod Nord, hvor der var koldt, og Ingen forstod dem og de Ingen, de lærte ikke noget Dansk; Italienerne derimod kunde ikke saa lidt, de kom hurtig efter det. Nu gik de ogsaa fuldstændig uvirksomme; naar undtages lidt Øvelser engang om Dagen, havde de intet at bestille. De gjorde sig derfor nyttige, hvor de kunde, og var glade for lidt at bestille, de bar Mælken hjem fra Marken for Pigerne, hjalp til med Høhøsten og med at stable Tørv; jeg husker saa tydelig en lille bleg Ungarer, der var med at stable Tørv, Bedstefar havde saa ondt af ham, saa puttede han engang imellem en Mark ind imellem de Tørv, han skulde tage, naar han saa fandt den smilede han over hele Ansigtet, og da de var færdige og Bedstefar kom ud, knælede han ned og kyssede ham paa Haanden. Det var ligefrem næsten med Sorg, vi tog Afsked med den Indkvartering, i det mindste kan jeg godt huske, jeg følte det saadan, og Pigerne svømmede i Taarer, men endogsaa Bedsteforældrene og Tanterne var ked af det, det

var jo nemlig ikke saadan, at vi blev fri for Indkvartering, vi skulde jo have Andre i Stedet, og man vidste jo aldrig hvad man fik. Lieutenant Hubert og hans Folk var kommanderet over at deltage i Erobringen af Als, og da vi aldrig, som han havde sagt, hørte fra ham, er han vel sagtens falden der, han havde selv en Anelse om, han ikke kom hjem mere; hans Fotografi, han gav mig, gemte jeg saamænd længe paa, det var Tante Clara, der i et Anfald af Patriotisme brændte det. Der kom atter Østerrigere i Præstegaarden, og det tilmed en høj Officer, en Oberhauptmann, med hele sit Tjenerskab, men han var rigtignok af en anden Støbning, ikke fordi han gjorde nogen Fortræd eller var ondskabsfuld, men han var en rigtig Svirebror, der holdt Drikkegilder til den lyse Morgen, og ogsaa kom fuld hjem, saa bankede han sin Tjener, en lille bleg skikkelig Fyr, der rystede for ham som forresten alle hans Underordnede; han sagde til Far: "har De noget at klage over, saa kom bare til mig, de skal blive strengt straffede", men samtidig kommanderede han dem rigtignok til at gaa ud i Byen og tage Grise, hvor de kunde faa dem; dog ikke i Præstegaarden, saa hensynsfuld var han dog. Han begyndte med at gøre et farligt Vrøvl over Lejligheden, han skulde have meget mere Plads, han skulde have sin Tjener ved Siden af sig, men da Bedstefar tog ham med og viste ham, hvad Plads de selv havde, saa gamle som de var, bad han om Undskyldning men vilde dog ikke, som Bedstefar raadede ham til, flytte til en af de store Bøndergaarde. Han førte ogsaa selv Kok med, der kogte og brasede i Køkkenet, det var en tyk skikkelig godmodig Fyr, men det var naturligvis til stor Gene for Tanterne, der skulde færdes der, og til Sjov med Pigerne, skønt de ogsaa forstod at tage Nytte af ham. De havde det Aar en rigtig tyk, doven Kokkepige i Præstegaarden, naar hun havde sat Mælken over til Folkenes Grød, forsvandt hun, da hun jo mente naar Kokken alligevel stod der,

kunde han passe hendes Gryde med, naar saa Mælken begyndte at koge, raabte han: "Maren, Maren, Milken ", naar Maren saa ikke viste sig, endte det altid med: "verfluckte Maren", men han var dog skikkelig nok til at løfte den af. Deres Mad

skændtes de altid om, han fandt naturligvis den stive Boghvedegrød var den rene Schwein-essen, og hun sagde til Gengæld Svinemad om hans Vandsuppe med Nudler, og jeg holdt med Maren. Da Hauptmann'en nemlig aldeles ikke tog Notits af min Tilværelse men aldeles ignorerede mig, hvad jeg var meget forbavset over, jeg var jo bleven saa forkælet af de forrige Officerer, slog jeg mig paa Kokken og gik ude hos ham og smagte paa hans Retter, men de tiltalte heller ikke mig; kun naar han bagte Smaakager var jeg med, skønt jeg dog heller ikke fandt dem rigtig lækre. Naar Hauptmann'en skulde have Selskab, blev der, ofte kun et Par Timer før, sendt Bud til Kokken, at han havde at skaffe Grisesteg, saa blev der sendt Mandskab ud paa Ekspedition; naar der saa var bleven en opspurgt, blev den hentet, slagtet, vasket, skrabet og i Ovnen med det samme, dertil Salat af Bladene af Fandens Mælkebøtter med Citron. Endelig i Slutningen af September drog de sidste Tropper bort, og den sørgelige Fred sluttet; det er jo saa bekænt, at jeg ikke skal opholde mig derved, havde jo heller ikke den fulde Forstaaelse deraf dengang, men man hørte jo aldrig Tale om Andet og fik indpodet et Had til Tyskland, der aldrig er forsvunden, mest jo for deres Behandling af Sønderjyderne og deres Løgn og brudte Ed med Hensyn til Paragraf 5. Imidlertid var man nu ved at falde til Ro igen i Præstegaarden og glide ind i gamle Folder, da det Budskab kom, at Onkel Carl i Hammelev var bleven udvist med 24 Timers Varsel, fordi han ikke vilde aflægge Ed til den prøjsiske Konge; de kom nu til Præstegaarden med 3 Børn Agnes, Carl og Christian (2 smaa Drenge var døde i Hammelev), men der kunde de jo ikke blive, alene Pladshensyn forbød det, og for megen

139

Uro for Bedsteforældrene med Børnene (der ventedes desuden et til), der blev nu Travlhed med at opspore en Bolig til dem enten i Hjarup eller Nabosogne, det lykkedes i selve Hjarup, idet der paa Hjarup Mark laa et lille Sted, der ejedes af en Lærerenke, der nylig havde mistet en Datter i et andet Sogn og nu var rejst til Svigersønnen for at styre Hus for ham og Børnene, hun var villig til at leje sit Hus til Onkel Carl men kun paa den Betingelse, at det skulde staa til hendes Raadighed igen, naar hun selv vilde flytte tilbage, men der var jo ikke

andet at gøre end slaa til, det gjaldt jo om at faa Tag over Hovedet, alle deres Møbler var spredt omkring hos Bønderne i Hammelev, der nu kørte dem til Hjarup. Det var ikke nogen stor Bolig de fik, nærmest indrettet som et Husmandshus, men det blev jo ogsaa kun betragtet som ganske midlertidig, der var Ingen dengang, og da allermindst Onkel Carl, der tvivlede om, at Sønderjylland vilde komme tilbage om kort Tid, naar Paragraf 5 traadte i Kraft, idetmindste indtil Flensborg (saaledes som det nu er sket), og Onkel Carl havde lovet Hammelev Menighed, der var knyttet saa fast til ham, og som han heller aldrig glemte, ikke at søge noget andet Embede men vente til han kunde komme tilbage til dem igjen. De fordrevne Præster fik jo desuden Ventepenge fra Regeringen, og Beskæftigelse manglede han heller ikke, han var en god Hjælp for Fader, der nu efter Krigen havde jo forfærdelig meget i Sogneraadet at bestille med Ordning af hele Forplejningsvæsenet. Jeg maa ellers sige, at jeg husker ikke saa meget fra det Ophold i Hjarup, jeg var jo dengang i Kolding, og naar vi kom hjem om Søndagen, var de gerne nede i Præstegaarden ; jeg syntes nok det var morsomt med de smaa Børn, det var jeg jo ikke vant til, men paa den anden Side var min Kusine i Kolding og jeg altid vant til at lege sammen, nu skulde vi altid tage Hensyn til den Kusine, der var saameget yngre, hun var  $2\frac{1}{2}$  Aar yngre end jeg, saa vi syntes egentlig

140

det var under vores Værdighed, anderledens med de smaa Dreng, dem morede det os at tumle med og agere Mor for og især da min Fætter Johannes blev født den 12te Oktober, saa var vi meget optaget af at vugge ham. Jeg kan ogsaa nok huske, han blev døbt, og jeg var i Kirken og der bagefter var Middag i Præstegaarden.

Det var dog først da de flyttede til Østerbygaard, jeg især husker, det var efter at Jernbanen kom mellem Kolding og Vamdrup jo lettere at komme dertil end til Hjarup, saa Turen om Søndagen ofte gik dertil, og saa kom de fra Hjarup ogsaa; Harboes paa selve Østerbygaard var jo desuden Venner af hele Familien, saa der samledes vi ofte, det var jo desuden noget aldeles Nyt og blev betragtet som en stor Fornøjelse at køre paa Jernbane. Onkel Kralund havde lovet, at vi maatte komme med det første Tog, der gik fra Kolding, og det var Kl. 6 om

Morgenen, Aarstiden husker jeg ikke, men det var enten Oktober eller November, jeg ved det var en raakold, sludfuld Morgen, saa det vist har været en blandet Fornøjelse, men det Hele staar saa levende for mig: Harboes Vogn (aaben) der hentede os ved Stationen, og da vi kom til Onkel Carls, den Velvære der føltes ved at komme ind i den varme Stue med Lys paa Bordet og den dampende Themaskine. Hvorledes Dagen ellers gik, ved jeg ikke, jeg kan huske jeg var umaadelig søvnig. Stolt var jeg imidlertid den næste Dag af i Skolen at kunne prale af at have kørt paa Jernbane, det var der ingen endnu, der havde været saa lykkelige. En Bondekone fra Vamdrup, der besøgte Bedstemoder, beskrev Toget paa følgende Maade: aldrig vilde hun op paa den, det var den skindbarlige Satan selv, det kunde Enhver da se; den kom rendende i en helvedes Galop, med to gloendes øjne, med en lang Hale af Ild bagefter, og saa pustede og stønnede den, og spyede Røg, den kom fra Helvede gjorde den. Det varede ogsaa længe inden Bønderne blev fortrolig med Banen, i lang Tid efter kørte de med Heste og Vogn

141

den lange Vej gennem Hjarup til Kolding hellere end at tage med Toget, dertil kom jo ogsaa Bøndernes Uvilje mod at give rede Penge ud, og dels at de ikke kænte til at indordne sig under Tiden. Naar en Bonde sagde, han kørte til den eller den Tid, kunde man være vis paa, det var mindst en Time senere; der skulde næsten gaa et Slægtled inden det i bogstaveligste Forstand blev Allemandseje. I Forsommeren 1866 brød en heftig Diphteritis ud i Hjarup- Vamdrup og omliggende Sogne, at Sygdommen bredte sig saa voldsomt var i og for sig ikke saa mærkeligt, det var dengang en endnu ukendt Sygdom, som Lægerne stod temlig raadvilde over for, det eneste Middel, der kæntes dengang, var Pensling med Helvedessten, men da Lægerne der langt fra var saa talrige som nu og ikke med de lange Veje langt fra kunde overkomme en saadan Epidemi, blev der oplært en Kone i hvert Sogn, der saa skulde gaa rundt og pensle, og rimeligvis, da Hygiejne ogsaa var et ukendt Standpunkt, med den samme Pensel i alle Halse. I hvert Fald bragte de Smitten fra Hus til Hus. Et af de første Steder, der blev ramt, var Østerbygaard; Onkel Carl, der tillige havde en Byld i Halsen, svævede et Par Dage mellem Liv og Død, og

samtidig blev Tante Hanne syg og led forfærdelig i en Finger, der havde sat sig Diphteritis i, og dertil kom endnu, at den lille Johannes, som Ingen havde Tid til at tage sig af, i et ubevogtet Øjeblik kom ud i Køkkenet, hvor Pigen netop havde løftet en Gryde kogende Havresuppe ned paa Gulvet og i samme Nu løftede Foden op i den, saa kan man jo nok tænke sig Tilstanden. Onkel Carl kom sig dog, og Tante Hanne bedredes, da Børnene næsten Alle blev angrebne, og Lægen mente, det eneste der var at gøre var at rykke ud af det pestbefængte Hus og komme i anden Luft, og som altid blev det jo Præstegaarden, de tyede til og blev kørt til Sunde og Syge; Bedstemor og Bedstefar blev flyttet ned i Kapellanboligen for Smittens Skyld og Præstegaarden stillet til Raadighed. Bed-

142

steforældrene undgik vel Smitten, men i Kapellanboligen kom den dog, da Tante Bertha, der var der det Aar og vel ikke helt kunde holde sig udenfor Samkvem med Præstegaarden, blev angreben, og dermed ogsaa jeg, der mærkværdig nok var hjemme i Pinseferien, istedet for at blive i Kolding under de Forhold, og da der ikke kunde skaffes anden Plads laa jeg i en just ikke bred Seng hos Tante Bertha, saa det kunde jo ikke undgaas, og der laa vi da begge med stærk Feber i hede Sommerdage, som jeg husker det var. I lang Tid efter mindedes jeg de Dage som den forfærdeligste Tortur, men maaske netop den rædsomme Svedekur, som det var, hjalp bedre end Madam Kjærsgaards Kost, for vi kom forholdsvis hurtigt paa Benene igjen. I Præstegaarden gik det ikke saa godt; en lille sød Dreng, Christian, en 3 á 4 Aar gammel, døde den 12te Juni, og samtidig fik en lidt ældre Broder, Carl, Strubehoste i Forbindelse med Diphteritis'en, og Lægen erklærede, at en øjeblikkelig Operation var den eneste om end tvivlsomme Udvej. Sygehus fandtes der jo ikke, saa det eneste, der kunde være Tale om, var Kralunds Hjem, og Læge Petersen kom selv derind lige fra Hjarup for at fortælle, at om et Par Timer kom de med den lille Dreng, og for at efterse og ordne Lokalteterne. Det var rigtignok som en Bombe var falden ned, der skulde netop have været nogle Fremmede om Aftenen, jeg husker ikke i hvilken Anledning, men min Kusine og jeg maatte rundt i Byen og sige dem af, som vi fandt var meget flovt, men der var ingen Andre at sende, alle Kræfter maatte

tages i Brug, den store Spisesal ryddes for Møbler undtagen det store Spisebord, der blev slaaet ud midt paa Gulvet; alle Lysene i Lysekronerne blev taget ud for at bindes i Bundter til at se ved, og med disse primitive og uhygiejniske Foranstaltninger maatte man lade sig nøje og foretage en Operation, som vel nutildags vilde være bleven anset for en Umulighed, men den lykkedes. Efter en lang og ængstelig Tid kunde

143

de drage glade tilbage til Østerbygaard, kun lidet anende at Glæden kun skulde blive kort, idet lille Carl døde et Par Aar efter af Hjernebetændelse. Min Onkel og Tantes Vej var i det Hele betegnet ved Grave. 2 Børn paa Hammelev Kirkegaard, 3 i Hjarup og 3 i Allerslev, hvortil min Onkel blev kaldet i Efteraaret 1869. Han havde nu opgivet Haabet om at komme tilbage til Hammelev, og da dette hans Fødesogn blev ledig søgte og fik han det tildels paa Grund deraf. Den eneste nulevende Søn, Maleren Ludvig Find, blev født paa Østerbygaard; med min Onkels Bortrejse fra Østerbygaard ophører det Afsnit af hans Liv, der har direkte Berøring med Hjarup.